

FINANSAL İSTİKRAR RAPORU

Mayıs 2021

Sayı: 32

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

İdare Merkezi

Hacı Bayram Mah., İstiklal Cad. No:10 06050 Ulus Altındağ Ankara, Türkiye

Telefon: (+90 312) 507 50 00

Faks: (+90 312) 507 56 40

Teleks: 44033 mrbrt tr; 44031mbdi tr

World Wide Web Home Page: <http://www.tcmb.gov.tr>

E-mail: bankacilik@tcmb.gov.tr

ISSN 1305-8576 (Online)

Kamuoyunu bilgilendirme amaçlı olarak hazırlanan bu rapor esas olarak Mart 2021 verilerine dayanarak hazırlanmakla beraber, raporun yayımlandığı tarihe kadar yaşanan gelişme ve değerlendirmeleri de içermekte olup, tüm içeriği ile TCMB Genel Ağ Sisteminde yer almaktadır. Bu raporda yer alan bilgi ve verilere dayanarak verilecek kararların sonuçlarından TCMB sorumlu tutulamaz.

Önsöz

2020 yılında küresel ölçekte yaşanan koronavirüs salgınının seyrine dair belirsizlikler Finansal İstikrar Raporu'nun son sayısından günümüze kısmen devam etmiştir. Diğer taraftan sosyal izolasyon önlemlerinin kademeli biçimde hafifletilmesi ve döneme özgü genişleyici maliye ve para politikalarının desteği ile küresel iktisadi faaliyetteki toparlanma eğilimi korunmuştur. Türkiye ekonomisinde 2020 yılının üçüncü çeyreğiyle başlayan güçlü seyir iç ve dış talep ile desteklenmiştir. Sanayi üretimi kuvvetli bir seyir izlerken, salgın kaynaklı belirsizlikler ve kısıtlayıcı tedbirlerin etkisiyle hizmetler sektöründe kaydedilen toparlanma görece sınırlı kalmıştır. Dış talepteki artış, altın ithalatındaki gerileme ve kredilerde finansal koşullardaki sıkılaşmanın etkisiyle kaydedilen yavaşlama ile cari işlemler dengesinde gözlenen iyileşmenin önümüzdeki dönemde de süreceği öngörülmektedir.

Salgına yönelik ekonomik tedbirlerle borçluluk seviyeleri 2020 yılından itibaren tüm dünyada artmaktadır. Bu dönemde ülkemizde de gerek hanehalkının gerekse reel sektörün borçluluk oranlarında artışlar olmuş, ancak söz konusu oranlar gelişmekte olan ülkeler ortalamasının altında ve görece düşük seviyelerde gerçekleşmeye devam etmiştir. Reel sektör firmalarının yabancı para pozisyonundaki iyileşme eğiliminin devam etmesi ve kısa vadeli yabancı para borç karşılama oranındaki kuvvetli seyir mali bünyelerinin kur gelişmelerine karşı dayanıklılığını artırmaktadır. Hanehalkı tarafında ise bireysel kredilerde salgın döneminde görülen artış, son dönemde yavaşlamıştır. Söz konusu eğilimin korunması, enflasyon ve cari dengenin sürdürülebilirliği ile makroekonomik ve finansal istikrar açısından önem arz etmektedir. Önümüzdeki dönemde kredi büyüme oranlarının gerilemeye devam etmesi beklenmektedir.

Bankaların ihtiyatlı karşılık politikaları, yüksek sermaye ve likidite tamponları ile güçlü bilanço yapısı sonucunda aktif kalitesi kaynaklı riskler yönetilebilir seviyede seyretmeye devam etmektedir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası fiyat istikrarı temel amacı doğrultusunda elindeki tüm araçları kararlılıkla kullanmaya devam edecektir. Fiyatlar genel düzeyinde sağlanacak istikrarın, ülke risk primlerindeki düşüş, ters para ikamesinin başlaması, döviz rezervlerinin artış eğilimine girmesi ve finansman maliyetlerinin kalıcı olarak gerilemesi yoluyla makroekonomik ve finansal istikrarı olumlu etkileyeceği değerlendirilmektedir. Sıkı parasal duruş; enflasyon beklentileri, fiyatlama davranışları ve finansal piyasa gelişmeleri bağlamında dışsal ve geçici oynaklıklara karşı önemli bir tampon işlevi görecektir.

Bu çerçevede, finansal istikrara ilişkin güncel durum ve görünümle birlikte küresel ve yurt içi makroekonomik gelişmelere yer verdiğimiz Finansal İstikrar Raporumuzun 32'nci sayısının kullanıcılar için faydalı olmasını dilerim.

Prof. Dr. Şahap KAVCIOĞLU

Başkan

İçindekiler

I. Genel Değerlendirme	1
I.1.1 Kutu: Finansal Piyasaların Etkin İşleyişine Yönelik Atılan Adımlar.....	4
II. Makroekonomik Görünüm	10
II.1 Uluslararası Gelişmeler	11
II.1.1 Kutu: İklim Değişikliği Kaynaklı Finansal Riskler ve Çevreci Finans.....	16
II.2 Yurt İçi Temel Makroekonomik Gelişmeler	20
III. Finans Dışı Kesim.....	23
III.1 Hanehalkı Gelişmeleri	24
III.1.1 Kutu: 18 Yaş Altı Kesimin Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Dâhil Edilmesi.....	29
III.2 Reel Sektör Gelişmeleri	31
IV. Finansal Kesim.....	37
IV.1 Kredi Gelişmeleri ve Kredi Riski	38
IV.1.1 Kutu: Katma Değer, İstihdam ve İhracat Geliri Açısından Ticari Kredilere Bakış....	47
IV.2 Likidite Riski	51
IV.2.1 Kutu: Bankacılık Sektörü Yurt Dışı Borç Gelişimi.....	56
IV.3 Faiz ve Kur Riski.....	58
IV.4 Kârlılık ve Sermaye Yeterliliği	60
Kısaltma Listesi	64

I. Genel Değerlendirme

Koronavirüs salgınına karşı küresel ölçekteki kapanma önlemlerinin kademeli şekilde gevşetilmesi, salgın boyunca alınan ve çoğunluğu hâlen devam eden ekonomik ve finansal destekleyici tedbirler ve takip eden dönemde aşı konusundaki gelişmelerin katkısıyla, 2020 yılı ikinci yarısından itibaren küresel iktisadi faaliyette toparlanma eğilimi başlamıştır. Bu doğrultuda 2020 yılı Ekim ayından bu yana gelişmekte olan ülke (GOÜ) hisse senedi piyasaları ve zaman zaman dalgalanma göstermekle birlikte tahvil piyasalarına portföy girişi yaşanmıştır. Gelişmiş ülkeler ile Türkiye ve emsal ülkeler başta olmak üzere GOÜ borsaları karantina önlemlerinin azaltılmaya başladığı Mayıs 2020'den bu yana olumlu performans sergilemiştir. Diğer yandan, salgının ve salgın döneminde sağlanan mali desteklerin etkisi ile artan reel sektör ve kamu sektörünün yüksek borçluluğu hem gelişmiş ülkelerde hem GOÜ'lerde birer kırılma unsuru olarak ön plana çıkmıştır. Tedbirlerin süresi, tedbirlerden çıkışın zamanlaması ile bu sürecin yaratacağı ödünleşimlerin yönetilmesi ve aşılama konusunda ülkeler arasındaki farklılıklar küresel büyüme görünümü üzerinde belirleyici olacaktır. Önümüzdeki dönemde ekonomik büyümede ülkeler arasındaki farklılaşma ve gelişmiş ülke para politikalarına dair belirsizlikler GOÜ'lere yönelik sermaye akımlarında oynaklığa neden olabilecektir.

Yurt içi iktisadi faaliyet 2020 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren iç talepte daha belirgin olmak üzere, güçlü bir toparlanma kaydetmiştir. Kredilerdeki ivmelenme iç talep kanalıyla ithalatı artırmıştır. Öte yandan, 2020 yılı ikinci yarısında ihracatta görülen artış eğilimi, küresel büyüme görünümünün kademeli şekilde iyileşmesi ve önemli ticaret ortaklarımızın bulunduğu Avrupa ülkelerinde salgın kaynaklı kısıtlamaların daha ziyade hizmetler sektörüyle sınırlı kalmasıyla 2021 yılı Ocak-Nisan dönemi itibarıyla devam etmiştir. Sanayi üretimindeki güçlü seyre karşın, salgının yayılımının devam etmesi başta turizm olmak üzere hizmet sektöründeki toparlanmayı sınırlamaktadır. Güçlü seyreden iç talebin yanı sıra ithalat fiyatlarındaki artış da dış dengeyi olumsuz etkilemektedir. Buna karşın, ihracattaki güçlü artış eğilimi, altın ithalatındaki belirgin gerileme ve finansal koşullardaki sıkılaştırmanın etkisiyle kredilerde gözlenen yavaşlama cari işlemler hesabında öngörülen iyileşmeyi desteklemektedir. İstihdamı korumaya yönelik tedbirler salgının işgücü piyasası üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlandırırken, işgücüne katılım oranındaki yükselme eğilimi son aylarda işsizlik oranını artırıcı etki yapmaktadır. Uluslararası emtia fiyatlarındaki artışların yanı sıra talep ve maliyet unsurları, bazı sektörlerdeki arz kısıtları ve enflasyon beklentilerindeki yüksek seviyeler, fiyatlama davranışları ve enflasyon görünümü üzerinde risk oluşturmaya devam etmektedir.

2020 yılı son çeyreğinden itibaren sıkılaştırılan para politikası ve salgına yönelik tedbirler kapsamında gerçekleştirilen kredi kampanyalarının son bulması ile birlikte kredi büyümesi son Rapor döneminden itibaren düşüş eğilimine girmiştir. 2020 yılı Eylül ayı ile karşılaştırıldığında 2021 yılı Nisan ayı itibarıyla kur etkisinden arındırılmış yıllık (KEA) toplam kredi büyümesi yüzde 25'ten yüzde 13'e, KEA ticari kredi büyümesi de yüzde 19'dan yüzde 8'e gerilemiştir. Bireysel kredi büyüme oranı ise 2020 yılı Eylül ayında yüzde 50'yi aşmış ve 2021 yılı Nisan ayında yüzde 34 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kredi büyümesine ilişkin yakın dönem eğilimler göz önünde bulundurulduğunda, mevcut sıkı parasal duruşun krediler üzerindeki yavaşlatıcı etkisinin önümüzdeki dönemde belirginleşmesi ve yaz aylarında baz etkilerinin de devreye girmesiyle yıllık kredi büyüme oranlarının gerilemeye devam etmesi beklenmektedir.

Mevcut Rapor döneminde reel sektörün yabancı para (YP) açık pozisyonundaki gerileme YP mevduatlardaki artış ve YP borçlarda devam eden düşüş kaynaklı olarak devam etmiştir. Sektörün net YP açık pozisyon tutarı 2021 yılı Şubat ayı itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre 15 milyar ABD doları azalarak 155 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Sektörün kısa vadeli döviz pozisyonu fazlası ise 2020 yılı başından bu yana hızlı şekilde artarak 2021 yılı Şubat ayında yaklaşık 26 milyar ABD doları seviyesine ulaşmış, kısa vadeli YP varlıkların kısa vadeli yükümlülükleri karşılama oranı yüzde 127 seviyesine çıkmıştır. YP pozisyonuna ilişkin söz konusu göstergelerde süregelen iyileşme reel sektör firmalarının mali bünyelerinin kur gelişmelerine karşı dayanıklılığını artırmaktadır. Aynı dönemde, salgın kaynaklı olarak artan finansman ihtiyacının bankacılık sektörü tarafından TL cinsi olarak etkin bir şekilde karşılanması ve kur artışının YP borç stoku üzerindeki etkisi ile reel sektör finansal borçlarının GSYİH'ye oranı yüzde 57'den yüzde 63'e yükselmiştir. Buna karşın, Türkiye'de reel sektör borçluluk oranı 2020 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla GOÜ, G20 ve dünya ortalamalarının gerisinde seyretmeye devam etmiştir.

Salgın dönemine özgü uygun koşullu kredi kampanyalarının akabinde kredi koşullarının sıkılaştırılması ve azalan ihtiyati nakit ve nakit benzeri varlık tutma tercihinin belirleyici etkileriyle hanehalkı finansal varlık ve yükümlülüklerinin büyümesi mevcut Rapor döneminde yavaşlamıştır. Söz konusu dönemde yükümlülük

büyümesine en büyük katkı görece güçlü bir artış sergileyen ihtiyaç kredisi ve bireysel kredi kartı hareketlerinden gelirken; varlık kalemi üzerinde tasarruf mevduatı, hisse senedi ve kıymetli maden tercihleri belirleyici olmuştur. 10 yıllık ortalaması yüzde 47 seviyesinde bulunan hanehalkı finansal kaldıraç oranının son yıllarda gösterdiği kademeli düşüş eğilimi salgın döneminde sona ermiş, kaldıraç oranı mevcut Rapor döneminde yüzde 36 seviyesinde yatay bir seyir izlemiştir. Diğer taraftan, Türkiye’de yüzde 18 civarında olan hanehalkı borcunun GSYİH’ye oranı, yüzde 51 seviyesindeki GOÜ ortalamasının altında seyretmeye devam etmektedir.

Salgının firmaların nakit akışı ve hanehalkının borç ödeme kapasitesi kanalıyla bankacılık sektörü aktif kalitesi görünümü üzerindeki olası etkileri, alınan kapsamlı politika tedbirleriyle sınırlandırılmıştır. Kredi taksitlerinin ötelenmesi, TGA ve yakın izlemedeki krediler için gecikme sürelerinin belirlenen bir dönem için uzatılması, KGF teminatlı krediler gibi tedbir ve uygulamalar sonucu TGA bakiyesi yataya yakın seyretmiş, kredi bakiyesi kuvvetli bir şekilde artmış ve sektörün TGA oranı 2021 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 3,8 seviyesine gerilemiştir. Diğer taraftan, gerek gecikme süreleriyle ilgili düzenleme gerekse döviz kurundaki yükselişe bağlı olarak yakın izlemedeki kredi bakiyesi 2020 yılı ikinci çeyreğinden itibaren artmaya başlamış, söz konusu kredilerin toplam canlı krediler içindeki payı ılımlı bir artışla 2020 yılı Mart ayındaki yüzde 10,9 seviyesinden 2021 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 11,1’e yükselmiştir. Yapılandırılan veya yakın izlemede sınıflandırılan kredilerin takip hesaplarına intikalinin tarihsel ortalamalarıyla uyumlu şekilde hareket edeceği, BDDK’nın kredilerin sınıflandırılmasına esneklik sağlayan uygulamasının sonlanması halinde iktisadi faaliyetin güçlü seyriyle beraber TGA oranındaki yükselmenin sınırlı olacağı beklenmektedir. Sektörün ihtiyatlı bir yaklaşımla karşılık ayırmaya devam etmesi sayesinde aktif kalitesindeki olası bozulmanın yönetilebilir seviyelerde kalabileceği öngörülmektedir.

Bankacılık sektörünün kısa ve uzun vadeli likidite pozisyonları güçlü görünümünü korumaktadır. Likidite karşılama oranları (LKO) yasal alt limitlerin oldukça üstünde olup, sektörün kredi/mevduat (K/M) oranı 2021 yılı Nisan ayı itibarıyla yüzde 100 seviyesinde dengeli bir seyir izlemektedir. Sektörün TL ve YP K/M oranları sırasıyla yüzde 150 ve yüzde 55 olup, mevcut YP likidite fazlası ve TL likidite ihtiyacı yurt içi ve yurt dışı takas piyasaları ile etkin bir şekilde yönetilmektedir.

Mevcut Rapor döneminde küresel ve yurt içi gelişmelere bağlı olarak artan risk primine karşın bankalar yurt dışı borçlanma piyasasında sendikasyon kredilerini önceki yılın aynı dönemine göre benzer maliyetlerle ve yüzde 100’ün üzerinde yenilemektedir. Firmaların yatırım iştahının seyri ve mudinin YP mevduat tercihi ise bankaların yurt dışından borçlanma ihtiyaçlarını azaltan unsurlar olmuştur. Bankacılık sektörünün küresel şoklara karşı yeterli tampon bulunduran YP likit aktif portföyleri 2021 yılı Mart ayı itibarıyla kısa vadeli YP cinsi yurt dışı borcun yüzde 81’ini karşılayabilmektedir. Bankaların kur takası pozisyonlarıyla birlikte likit aktiflerinin kısa vadeli borcun tamamını karşılayabildiği görülmektedir.

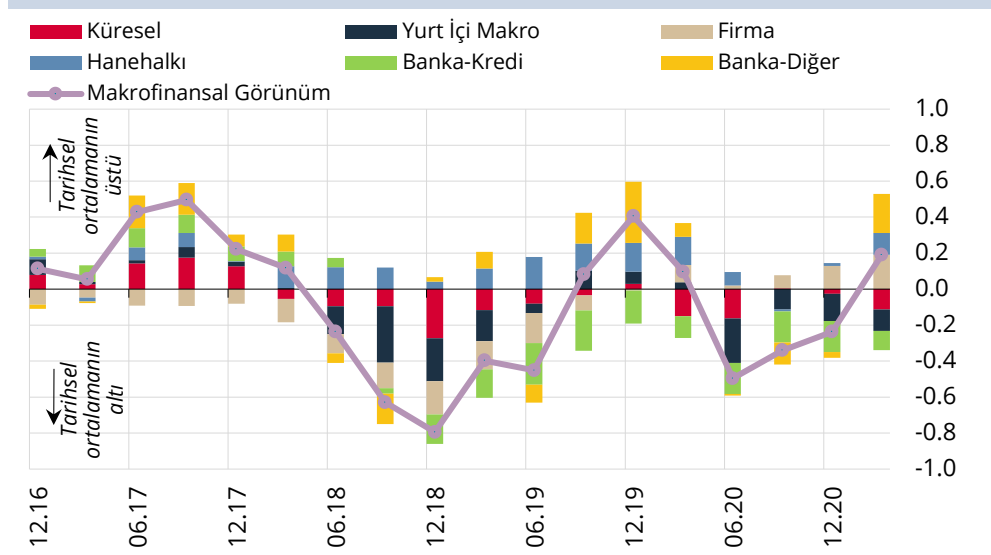
Bankacılık sektörü kârlılığında mevcut Rapor döneminde görülen gerilemede, net ücret ve komisyon gelirleri ile artan fonlama maliyetleri üzerinden net faiz gelirlerindeki düşüş etkili olmuştur. Aktif-pasif vade farkı ve 2020 yılında kullanılan düşük faizli krediler kaynaklı olarak net faiz gelirlerinde görülen düşüş, güçlü kredi büyümesi kaynaklı hacim etkisiyle bir miktar dengelenmiştir. 2021 yılı ilk çeyreğinde net ücret ve komisyon gelirleri kârlılığı desteklerken, önümüzdeki dönemde kredilerdeki yeniden fiyatlandırma sürecinin devamıyla birlikte net faiz marjı kanalından gelen kârlılığı sınırlayıcı etkinin hafifleyeceği öngörülmektedir. Karşılık gelişmeleri, düşük seyreden operasyonel giderler büyümesi ve sermaye piyasası işlemleri dönem kârlılığına olumlu katkıda bulunmuştur. Geçtiğimiz Rapor döneminde ihtiyatlı bir yaklaşımla ayrılan karşılıklar sektörün risk yönetim kapasitesini desteklerken, mevcut Rapor döneminde kredi karşılık giderlerindeki azalış da kârlılığa olumlu yansımıştır.

Bankacılık sektörü sermaye yapısı güçlü görünümünü korumaktadır. Sermaye yeterlilik rasyosu (SYR) mevcut Rapor döneminde 143 baz puan gerileyerek yüzde 18 düzeyinde gerçekleşmiştir. SYR hesaplanmasına ilişkin kullanılacak salgın dönemi imkânlarının BDDK tarafından 30 Haziran 2021 tarihine kadar uzatılması genel olarak SYR’yi desteklerken, kredi riskine esas tutarın hesaplanmasına ilişkin imkânda kullanılacak döviz kurunda yapılan güncelleme SYR’yi düşürücü yönde etkilemiştir. Kârlılık mevcut Rapor döneminde azalsa da özkaynaklara olumlu katkı sağlamaya devam etmiştir.

Finansal İstikrar Raporunun alt bölümlerinde yer alan temel göstergeler kullanılarak hesaplanan Makrofinansal Görünüm Endeksi, 2020 yılı ilk yarısında küresel salgının olumsuz etkileri sonucunda geriledikten sonra izleyen dönemde kademeli şekilde toparlanarak 2021 yılı ilk çeyreği itibarıyla tarihsel ortalamasının üzerine çıkmıştır (Grafik I.1). Son iki çeyrek itibarıyla krediler ve bankacılık sistemi bilanço sağlamlık göstergeleri ile firma kesimi ve hanehalkı finansal gelişmeleri daha destekleyici bir konumda

olmuştur. Küresel finansal koşullar bu dönemde olumsuz yönde gelişirken, yurt içi makroekonomik ortam iktisadi faaliyette kaydedilen güçlü seyir ile bir miktar iyileşirken enflasyon ve cari dengeye yönelik riskler önemini korumuştur. Yılın geri kalanında sıkı parasal duruşun etkilerinin belirginleşmesiyle cari dengede ve enflasyon görünümünde beklenen iyileşme makrofinansal istikrarı destekleyecektir. Fiyatlar genel düzeyinde sağlanacak istikrar, ülke risk primlerinde düşüş, ters para ikamesinin başlaması, döviz rezervlerinin artış eğilimine girmesi ve finansman maliyetlerinin kalıcı olarak gerilemesi yoluyla önümüzdeki dönemde makroekonomik ve finansal istikrarı olumlu etkileyecektir.

Grafik 1.1: Makrofinansal Görünüm Endeksi (Standardize Endeks ve Katkılar)

Dipnot: Endeks hesaplaması için bakınız: Finansal İstikrar Raporu - Kasım 2019, Kutu 1.1.II.

Kutu I.1.1

Finansal Piyasaların Etkin İşleyişine Yönelik Atılan Adımlar

Koronavirüs salgınının reel sektöre ve hanehalkına yönelik olumsuz yansımalarını sınırlamayı teminen alınan iktisadi faaliyeti ve makrofinansal istikrarı destekleyici tedbirlerin bir kısmı iktisadi faaliyetin 2020 yılının son çeyreğinde güçlü seyrini koruması sonucunda kademeli olarak gevşetilmiştir. Diğer taraftan salgının seyrine dair küresel çapta süregelen belirsizliklerin de etkisiyle devam eden riskleri yönetmek için mevcut Rapor döneminde sıkı para politikası duruşuyla birlikte bazı tedbirlerin uygulanmasına devam edilmiş veya ilave tedbirler alınmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Bu kutuda, mevcut Rapor döneminde finansal istikrarı desteklemek ve piyasaların etkin işleyişine katkıda bulunmak amacıyla uygulamaya konulan tedbir ve düzenleme adımları ana başlıklar altında özetlenmektedir (Tablo I.1.1.1).

Tablo I.1.1.1: Finansal Piyasalara Yönelik Başlıca Tedbir ve Düzenlemeler

1. TCMB Tarafından Faiz Oranlarına ve Likidite Yönetimine İlişkin Atılan Adımlar	
Yürürlük Tarihi	Tedbir / Düzenleme
25 Aralık 2020	Politika faizi oranı olan 1 hafta vadeli repo ihale faiz oranı ile döviz karşılığı TL swap işlemleri ve TL karşılığı altın swap işlemlerinde uygulanan TL faiz oranı yüzde 15'ten yüzde 17'ye yükseltilmiştir.
4 Ocak 2021	TCMB Tarafı Swap işlemleri ve BIST VİOP Nezdinde Türk Lirası Uzlaşmalı Vadeli Döviz işlemleri TCMB Web Sitesinde işlem valör tarihleri bazında günlük olarak yayınlanmaya başlanmıştır.
4 Mart 2021	Bankaların repo işlemleri karşılığı TCMB'ye getirebilecekleri kıymetler arasına Hazine ve Maliye Bakanlığınca kurumsal yatırımcılara ihracı yapılan döviz, döviz endekslili ve altın cinsi devlet iç borçlanma senetleri dâhil edilmiştir.
19 Mart 2021	Politika faizi oranı olan 1 hafta vadeli repo ihale faiz oranı ile döviz karşılığı TL swap işlemleri ve TL karşılığı altın swap işlemlerinde uygulanan TL faiz oranı yüzde 17'den yüzde 19'a yükseltilmiştir.
2. Zorunlu Karşılıklar (ZK)¹	
Yürürlük Tarihi	Tedbir / Düzenleme
27 Kasım 2020	TL cinsinden ZK'lara ödenen faiz/nema oranı tüm bankalar için yüzde 12'ye yükseltilmiş, ABD doları cinsinden mevduat/katılım fonu yükümlülükleri için tesis edilen ZK'lara yüzde 1,25 olarak uygulanan komisyon oranı yüzde 0'a düşürülmüştür.
25 Aralık 2020	Parasal aktarım mekanizmasının etkinliğini artırmak amacıyla sade bir zorunlu karşılık sistemine geçilmesine karar verilmiştir. ZK oranları ve ZK faiz/nema oranlarında kredi büyümesine göre farklılaşma uygulaması kaldırılmış ve TL ve YP ZK oranları tüm bankalar için aynı seviyede olacak şekilde yeniden belirlenmiştir.
5 Mart 2021	TL ZK oranlarının tüm vade dilimlerinde ve yükümlülük türlerinde 200 baz puan artırılmasına ve TL ZK'lara ödenen faiz/nema oranının 150 baz puan artışla yüzde 13,5'e yükseltilmesine karar verilmiştir. Ayrıca TL ZK'ların döviz cinsinden tesis edilebilmesi imkânı azami oranı yüzde 30'dan yüzde 20'ye, standart altın cinsinden tesis edilebilmesi imkânı azami oranı yüzde 20'den yüzde 15'e düşürülmüştür.
3. İhracat ve Döviz Kazandırıcı Hizmetler Reeskont Kredileri	
Yürürlük Tarihi	Tedbir / Düzenleme
4 Ocak 2021	20 Mart 2020 tarihinde küresel ekonomik belirsizlikler ile uluslararası ticarete yaşanan güçlüklerin reel sektör firmaları üzerindeki olası etkilerinin hafifletilmesi amacıyla 720 güne yükseltile, 7 Ağustos 2020 tarihinde ise 360 güne indirilen ihracat ve döviz kazandırıcı hizmetler reeskont kredilerinin azami vadesi 240 gün olarak güncellenmiştir. Yeni pazarlara yapılan ihracat, yüksek teknolojlili ürün ihracatı ve döviz kazandırıcı hizmetlerin finansmanı amacıyla kullanılan krediler için ise azami vade 360 gün olarak belirlenmiştir.
4. Mevduat / Katılım Fonları, Kredi Kartları ve Ödeme Sistemleri	
Yürürlük Tarihi	Tedbir / Düzenleme

18 Aralık 2020	BDDK tarafından yapılan değişiklikle kredi kartlarında taksitlendirme süreleri: - Basılı ve külçe halinde olmayan kuyumla ilgili harcamalarda 8 aydan 6 aya, - Fiyatı 3.500 TL'ye kadar olan televizyon alımları hariç elektronik eşya alımlarında 6 aydan 4 aya, - Mobilya ve elektrikli eşya alımlarında 18 aydan 12 aya indirilmiştir.
23 Aralık 2020	3321 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararıyla, 30 Eylül 2020 – 31 Aralık 2020 tarihleri arasında açılan veya vadesi bu tarihler arasında yenilenen mevduat/katılım fonlarında uygulanan stopaj oranlarını, - Vadesiz ve ihbarlı hesaplar ile 6 aya kadar (6 ay dâhil) vadeli hesaplarda yüzde 15'ten yüzde 5'e, - 1 yıla kadar (1 yıl dâhil) vadeli hesaplarda yüzde 12'den yüzde 3'e, - 1 yıldan uzun vadeli hesaplarda yüzde 10'dan yüzde 0'a indirilmesinde uygulamanın süresi 31 Mart 2021 tarihine uzatılmıştır.
31 Aralık 2020	TCMB, bankalarca ticari müşterilerden ve finansal tüketicilerden tahsil edilen ücretlere ilişkin tebliğlerde, FAST işlemleri karşılığında alınabilecek ücretin EFT işlemleri ücret sınırlamalarına tabi olmasına ve EFT sisteminin resmi çalışma saatleri dışında gerçekleştirilen FAST işlemleri için söz konusu azami ücretlerin yüzde 50 artırımlı olarak uygulanmasına yönelik değişiklik yapmıştır.
10 Şubat 2021	BDDK, bankaların, bankalar adına kıymetli maden değerlendirme ve toplama hizmeti veren anlaşmalı kuyumcular ve kıymetli maden eksperleri tarafından banka müşterilerinin altın cinsinden mevduat/özel cari/katılım hesaplarına alacak kaydetmek üzere topladıkları fiziki altınların asgari milyem değerlerini belirlemiştir.
1 Nisan 2021	3755 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararıyla, mevduat/katılım fonlarında uygulanan stopaj oranlarının indirim süresi 31 Mayıs 2021 tarihine kadar uzatılmıştır.
30 Nisan 2021	TCMB tarafından yayımlanan Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik'te, - Kripto varlıkların ödemelerde doğrudan veya dolaylı şekilde kullanılmayacağı, buna yönelik hizmet sunulamayacağı, - Ödeme hizmeti sağlayıcılarının, ödeme hizmetlerinin sunulmasında ve elektronik para ihracında kripto varlıkların doğrudan veya dolaylı olarak kullanılacağı bir şekilde iş modelleri geliştiremeyeceği, bu tür iş modellerine ilişkin herhangi bir hizmet sunamayacağı, - Ödeme ve elektronik para kuruluşlarının, kripto varlıklara ilişkin alım satım, saklama, transfer veya ihracat hizmeti sunan platformlara veya bu platformlardan yapılacak fon aktarımlarına aracılık edemeyeceği belirtilmiştir.
1 Mayıs 2021	3941 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararıyla, kripto varlık hizmet sağlayıcıları ve tasarruf finansman şirketleri suç gelirlerinin aklanması ve terörün finansmanının önlenmesine dair Yönetmelik kapsamına dâhil edilmiştir.

5. Kredi Kullanımına ve Borç Ödemelerine Dönük Düzenlemeler

Yürürlük Tarihi	Tedbir / Düzenleme
8 Aralık 2020	KGF, Avrupa Yatırım Fonu aracılığıyla yürütülen COSME-İşletmelerin ve KOBİ'lerin Rekabet Edebilirliği Programı kapsamında KOBİ'lere 1 yılı ödemesiz olmak üzere asgari 36 azami 60 aya kadar vadeli 7,5 milyar TL tutarında kredi destek paketi hazırlamıştır. KOBİ'ler bu kapsamda 1 milyon 125 bin TL'ye kadar kredi kullanabilecektir.
21 Aralık 2020	Dünya Bankası tarafından Türkiye'de KOSGEB aracılığıyla 300 milyon ABD doları finansman sağlayacağı duyurulmuştur. Koronavirüs salgınının mikro ve küçük ölçekli işletmeler (MKİ'ler) üzerindeki yıpratıcı etkileri dikkate alınarak tasarlanan bu proje ile öncelikli sektörlerdeki MKİ'lere hızlı ve kolay erişimli işletme sermayesi desteği verilerek, MKİ'lerin faaliyetlerini ve istihdam seviyelerini sürdürmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Destek programı: - İmalat sektöründeki MKİ'lere "faizsiz geri ödemeli destek" ve - 2017 ve sonrasında kurulan ve imalat, bilgisayar programlama ve bilimsel Ar-Ge sektörlerinde faaliyet gösteren genç inovatif MKİ'lere "faizsiz geri ödemeli destek" veren iki bileşenden oluşmaktadır.
24 Aralık 2020	Ticaret Bakanlığınca, koronavirüs salgını nedeniyle ticari faaliyetleri olumsuz etkilenen esnaf ve sanatkârlara ve gerçek kişi tacirlere yönelik hibe desteği programı açıklanmıştır. Buna göre, - Hibe, gelir kaybı desteği ve kira desteği olarak verilecek,

¹ Yürürlük tarihi ZK tesis dönemi başlangıç gününü göstermektedir.

	<p>-Gelir kaybı desteği 3 ay süreyle aylık 1000 TL, -İş yeri kira olanlara kira desteği 3 ay süreyle, büyükşehirlerde 750 TL, diğer illerde 500 TL, kira bedelinin kira destek tutarının altında olması durumunda iş yeri kira bedeli olarak belirlenmiştir.</p>
26 Aralık 2020	<p>Ticaret Bakanlığı, perakende işletmelerce tüketicilere yönelik gerçekleştirilen taksitli satışlara yönelik uygulamaları yeniden düzenlemiştir. Buna göre: -Video, kamera ve ses sistemi gibi elektronik eşya satışları ile fiyatı 3.500 TL'nin üstünde olan televizyon satışlarında taksit süresi 6 aydan 4 aya çekilmiştir. -Buzdolabı, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi ve elektrikli ev aletleri gibi elektrikli eşya satışları ve mobilya satışlarında daha önce 18 olan taksit sayısı sınırı 12'ye indirilmiştir. -Perakende işletmelerce basılı ve külçe halinde olmayan kuyum satışlarında taksitlendirme süresi sınırı 8 adan 6 aya çekilmiştir.</p>
29 Aralık 2020	<p>3340 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile Halkbank'ın, - Önceki yıllarda alınan kararlar kapsamında Esnaf ve Sanatkar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri (ESKKK) kefaletiyle veya doğrudan kullandığı bakiyesi 2021'e devreden krediler ile 1 Ocak -31 Aralık 2021 arasında kullanılacak kredilere yüzde 50 oranında, - Söz konusu kredilerden Karar ile belirlenen bazı özel koşulları taşıyan kredilere ise yüzde 100 oranında faiz indirimi uygulanmasına, bu Karar kapsamında açılan kredilerden doğacak gelir kayıplarının Hazine ve Maliye Bakanlığı'nca karşılanmasına karar verilmiştir.</p>
13 Şubat 2021	<p>Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca kentsel dönüşüme yönelik banka kredisi faiz destekleri yeniden düzenlenerek, hak sahiplerince bankalardan kullanılacak kredilere sağlanacak faiz desteklerinde, kredi anapara tutarı için belirlenen üst limitlerin artırıldığı duyurulmuştur. Hak sahipliği bazında destek sağlanacak kredi anapara tutarı için üst limit, "güçlendirme" kredilerinde 50 bin TL'den 80 bin TL'ye, "konut yapım", "konut edindirme", "iş yeri yapım" ve "iş yeri edindirme" kredilerinde ise 125 bin TL'den 200 bin TL'ye yükseltilmiştir. Bir hak sahibi adına faiz desteği sağlanacak toplam kredi tutarı da 625 bin TL'den 1 milyon TL'ye çıkarılmıştır.</p>
1 Mart 2021	<p>TCMB tarafından Bankalarca Ticari Müşterilerden Alınabilecek Ücretlere İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ'de yapılan değişiklikle, bankaların ticari müşterilere kullanılan nakdi krediler için kredi miktarının yüzde 1'ine kadar alabilecekleri kredi kullanım ücreti yüzde 1,1'e yükseltilmiştir. 1 Mart 2021 tarihinden itibaren kullanılan kredilerde ticari müşterinin kredinin tamamı için erken ödeme talebinde bulunması halinde bankalar bu talebi kabul etmek durumunda olup, bu müşterilerden TL krediler için gerekli faiz ve diğer maliyet unsurlarına ilişkin indirimler yapılarak hesaplanan ve müşteri tarafından bankaya erken ödenen tutarın, kalan vadesi 24 ayı aşmayan kredilerde yüzde 2'sine, kalan vadesi 24 ayı aşan kredilerde ise yüzde 2'nin üzerine kalan vadenin 24 ayı aşan kısmındaki her bir yıl için yüzde 1 eklenerek hesaplanan tutara kadar erken ödeme ücreti alınabilecektir. Söz konusu hesaplamada kalan vadenin 24 ayı aşan kısmındaki süreler yıla tamamlanacak olup, döviz cinsi veya döviz endeksli kredilerde ise TL krediler için uygulanacak azami ücretin bir puan artırımlı hali uygulanabilecektir.</p>
12 Mart 2021	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından açıklanan Ekonomi Reformları Eylem Planı kapsamında; -KGF teminatı ile 5. ve 6. bölgelerde imalata dayalı, ithal ikamesi ve ihracatı önceleyen yatırımlara uzun vadeli kredi desteği sağlanması, -İlave İstihdama Finansman Desteği kapsamında mikro ve küçük işletmelerde ilave istihdam başına 100 bin TL (en fazla 500 bin TL) KGF kefaletli kredi imkânı verilmesi, bu kapsamda 2 yıl vade (6 aya kadar ödemesiz dönem) kullanım sağlanması, -İstihdama katılan her 1 kişi için 12 ay boyunca ödenen sosyal sigorta ve işsizlik sigortası primlerinin kredi faiz bakiyesinden düşülmesi, -KOBİ'lerin Devlet Destekli Alacak Sigortası Sistemi ile güvence altına alınan alacaklarının bankalar nezdinde teminat olarak kabul edilmesi, imkânları getirilmiştir.</p>
16 Mart 2021	<p>Ticaret Bakanlığı, perakende işletmelerce gerçekleştirilecek taksitli mal ve hizmet satışlarında taksitlendirme süresini 12 ay olarak sınırlayan genel hükme tabi olan konut ve taşıt satışların taksitlendirme süreleri yeniden düzenlenmiştir. Buna göre, konut satışları için taksit sınırlaması kaldırılmış, taşıt satışlarının ise taşıtın değerine göre 24 ile 60 ay arasında taksitli satışa konu olabileceği hükme bağlanmıştır.</p>
16 Nisan 2021	<p>BDDK, Ekonomi Reformları Eylem Planı doğrultusunda "Bireysel Bankacılık Analiz ve Derecelendirme Modeli (BAM)" geliştirilmiştir. BAM ile halihazırda yapılmakta olan mevzuata uygunluk denetimine ilaveten proaktif bir bakış açısıyla banka işleyişinin, iş</p>

	modelinin, strateji ve politikalarının finansal tüketicilerin hak ve menfaatleri kapsamında değerlendirilmesi ve bu doğrultuda kural ve standartlar oluşturularak en iyi uygulamaların yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır.
23 Nisan 2021	Resmi Gazete’de yayımlanan 31463 sayılı Cumhurbaşkanı kararı ile yeni koronavirüs nedeniyle dışsal etkenlerden kaynaklanan dönemsel durumlar kapsamında zorlayıcı sebep gerekçesiyle kısa çalışma uygulanan işyerleri için kısa çalışma ödeneğinin süresi 30 Haziran 2021 tarihine kadar uzatılmıştır.
30 Nisan 2021	Ticaret Bakanlığı, salgın tedbirleri kapsamında esnaf ve sanatkar için 2021 yılının ilk üç ayı olarak belirlenen 1.000 TL hibe desteği ile büyükşehirlerde 750 TL, diğer illerde ise 500 TL olarak sağlanan kira desteğinin uygulama süresinin bir ay uzatıldığını açıklamıştır.
1 Mayıs 2021	KOSGEB vasıtasıyla imalat sektörlerinde çalışan mikro ve küçük ölçekli işletmeler ile teknoloji tabanlı start-up’lar için toplamda 5 milyar TL bütçeli yeni bir destek programı başlatılmıştır. Buna göre mikro işletmeler 30 bin TL’ye kadar, küçük işletmeler ise 75 bin TL’ye kadar olmak üzere, 3 yıl geri ödemesiz ve tamamı faizsiz şekilde destekten faydalanabilecektir. Ayrıca TESKOMB ve Halkbank aracılığıyla esnafa kullanılan kredilerin taksit ödemeleri, 1 Temmuz 2021 tarihine kadar ertelenmiştir.
21 Mayıs 2021	Resmi Gazetede yayınlanan 3998 sayılı Cumhurbaşkanı kararı ile salgın nedeniyle zarar gören esnafa iki grup halinde toplam 4 milyar 622 milyon TL hibe desteği verileceği açıklanmıştır. Bu bağlamda, - İlk grupta yer alan; kahve, kafe, çay bahçesi, okul personel servisi, düğün salonu, öğrenci yurdu, kantin, kırtasiye, hamam gibi 235 bin esnafa 5 bin TL, - İkinci grupta yer alan 1 milyon 150 bin esnafa ise 3 bin lira hibe desteği sağlanacaktır.
25 Mayıs 2021	31491 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan değişiklikle 2021 yılı Mart dönemine ilişkin bildirilen hizmet beyannamelerindeki sigortalı sayısı 50’nin altında olan özel sektör işverenlerinin 1 Temmuz 2021 ila 30 Haziran 2022 tarihleri arasında ilave istihdam sağlamaları durumunda, bu sigortalılar için prime esas kazanç alt sınır üzerinden hesaplanan ve tamamı yasal süresi içinde ödenen sigorta primi ve işsizlik sigortası sigortalı ve işveren hissesi primlerinden sağlanan prim teşvik, destek ya da indirimleri düşüldükten sonra kalan tutar, ilgili işverenlerce 30 Haziran 2022 tarihine kadar kullanılan kredilerde 12 aylık süreye ilişkin primlerin ödenmesini müteakip kredi faiz veya kar payı bakiyesinden düşülecektir. Bu madde kapsamında kredi garanti kurumlarınca kredi faiz veya kar payı bakiyesinden düşülen tutar Fondan karşılanacaktır.
26 Mayıs 2021	Hazine ve Maliye Bakanlığı, KOBİ’lere finansman desteği için 10 bankanın katılımıyla, TOBB ve KGF işbirliğinde 2021 Nefes Kredisi paketi başlatılacağını açıklamıştır. Bu kapsamda, - Faiz oranı yıllık yüzde 17,5 olarak belirlenmiştir. 6 ay ödemesiz dönem imkânı ile beraber kredi geri ödemeleri 12 eşit taksitte yapılacaktır. - Paket kapsamında 2020 yılı cirosu 1 milyon TL’yi aşmayan KOBİ’ler azami 50 bin TL, cirosu 1-10 milyon TL arasında olan KOBİ’ler ise azami 200 bin TL kredi kullanabilecektir. - Bu paket ile yıllık cirosu 10 Milyon TL altında olan ve 2020 yılı cirosunda 2019 yılına göre yüzde 25 kayıp yaşayan; Ticaret, Deniz Ticaret, Sanayi, Ticaret ve Sanayi veya Ticaret Borsası’na kayıtlı üyelere işletme sermayesi finansman imkânı sağlanacaktır. - 1 Haziran 2021’den itibaren uygulanmaya başlayacak olan pakette Hazine destekli KGF kefaleti sağlanacaktır.

6. Kredi ve Alacakların Sınıflandırılması ve Yasal Rasyo Sınırlamaları

Yürürlük Tarihi	Tedbir / Düzenleme
8 Aralık 2020	BDDK Kararı ile 30 Haziran 2021 tarihine kadar; i. Bankalar tarafından Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik kapsamında kredilerin donuk alacak sınıflandırılması için öngörülen 90 günlük gecikme süresinin 180 gün olarak uygulanmasına ve 90 günlük gecikmeye rağmen 2. grupta sınıflandırılmaya devam olunan krediler için ayrılacak karşılıkların, bankaların TFRS 9 kapsamında beklenen kredi zararının hesaplanmasında kullandıkları kendi risk modellerine göre ayırmalarına devam olunmasına, ii. Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketlerinin Muhasebe Uygulamaları ile Finansal Tabloları Hakkında Yönetmelik kapsamında anapara, faiz veya her ikisinin tahsili vadesinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren finansman şirketleri için en fazla 90 gün olan gecikme süresinin, TFRS 9 kapsamında beklenen kredi zararı ayıran şirketler için de geçerli olmak üzere, 180 gün ve finansal kiralama şirketlerince 240 gün olarak uygulanmasına ve 90 günlük gecikmeye rağmen "Tasfiye Olunacak Alacaklar" hesabına aktarılmayan alacaklar için şirketlerce kendi risk modellerine göre karşılık ayrılmasına devam olunmasına,

iii. Kredilerin II. Grupta sınıflandırılması için öngörülen 30 gün gecikme süresinin, I. Grupta izlenen krediler için 90 gün olarak uygulanmasına ve 30 günlük gecikmeye rağmen I. Grupta sınıflandırılmaya devam olunan krediler için ayrılacak karşılıkların, bankaların TFRS 9 kapsamında beklenen kredi zararının hesaplanmasında kullandıkları kendi risk modellerine göre ayrılmasına devam edilmesine,

iv. Bankaca kredi borcuna karşılık olarak edinilen veya aynı olarak ödeme yapılan kredilerin canlı alacak olarak sınıflandırılabilmesine, yeniden yapılandırılan donuk alacakların 2. grup altında yeniden yapılandırılmış bir alacak olarak sınıflandırılması için sağlanması gereken bir yıllık izleme süresinin "6 ay" olarak uygulanmasına,

v. Yeniden yapılandırılmış kredilerin geri ödemesi için sağlanan kolaylıkların devam etmesi çerçevesinde bir yıllık izleme süresi içerisinde anapara ve/veya faiz ödemesi 30 günden fazla geciken ya da bu süre içinde bir kez daha yeniden yapılandırmaya tabi tutulan kredilerin III. Grupta sınıflandırılma şartının da uygulanmamasına,

vi. Emtia ve gayrimenkullerin edinim tarihinden itibaren 3 yıl içinde elden çıkarılması zorunluluğunun uygulanmamasına karar verilmiştir.

vii. Sermaye Yeterlilik Rasyosu düzenlemesinde;

- Gerçeğe uygun değeri diğer kapsamlı gelire yansıtılan menkul değerlerin net değerlendirme farklarının negatif olması durumunda bu farklar özkaynaklara yansıtılmayabilmesine,
- Kredi riskine esas tutarın hesaplanmasında, parasal varlıklar ile parasal olmayan varlıklardan, tarihi maliyet cinsinden ölçülen yabancı para birimindeki kalemler dışında kalanların Türkiye Muhasebe Standartları uyarınca değerlendirilmiş tutarları ve ilgili özel karşılık tutarları hesaplanırken, hesaplama tarihinden önceki son 252 iş gününe ait TCMB döviz alış kurlarının basit aritmetik ortalaması kullanılabilmesine,
- viii. Yabancı Para Net Genel Pozisyonu (YPNGP)/Özkaynak oranına ilişkin düzenlemede bankaların sahip oldukları menkul kıymetlerden, 23 Mart 2020 tarihi itibarıyla portföylerinde yer alanların değer düşüş karşılıkları YPNGP hesaplamasında dikkate alınmayabilmesine karar verilmiştir.

7. Yurt Dışı Yerleşiklerle Yapılan Türev İşlem Düzenlemeleri

Yürürlük Tarihi	Tedbir / Düzenleme
30 Kasım 2020	BDDK Kararı ile bankaların, yurtdışındaki konsolidasyona tabi kredi kuruluşu ve finansal kuruluş niteliğini haiz ortaklıkları ile yurtdışındaki şubeleri de dâhil olmak üzere, yurt dışında yerleşik finansal kuruluşlara yapacakları TL plasmanlar, TL depo, TL repo ve TL kredilerin toplamının bankaların en son hesapladıkları yasal özkaynaklarının yüzde 0,5'i ile sınırlandırılmasına karar verilmişti. Kurulca yapılan değerlendirme neticesinde, piyasaların etkin çalışmasına yönelik olarak söz konusu sınırlamanın -Yüzde 0,5 yerine yüzde 2,5 olarak yeniden belirlenmesine ve -Bankaların yurt dışında yerleşik finansal kuruluşlara tanımladıkları gün içi (overdraft) TL kredi imkânının bu sınırlamaya tabi olmamasına karar verilmiştir.

8. Diğer Düzenlemeler

Yürürlük Tarihi	Tedbir / Düzenleme
16 Kasım 2020	Altın karşılığı TL, dolar ve euro takas işlemleri yapılmasını sağlayacak olan Kıymetli Madenler Swap Pazarı BİST nezdinde faaliyete başladı.
31 Aralık 2020	SPK Kararıyla aracı kurumlar tarafından repo ve ters repo işlemlerine konu edilebilecek finansal araçlar arasında: -Türkiye Varlık Fonu'nun Kanun uyarınca ihraç ettiği borçlanma araçları, -Türkiye'de yerleşik ihraççılar tarafından yurt içinde veya yurt dışında ihraç edilmiş gayrimenkul sertifikaları ve projeye dayalı menkul kıymetler, -Serbest fonlar hariç olmak üzere yatırım fonlarının katılma payları, -Hazine ve Maliye Bakanlığı ve TCMB'nin üye olduğu uluslararası kuruluş niteliğindeki yabancı kuruluşlarca ihraç edilmiş kıymetler eklenmiştir. Ayrıca, söz konusu finansal araçların değerlendirilmesine ve teminatlandırılmasına ilişkin gerekli değişiklikler yapılmıştır. Repo ve ters repoya konu edilen, aracı kurumların kendilerinin veya sermaye, yönetim ve denetimlerine hakim oldukları bağlı ortaklık, iştirak ve müesseseleri ile aracı kurumların mevduat ve katılım bankaları hariç nitelikli pay sahiplerinin ihraç ettiği finansal araçların tutarı aracı kurum öz sermayesinin yüzde 10'unu aşamayacağı hükme bağlanmıştır.
15 Ocak 2021	Gümüş vadeli işlem sözleşmelerinin VİOP'da işleme açılmasına, sözleşmelerin yüzde 10 fiyat değişim limitiyle akşam seansında işlem görmeye başlamasına ve 1 Şubat 2021 tarihi itibarıyla ise piyasa yapıcılık programına dâhil edilmesine karar verilmiştir.
29 Ocak 2021	BDDK tarafından olası kâr dağıtım taleplerinin, ihtiyatlılık ilkesi ve başta sermaye yeterlilik rasyosu olmak üzere bankaların özel durumları çerçevesinde 2020 yılı dönem net kârının yüzde 10'ununa kadar karşılanmasını uygun görmüştür.

10 Şubat 2021	<p>BDDK tarafından Bankalarca Yapılacak Repo Ve Ters Repo İşlemlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik'te yapılan değişiklikle, bankalarca yurt içinde yerleşiklerle yapılacak repo ve ters repo işlemlerine konu olabilecek finansal araçlar arasında</p> <ul style="list-style-type: none"> -Türkiye Varlık Fonu tarafından ihraç edilecek borçlanma araçları, -Gayrimenkul sertifikaları ve projeye dayalı menkul kıymetler, -Serbest fonlar hariç olmak üzere yatırım fonlarının katılma payları, -Türkiye Cumhuriyeti devletinin kamu tüzel kişiliği altında yer alan ve ayrı tüzel kişiliği olmayan kamu kuruluşlarının ve TCMB'nin üyesi ya da ortağı olduğu uluslararası kuruluşlarca ihraç edilmiş borçlanma araçları eklenmiş ve bu araçların değerlemesine ve teminat oranlarına ilişkin hükümler getirilmiştir. <p>Ek olarak yurt dışında yerleşiklerle yapılacak repo ve ters repo işlemlerinde sadece BİST tarafından BİST pazarlarında repo ve ters repo işlemlerine konu olmak üzere belirlenen paylar işleme konu edilebilirken yurt dışındaki borsalarda veya teşkilatlanmış diğer pazar yerlerinde işlem gören paylar repo ve ters repo işlemine konu edilemeyeceği düzenlenmiştir.</p>
7 Mart 2021	<p>7292 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile tasarruf finansman şirketlerinin çalışma esasları belirlenmiştir. Söz konusu şirketlerin asgari sermaye tutarının 100 milyon TL olmasına ve finansal kiralama ve finansman şirketlerinin asgari sermaye tutarının ise 20 milyon TL'den 50 milyon TL'ye çıkarılmasına karar verilmiştir.</p>
29 Nisan 2021	<p>SPK tarafından 3 aylık ara dönem finansal rapor hazırlamak ve Kamuyu Aydınlatma Platformu'na (KAP) bildirmekle yükümlü olan,</p> <p>i) Portföy yönetim şirketleri ve yatırım kuruluşlarının henüz kamuya açıklanmamış 01.01.2021-31.03.2021 üç aylık ara hesap dönemine ait finansal raporlarının bildirimine, sermaye piyasası mevzuatında belirlenmiş olan nihai bildirim sürelerine 30 gün eklenmek suretiyle yapılmasına,</p> <p>ii) Sermaye piyasası araçları bir borsada ve/veya teşkilatlanmış diğer pazar yerlerinde işlem gören işletmelerin henüz kamuya açıklanmamış 01.01.2021-31.03.2021 üç aylık ara hesap dönemine ait finansal raporlarının bildirimine, sermaye piyasası mevzuatında belirlenmiş olan nihai bildirim sürelerine 30 gün eklenmek suretiyle yapılmasına,</p> <p>iii) (i) ve (ii) bentlerinde yer alan özel hesap dönemine sahip işletmelerin, nihai bildirim süresi 2021 yılının Nisan veya Mayıs ayı olan ve henüz kamuya açıklanmamış finansal raporlarının bildirimine, ilgili mevzuatla belirlenen süreler 30 gün eklenmek suretiyle yapılabilmesine karar verilmiştir.</p>
6 Mayıs 2021	<p>Bireysel Emeklilik Sistemi'nde gerçekleştirilen değişiklik ile katılımcıların piyasadaki tüm şirketlerin fonlarını portföylerine ekleyebilmesinin önü açılmıştır. 1 Temmuz 2021'den itibaren emeklilik yatırım fonları merkezi bir platformdan alınıp satılabilmesine ve fon değişiklik hakkının yılda 6'dan 12'ye çıkarılmasına karar verilmiştir.</p>

II. Makroekonomik Görünüm

Salgına yönelik sosyal izolasyon önlemlerinin ülkelerde kademeli olarak kaldırılmasının, salgın döneminde ülkelerce ortaya koyulan önlem paketlerinin ve aşı uygulamalarının etkisiyle 2020 yılı ikinci yarısından bu yana belirsizlikler azalmaktadır. 2020 yılı Mart ayından başlayarak para politikalarında yapılan genişleyici yönlü değişiklikler büyük ölçüde geçerliliğini korumaktadır. Küresel toparlanma ve olumlu büyüme görünümü ile 2020 yılı Ekim ayı itibarıyla GOÜ hisse senedi piyasalarına net portföy girişi yaşanırken, gelişmiş ülkelerde uzun vadeli tahvil getirilerindeki artış GOÜ tahvil piyasalarına yönelen portföy hareketlerindeki dalgalanmada etkili olmaktadır.

Salgının seyri, aşı konusundaki gelişmeler ve salgına yönelik tedbirlerin süresine dair belirsizlikler, ülkeler arası toparlanmada belirgin farklılaşma, artan kredi riskinin yansımaları ile yüksek ve salgın döneminde önemli ölçüde artan küresel borçluluk küresel finansal istikrar açısından öne çıkan kırılganlık unsurlarıdır. Nitekim, salgının gelişiminin, etkisinin ve aşı takvimlerinin hâlen belirsizliğini koruması, ekonomik görünüm üzerindeki belirsizliğin de devam etmesine yol açmaktadır. Bu kapsamda, tedbirlerin süresi, tedbirlerden çıkışın zamanlaması ile bu sürecin yaratacağı ödünleşimlerin yönetilmesi ve aşılama konusunda ülkeler arasındaki farklılıklar büyüme görünümü üzerinde belirleyici olacaktır. Ekonomik büyümenin ülkeler arasındaki farklılaşması ve gelişmiş ülke para politikalarına dair belirsizlikler GOÜ'lere yönelik sermaye akımlarında oynaklığa neden olabilecektir.

Yurt içi iktisadi faaliyette görülen güçlü seyir iç ve dış talep kaynaklı olarak devam etmektedir. Bu iyileşme sürecinde sanayi üretimi ve küresel ticaretteki ivmelenme belirleyici olurken, salgına ilişkin gelişmelerin ve küresel ölçekte seyahat kısıtlamalarının kısmen devam etmesi hizmet sektöründeki toparlanmayı sınırlamaktadır. Cari işlemler dengesi güçlü seyreden iç talebin yanı sıra ithalat fiyatlarındaki artışlardan da olumsuz etkilenmektedir. Bununla birlikte, ihracattaki güçlü artış eğilimi, altın ithalatındaki belirgin gerileme ve finansal koşullardaki sıkışmanın etkisiyle kredilerde gözlenen yavaşlama cari işlemler hesabında öngörülen iyileşmeyi desteklemektedir. İstihdamı korumaya yönelik tedbirler salgının işgücü piyasası üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlandırırken, işgücüne katılım oranındaki yükselme eğilimi son aylarda işsizlik oranını artırıcı etki yapmaktadır. Uluslararası emtia fiyatlarındaki artışların yanı sıra talep ve maliyet unsurları, bazı sektörlerdeki arz kısıtları ve enflasyon beklentilerindeki yüksek seviyeler, fiyatlama davranışları ve enflasyon görünümü üzerinde etkili olmaktadır.

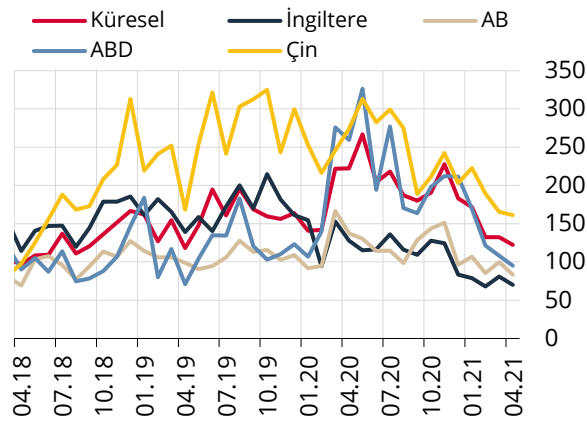
II.1 Uluslararası Gelişmeler

Dünya çapında koronavirüse karşı alınan karantina önlemlerinin kademeli şekilde gevşetilmesi, salgın boyunca alınan ekonomik ve finansal destekleyici tedbirler ve çok sayıda ülkede aşılardan uygulanmaya başlaması sonucunda 2020 yılı Haziran ayından bu yana küresel iktisadi politika belirsizliği azalış eğilimindedir (Grafik II.1.1). Genel eğilim düşüş yönü olmakla birlikte, aşılama hızı ve salgının seyrine bağlı olarak politika belirsizliği ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Ayrıca, ABD Başkanlık seçim sürecinin finansal piyasalar üzerinde oluşturduğu dalgalanmalara bağlı olarak ve bazı ülkelerde salgının ikinci dalgasının görülmesinin etkisiyle küresel iktisadi politika belirsizliği 2020 yılı Ekim ve Kasım aylarında geçici olarak artmıştır.

2020 yılı Mart ayından başlayarak para politikalarında yapılan genişleyici yönlü değişiklikler büyük ölçüde geçerliliğini korumaktadır. ABD Merkez Bankası (Fed) tarafından, 2020 yılı Aralık ayında ve devamında gerçekleştirilen FOMC toplantılarında aylık 120 milyar ABD doları seviyesinde olan varlık alımlarının "fiyat istikrarı ve maksimum istihdam hedeflerine ulaşılması yönünde önemli iyileşme kaydedilene kadar" sürdürüleceği vurgulanmıştır. FOMC üyeleri, politika faizinin 2023 yılı sonuna kadar yüzde 0'a yakın olmasını öngörmektedir (Grafik II.1.2). Bununla beraber, mevcut piyasa beklentisi, artan enflasyon beklentilerine paralel olarak, 2022 ve 2023 yıllarında birer defa olmak üzere toplamda iki kez faiz artırımını olacağı yönündedir.

Avrupa Merkez Bankası (ECB) tarafından 2020 yılı Mart ayında 750 milyar euro olarak açıklanan Pandemi Acil Durum Alım Programı'nın büyüklüğü, 2020 yılı Haziran ve Aralık ayı para politikası kararları kapsamında sırasıyla 600 ve 500 milyar euro ilaveler ile 1,85 trilyon euro olarak güncellenmiştir. Söz konusu programın bitişi en erken 2022 yılı Mart ayı olarak açıklanırken, program koronavirüs krizinin sona erdiğine karar verilene dek uzatılabilecektir. Ayrıca, 20 milyar euro tutarında aylık olarak sürdürülen varlık alım programı devam etmektedir.

Grafik II.1.1: İktisadi Politika Belirsizliği Endeksleri (Endeks, 2012=100)

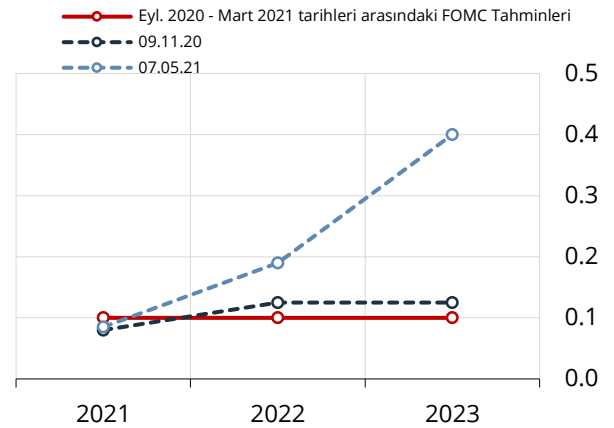

Kaynak: Bloomberg

Son Gözlem: 04.21

Dipnot: Endeksler seviye olarak kendi arasında karşılaştırılabilir değildir.

Grafik II.1.2: FOMC Üyelerinin Medyan Politika Faizi Tahminleri (Düz Çizgi) ve Piyasa Beklentileri (Kesikli Çizgiler) (%)

Kaynak: Bloomberg

Son Gözlem: 07.05.21

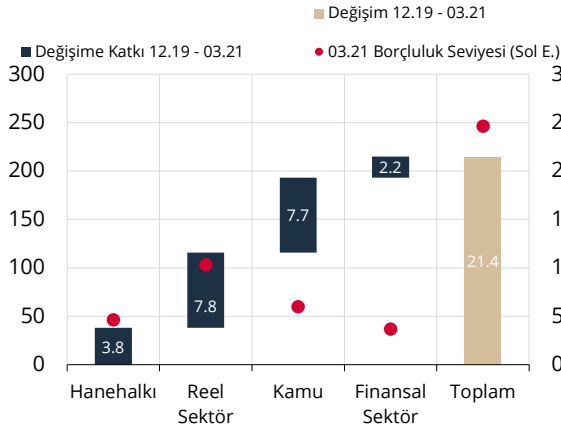
Dipnot: Kesikli çizgiler 30 günlük Fed fonları vadeli faiz sözleşmelerinin ima ettiği oranları göstermektedir. FOMC üyelerinin politika faizi tahminleri Eylül 2020, Aralık 2020 ve Mart 2021 toplantıları için değişmemiştir.

2008 Küresel Finansal Krizinden bu yana yüksek seyretmekte olan küresel borçluluk, salgında sağlanan bol likidite desteğiyle önemli ölçüde artmıştır. Bu artışın önemli bir bölümü ekonomiyi desteklemek için alınan mali tedbirlerin etkisiyle kamu sektörü kaynaklı olurken, reel sektör borcu da hem gelişmiş ülkelerde hem GOÜ'lerde yüksek artış göstermiştir. Reel sektörün ve kamu sektörünün yüksek borçluluğu birer küresel kırılma unsuru olarak ön plana çıkmıştır. GOÜ'lerde salgın sonrasında likidite baskısıyla karşılaşan reel sektörün kredi borcu artarken, 2019 yılı sonundan 2021 yılı ilk çeyreğine kadar tüm kesimlerde borçluluk,

GSYİH'ye oranla yükselmiştir (Grafik II.1.3). Küresel Finansal Kriz sonrası getirilen düzenlemeler ile GOÜ'lerde azalan yabancı para cinsi borçluluk, özellikle hanehalkı tarafında düşük seviyede kalmaya devam etmektedir (Grafik II.1.4). 2020 yılı içerisinde ve 2021 yılı ilk çeyreğinde yabancı para cinsinden borçluluk tüm sektörlerde azalmaya devam etmiştir.

Küresel ölçekte, KOBİ ve büyük firmalar borçluluk ve finansmana erişim açısından ayrılmaktadır. Ayrıca salgının etkisi sektörler arasında da farklılık göstermektedir. Salgın ve buna bağlı kısıtlama ve seyahat yasaklarından daha olumsuz etkilenen sektörlerin artan borçluluğu ve zayıf kârlılıkları, firmaların bilançolarını ve dolayısı ile kredi notlarını da etkilemeye başlamıştır. Destek tedbirlerinin hâlen devam ediyor olması ise, nakit akışı problemi yaşayan firmaların olası iflas ve ödeme zorluklarını azaltmaktadır.

Grafik II.1.3: GOÜ'lerde Borçluluk (% GSYİH)

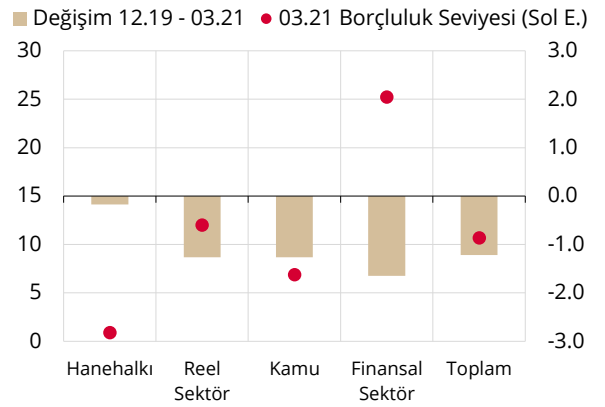

Kaynak: IIF Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Ülkelerin GSYİH ağırlıkları esas alınarak ortalama hesaplanmıştır. GOÜ'ler: Arjantin, Brezilya, Şili, Çin, Kolombiya, Çekya, Mısır, Gana, Hong Kong, Macaristan, Hindistan, Endonezya, İsrail, Kenya, Lübnan, Malezya, Meksika, Nijerya, Pakistan, Filipinler, Polonya, Rusya, Suudi Arabistan, Singapur, Güney Afrika, Güney Kore, Tayland, Türkiye, Ukrayna ve Birleşik Arap Emirlikleri.

2020 yılı dördüncü çeyreği ve 2021 yılı ilk çeyreği tahmindir.

Grafik II.1.4: GOÜ'lerde Toplam Borçluluk İçinde YP Payı (% Toplam Borçlanma)

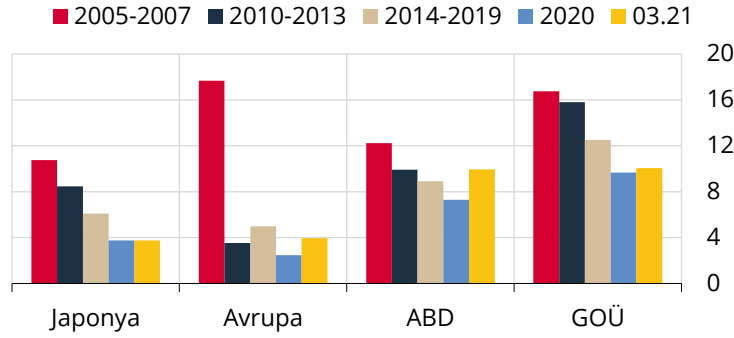
Kaynak: IIF Son Gözlem: 03.21

Dipnot: GOÜ'ler: Arjantin, Brezilya, Şili, Çin, Kolombiya, Çekya, Hong Kong, Macaristan, Hindistan, Endonezya, İsrail, Güney Kore, Malezya, Meksika, Polonya, Rusya Federasyonu, Suudi Arabistan, Singapur, Güney Afrika, Tayland, Türkiye, Ukrayna.

2020 yılı dördüncü çeyreği ve 2021 yılı ilk çeyreği tahmindir.

Küresel finansal reformlar sayesinde bankalar, koronavirüs salgını dönemine sermaye yapısı ve likidite pozisyonları açısından güçlü bir şekilde girmiştir. Takip eden dönemde düzenleyici otoriteler ve merkez bankaları tarafından hızlı bir şekilde devreye alınan önlemler sayesinde sektörde hem likidite sıkıntısı yaşanmamış hem de temettü dağıtımlarına getirilen sınırlamalar ile bankaların sermaye düzeylerinde önemli bir aşınma olmasının önüne geçilmiştir. Bununla beraber, kredi garantileri ve geri ödemelere sağlanan erteleme gibi düzenleme esneklikleri başta olmak üzere salgına dair olağanüstü önlemlerin devreden çıkarılmasıyla birlikte, küresel iktisadi faaliyetin nasıl bir seyir izleyeceği, bankaların kârlılıkları ve kredi verilen firmaların mali durumlarının nasıl gelişeceği, küresel bankacılık sisteminin sağlamlığı ve kredi verme iştahı açısından yakından takip edilecektir.

Küresel Finansal Kriz'le beraber düşüş eğilimine giren bankacılık sektörü özkaynak kârlılıklarının üzerindeki aşağı yönlü baskıda, küresel iktisadi faaliyetin önemli ölçüde daralması, artan kredi riskinin aktif kalitesine olası yansımaları ile faiz oranlarındaki uzun süreli düşük seyrin devam edeceği beklentisi belirleyici rol oynamaktadır (Grafik II.1.5). Düşük kârlılık, bankaların nakit akışını olumsuz etkileyebilmekte, piyasa değerlerinin düşük kalmasına yol açarak sermaye artırımlarını zorlaştırabilmektedir.

Grafik II.1.5: Bankacılık Sektörü Öz kaynak Kârlılığı (%)

Kaynak: Bloomberg

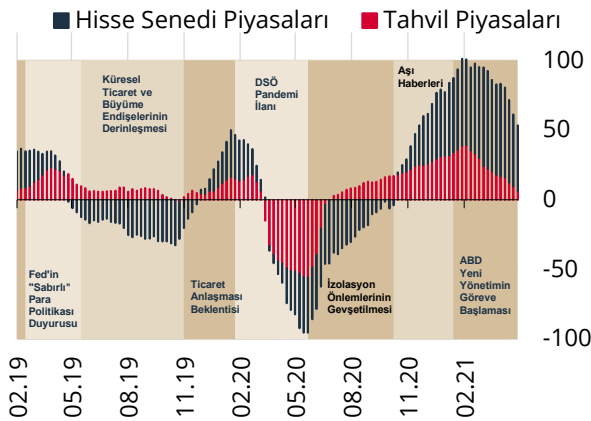
Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Tokyo Borsası Banka Endeksi, Bloomberg Avrupa 500 Banka ve Finansal Hizmetler Endeksi, S&P 500 Bankacılık Sektörü Endeksi, MSCI GOÜ Bankacılık Endeksi kullanılmıştır.

Küresel toparlanma ve olumlu büyüme görünümü ile 2020 yılı Ekim ayı itibarıyla hisse senedi piyasalarına net portföy girişi yaşanmıştır (Grafik II.1.6). GOÜ tahvil piyasalarına yönelik portföy hareketlerinde ise dalgalı bir seyir gözlenmektedir. Bu gelişmede, başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerin bir kısmında uzun vadeli tahvil faizlerinin 2021 yılı Şubat ayında hız kazanan artışı etkili olmuştur. Bu artış, büyük ölçüde piyasanın iktisadi görünümde toparlanma ve enflasyonda artış olacağı beklentisini yansıtmaktadır. Söz konusu beklentilerin şekillenmesinde aşılama ilişkin olumlu gelişmelere ek olarak 20 Ocak'ta göreve başlayan yeni ABD yönetimi tarafından Mart ayında devreye alınan 1,9 trilyon ABD dolarlık kapsamlı mali destek paketinin de katkısı olduğu değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, önceki Rapor döneminde azalış eğilimi gösteren GOÜ risk primlerine, Şubat ayı ortasından itibaren tahvil fiyatlarındaki oynaklığın etkisi yansımıştır (Grafik II.1.7).

Grafik II.1.6: GOÜ'lere Yönelen Haftalık Fon Akımları

(13 Haftalık Birikimli, Milyar ABD Doları)

Kaynak: EPFR

Son Gözlem: 05.05.21

Grafik II.1.7: GOÜ'lerde CDS Primleri

(Baz Puan)

Kaynak: Bloomberg

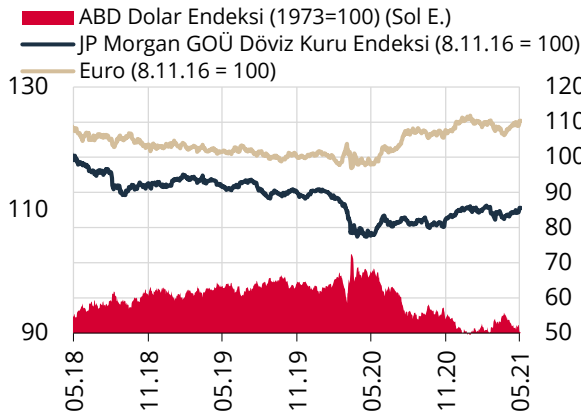
Son Gözlem: 07.05.21

Dipnot: GOÜ'ler arasında Brezilya, Çekya, Endonezya, G. Afrika, Kolombiya, Macaristan, Polonya, Romanya, Türkiye ve Şili yer almaktadır.

2020 yılı Mayıs ayından 2021 yılı Şubat ayı sonuna kadar ABD doları, önde gelen gelişmiş ülke para birimleri karşısında değer kaybı yaşamıştır (Grafik II.1.8). Mart ayından itibaren ABD doları endeksi dalgalı bir seyir izlemiş ve bu durum mevcut Rapor döneminde GOÜ para birimleri endeksine yansımıştır. Hem gelişmiş ülke hem de Türkiye ve emsal ülkeler başta olmak üzere GOÜ borsaları karantina önlemlerinin azaltılmaya

başladığı Mayıs 2020'den bu yana olumlu performans sergilemiştir (Grafik II.1.9). Son Rapor döneminde de ülke borsalarının güçlü performanslarını korudukları gözlemlenmiştir.

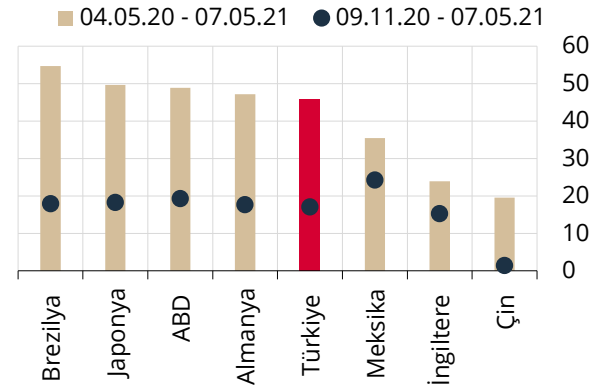
Grafik II.1.8: Döviz Kuru Endeksleri (Endeks)

Kaynak: Bloomberg

Son Gözlem: 07.05.21

Grafik II.1.9: Borsa Endeksleri (% Değişim)

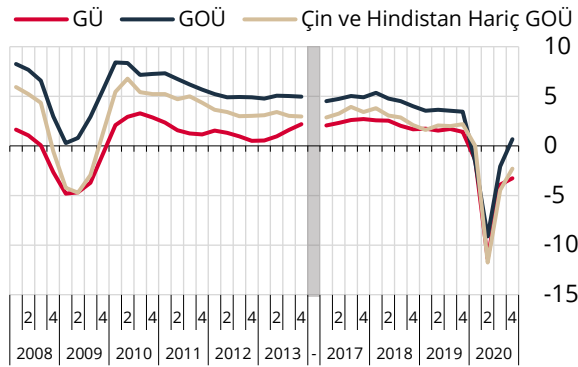
Kaynak: Bloomberg

Son Gözlem: 07.05.21

Dipnot: Türkiye - BIST100, Almanya - DAX, İngiltere - FTSE 100, Meksika - IPC, Japonya - Nikkei 225, Çin - Şanghay Kompozit, ABD - S&P 500, Brezilya - IBOV endeksleri kullanılmıştır.

2020 yılının ilk yarısında, salgına ilişkin kısıtlamaların etkisiyle küresel iktisadi faaliyet önemli ölçüde daralmıştır. Mayıs ve Haziran aylarında karantina önlemlerinin azaltılması ve takip eden dönemde aşuların devreye girmesiyle küresel iktisadi faaliyette toparlanma eğilimi başlamıştır (Grafik II.1.10). Toparlanmanın seviyesi ve hızı ülkeler arasında farklılaşmakta olup, Çin diğer ülkelerden olumlu yönde ayrılmaktadır. Büyümeye ilişkin öncü göstergeler de hem gelişmiş ülkelerde hem GOÜ'lerde 2021 yılı ilk çeyreğinde toparlanmanın devam edeceğine işaret etmektedir (Grafik II.1.11).

Grafik II.1.10: Gelişmiş Ülke ve GOÜ'lerde Yıllık Büyüme Oranları (%)

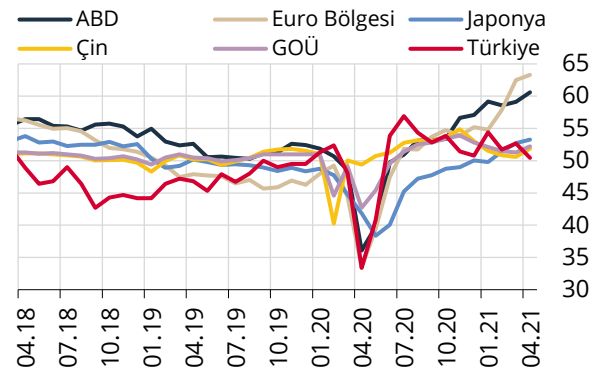

Kaynak: Bloomberg, TCMB

Son Gözlem: 12.20

Dipnot: Gelişmiş Ülkeler: ABD, Euro Bölgesi, Japonya, İngiltere, Kanada, G. Kore, İsviçre, İsveç, Norveç, Danimarka, İsrail. GOÜ'ler: Çin, Brezilya, Hindistan, Meksika, Rusya, Türkiye, Polonya, Endonezya, G. Afrika, Arjantin, Tayland, Malezya, Çekya, Kolombiya, Macaristan, Romanya, Filipinler, Ukrayna, Şili, Peru, Fas.

Grafik II.1.11: İmalat Sanayi PMI (Endeks)

Kaynak: Bloomberg, TCMB

Son Gözlem: 04.21

Salgının gelişiminin, etkisinin ve aşı takvimlerinin hâlen belirsizliğini koruması, ekonomik görünüm üzerindeki belirsizliğin de devam etmesine yol açmaktadır. Salgının başlangıcından itibaren alınan tedbirlerin çoğunluğu halen yürürlüktedir. İlk etapta ortaya çıkan likidite baskıları küresel ve yerel çapta

alınan geniş kapsamlı tedbirlerle yönetilmiş, ekonomik faaliyette ise büyük ölçekli daralmalar yaşanmıştır. Geline aşamada salgına dair belirsizlikler devam etmekte olup, tedbirlerin süresi, tedbirlerden çıkışın zamanlaması ile bu sürecin yaratacağı ödünleşimlerin yönetilmesi ve aşılama konusunda ülkeler arasındaki farklılıklar iktisadi görünüm üzerinde belirleyici olacaktır. Ekonomik büyümenin ülkeler arasında farklı seyretmesi ve gelişmiş ülke para politikalarına dair belirsizlikler GOÜ'lere yönelik sermaye akımlarında oynaklıklara yol açabilecektir. Tüm bu süreçte, sektörler arası ve sınır ötesi bağlantılılıkların da dikkatle takip edilmesi önem taşımaktadır.

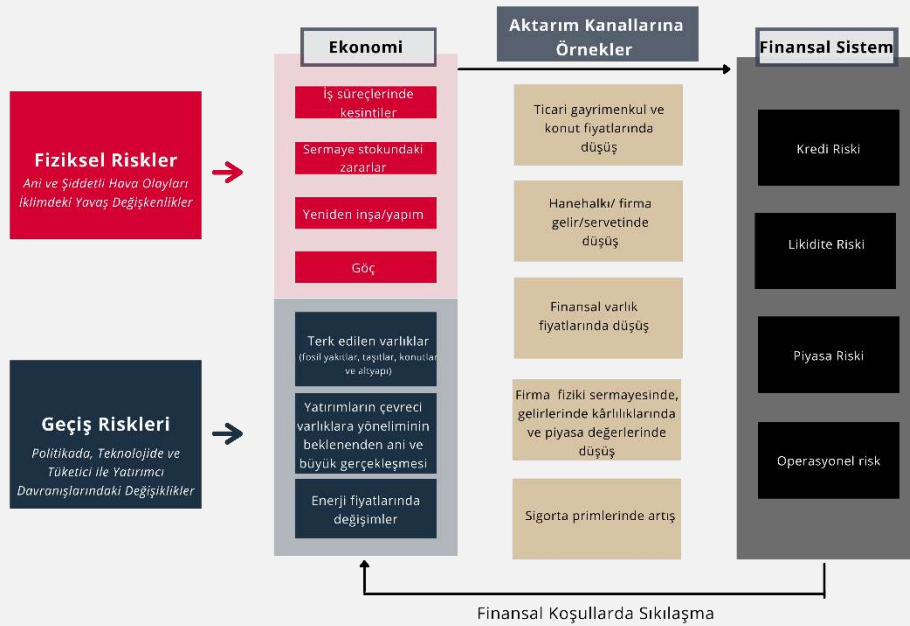
Orta ve uzun vadede ise, banka dışı finansal aracılıkta artış, iklim değişikliğinin finansal istikrar üzerindeki olası riskleri (Kutu II.1.I), artan dijitalleşmeye uyum sürecinde olası operasyonel kırılmalıklar ve siber riskler, uluslararası finansal piyasalar gündemindeki önemini hızla artırmaktadır.

Kutu II.1.1

İklim Değişikliği Kaynaklı Finansal Riskler ve Çevreci Finans

İklim değişikliği, uluslararası finansal kuruluşlarca finansal sistem için çeşitli riskler barındıran yapısal bir sorun olarak ele alınmaktadır. İklim değişikliğine ilişkin risklerin finans sektörüne aktarım kanalları genel olarak fiziksel riskler ve geçiş riskleri olmak üzere iki ana grupta incelenmektedir (Şekil II.1.1.1). Bu riskler, gerek fiziki varlıkların gerek finansal varlık ve yükümlülüklerin değerlerini etkileyerek finansal sisteme başta kredi riski ve piyasa riski olmak üzere çeşitli şekillerde yansiyabilmektedir. Fiziksel riskler, iklim değişikliğinin yarattığı ve yaratacağı sel, kasırga gibi ani hava değişiklikleri ile kuraklık, deniz seviyelerinde yükseliş gibi yavaşça ilerleyen doğal afetlerin finansal istikrara yaratacağı riskleri ifade etmektedir. Örneğin, doğal felaketlerin görülme sıklığının ve şiddetinin artması konut ve ticari gayrimenkul değerlerinde düşüşe, dolayısıyla hanehalkı ve firma gelirlerinde düşüşe neden olabilmektedir. Bu durum ise finansal sektöre, kredi portföylerinde artan temerrüt riski ve teminat değerlerinde düşüş olarak yansiyabilmektedir. Fiziksel risklerin yoğunluğu, sigorta şirketlerinin fiyatlama kapasitesini de etkileyebilmekte, daha sık ve daha büyük tazminat miktarlarını karşılayabilmek için sigorta primleri daha yüksek belirlenebilmektedir. Öte yandan, yüksek prim nedeniyle sigortalanmayan varlıklar, eğer teminat olarak gösterilmişse, bankaların kredi riskini de artırabilmektedir. Finansal varlık fiyatlarında düşüş ise, bankalar, diğer finansal kuruluşlar ve varlık sahiplerinin bilançolarında zarar oluşturabilmektedir.

Şekil II.1.1.1: İklim Değişikliğine İlişkin Finansal Riskler

Kaynak: NGFS, IMF, BCBS, TCMB

Geçiş riskleri ise düşük karbon salımlı ekonomiye düzensiz geçiş sürecinin finansal istikrar açısından yaratacağı riskleri kapsamaktadır. Bu riskler, ekonomide kaynakların yeniden tahsisini gerektirecek ve dolayısıyla yapısal değişikliklere yol açabilecektir. Günümüzde düşük karbonlu ekonomiye geçiş planlarına başlıca örnek, Avrupa Birliği'nin Avrupa Yeşil Mutabakatı (AYM) adlı büyüme stratejisi olup, AYM 2050 yılına kadar net sera gazı emisyonlarının sıfırlanarak Avrupa'nın ilk karbon nötr kıta olmasını hedeflemektedir. AYM kapsamında ülkemizi etkileyebilecek değişiklikler başlıca sanayi, ticaret, finansman alanlarında olup ülkemiz kamu kuruluşları, T.C. Ticaret Bakanlığı koordinasyonunda geçiş risklerini yönetmek için çalışmalar yürütmektedir. Diğer yandan, diğer birçok ülke de düşük karbon ekonomisine düzenli bir geçiş sağlamak, geçişteki riskleri azaltmak ve yönetmek için çalışmalarını sürdürmektedir. Düşük karbon yoğun teknolojiye sahip firmaların bu süreçten olumlu etkilenmesi mümkünken, diğer firmalar büyük kayıplar yaşayabilecektir. Bu firmalar, teknolojik değişim ve iklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik politikalara uyum sürecinde, tüketici ve yatırımcı taleplerinin

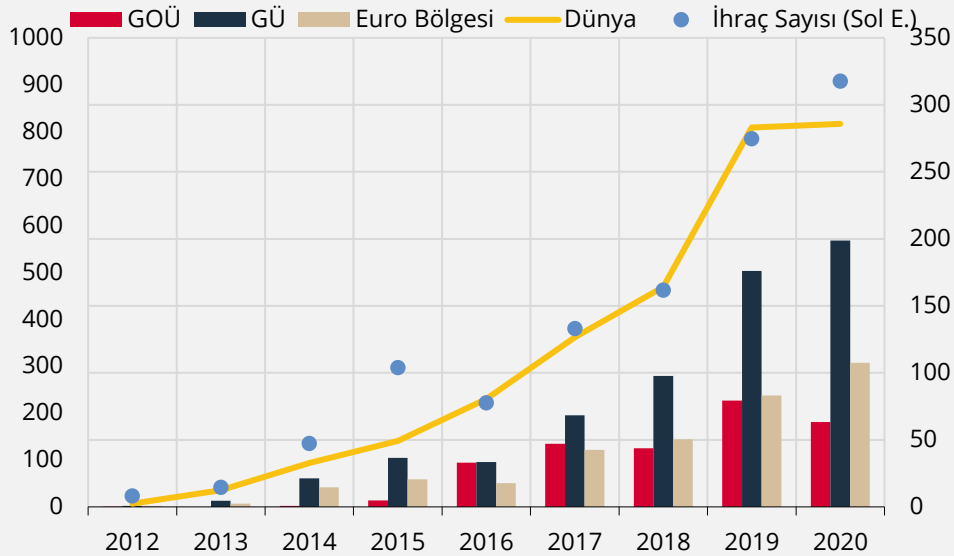
değişimi nedeniyle kârlılığın ve piyasa değerlerinin düşmesi, iş süreçlerinde aksamalar, gelir yaratmada ve kredi geri ödemelerinde zorluklar ve artan finansman maliyetiyle karşılaşabilecektir. Bu süreç düzensiz bir şekilde gerçekleştiği durumda firmaların kırılabilirlikleri artabilecektir.

İklim değişikliğine ilişkin risklerin finansal sistemden ekonominin geneline aktarımı da söz konusudur. Bu çerçevede, fiziksel risklere ve geçiş risklerine maruz kalan sektör ve bölgelerde finansal koşullarda sıkılaşıma ve kredi kısıtlamaları görülebilecek, söz konusu sektörlerdeki firmaların piyasa değerlerinde kayıplar yaşanabilecektir.

İklim değişikliği, bir yandan ekonomi ve finansal sistem için risk oluştururken, bir yandan da iklimle ilgili finansman araçları fiziksel risklerin ve geçiş risklerinin yönetilmesinde gereksinim duyulan finansmanın karşılanmasında bir potansiyel oluşturmaktadır. İklimle ilgili risklere karşı farkındalığın artmasıyla beraber, çevreci ve sürdürülebilir finansman araçlarının işlem hacimleri de artmaya başlamıştır. Çevreci finansman araçları; başta tahvil ve kredi olmak üzere, İslami finansman, sigortacılık ve hisse senetleri alanlarında gelişim göstermektedir. Bunların yanı sıra, Çevresel, Sosyal, Kurumsal Yönetim (ÇSY) ilkelerine dayalı yatırım seçenekleri de giderek artmaktadır.

Çevreci tahvil ihraç hacmi küresel boyutta giderek artmakta olup, Avrupa ihraçlarda önde gelmektedir (Grafik II.1.1.1). Çevreci tahviller altyapı, enerji, ulaşım gibi alanlarda çevreye fayda sağlayan yatırımların finansmanını sağlamak üzere ihraç edilen tahvillerdir. Bir tahvilin çevreci olarak adlandırılabilmesi için sağlanması gereken kriterlerde Uluslararası Sermaye Piyasası Birliği (ICMA) tarafından yayımlanan Çevreci Tahvil İlkeleri belirleyici olmaktadır.

Grafik II.1.1.1: İhraç Edilen Toplam Çevreci Tahvil Hacmi ve Toplam İhraç Sayısı (Milyar ABD Doları, Adet)

Kaynak: IMF

Son Gözlem: 12.20

Dipnot: Ülke gruplamaları IMF kategorilerine uygun şekilde belirlenmiştir.

GÜ: Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Japonya, Kore, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, Singapur, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Tayvan, Birleşik Krallık

GOÜ: Arjantin, Brezilya, Şili, Çin, Kolombiya, Kosta Rika, Mısır, Fiji, Gürcistan, Macaristan, Hindistan, Endonezya, Malezya, Mauritius, Meksika, Fas, Namibya, Panama, Peru, Filipinler, Polonya, Rusya, Seyşeller, Güney Afrika, Tayland, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri

Euro Bölgesi: Avusturya, Belçika, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, Slovenya, İspanya

Çevreci krediler de kısmen veya tamamen çevreci projelerin finansmanının sağlanması için kullanılmaktadır. Bir kredinin çevreci kredi olarak sınıflandırılması için sağlanması gereken unsurlar, Kredi Piyasası Birliği (LMA) tarafından Çevreci Kredi İlkeleri olarak belirlenmiştir.

Daha geniş kapsamda olan sürdürülebilir finansman ise firmalara sağlanan fonlamanın firmaların çevre yanında çeşitli sosyal kriterlere gösterdikleri uyuma göre değişkenlik sağlaması esası üzerine kuruludur.

Ülkemizde de sürdürülebilir bankacılığın yaygınlık kazandığı, çok sayıda bankanın kendi faaliyetleriyle ilgili elektronik fatura, internet bankacılığı, mobil ödeme gibi çevre dostu uygulamaları artırırken, sürdürülebilir finans yoluyla özellikle yurt dışından kaynak elde ettiği ve bu kaynakları yurt içinde iklim değişikliğinin sınırlandırılmasına hizmet eden projelere destek olarak sunduğu görülmektedir. Kaynak temini sırasında, sürdürülebilir bankacılık konusunda çeşitli performans kriterlerini belli bir takvime bağlı olarak sağlayan bankalar sürdürülebilirlik odaklı sendikasyon kredilerinde maliyet avantajı elde edebilmektedir. Fon kullandırımı kapsamında ise, çevreci ve sürdürülebilirlik bağlantılı krediler, çevre dostu konut projelerine, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji, sürdürülebilir su yönetimi, çevreci taşımacılık, girişimci kadınlara destek gibi alanlarda sağlanmaktadır. Buna ek olarak, bankacılık sektörü tarafından ihraç edilen çevreci/sürdürülebilir tahvil miktarı da gittikçe artarak 2016 yılından bu yana toplam 2,7 milyar ABD dolarına ulaşmıştır (Tablo II.1.1.1). Uluslararası kuruluşlar ve çok taraflı kalkınma bankaları da sürdürülebilirlik odaklı projelere finansman sağlayabilmekte olup, ülkemizdeki çevreci projelere başta Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) olmak üzere Dünya Bankası, Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası, Fransız Kalkınma Ajansı ve Alman Sanayileşme Fonu gibi kuruluşlarca finansman sağlanmaktadır.

Tablo II.1.1.1: Ülkemizde Bankacılık Sektörü Sürdürülebilir ve Çevreci Tahvil İhraçları
(Milyon ABD doları)

İhraç Tarihi	Tutar	Vadesi	Türü	Para Birimi
18.05.2016	300	5 yıl	Çevreci Tahvil	ABD doları
28.03.2017	300	10 yıl	Sermaye Benzeri Çevreci Tahvil	ABD doları
30.06.2017	150	5 yıl	Çevreci Tahvil	Türk lirası
11.06.2018	75	6 yıl	Cinsiyet Eşitliği Tahvili	ABD doları
21.08.2019	50	10 yıl	Çevreci Tahvil	ABD doları
20.12.2019	50	5 yıl	Çevreci Tahvil	ABD doları
21.01.2020	50	5 yıl	Çevreci Tahvil	ABD doları
5.08.2020	50	5 yıl	Çevreci Tahvil	ABD doları
8.12.2020	750	5 yıl	Sürdürülebilir Tahvil	ABD doları
14.01.2021	350	5 yıl	Sürdürülebilir Tahvil	ABD doları
28.01.2021	600	5 yıl	Sürdürülebilir Tahvil	ABD doları

Kaynak: KAP açıklamaları ve ticari bankalardan derlenen bilgiler

Ülkemizde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve Borsa İstanbul'un (BIST) enerji verimliliği ve sürdürülebilirliğe yönelik düzenlemeleri bulunmaktadır. BDDK, Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik kapsamında enerji performansı yüksek konutlar için kredi tutarının teminat olarak alınan konutun değerine oranını daha yüksek belirleyerek konutlarda enerji verimliliğini teşvik etmektedir. SPK, Kurumsal Yönetim Tebliği'nde 2 Ekim 2020 tarihinde yaptığı değişiklikle "Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi"nde halka açık ortaklıkların ÇSY çalışmalarını yürütürken açıklamaları beklenen temel ilkelerin uygulanmasını gönüllülük usulüne göre düzenlemiş ve uygulanıp uygulanmadığının "Uy ya da Açıkla" prensibiyle raporlanmasını zorunlu tutmuştur. BIST, kurumsal sürdürülebilirlik performansları üst seviyede olan şirketlerin yer aldığı BIST Sürdürülebilirlik Endeksi ile sorumlu yatırımcılara sürdürülebilir yatırım seçenekleri sunmakta olup, 2014 yılında şirketlere yönelik bir sürdürülebilirlik rehberi yayımlamıştır.

İklim değişikliğiyle mücadeledeki temel zorluk, bir taraftan risklerin hâlihazırda gerçekleşmeye başlamış olması ve durumun acil aksiyon gerektirmesi, diğer yandan düşük karbon salınımlı ekonomiye düzensiz ve aniden geçişin yeni riskler yaratmasıdır. Dolayısıyla, iklimle ilgili risklerin yönetimi için stratejik ve uzun vadeli bir yaklaşıma ihtiyaç bulunmaktadır. Bu yaklaşımın ilk aşaması, bir durum tespiti yapılmasını ve risklerin ölçülmesini gerektirmektedir. Bu amaçla, veri toplanması, toplanan verinin tutarlılığının sağlanması ve veri eksikliklerinin giderilmesi önemli zorluklar olarak

ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaçlar ve zorluklar, özellikle son yıllarda birçok uluslararası kuruluşun iklim değişikliğine ilişkin çalışmalarını hızlandırmış, bu çalışmalar G20 düzeyinde takip edilmeye ve desteklenmeye başlanmıştır.

Finansal İstikrar Kurulu (FSB), iklim değişikliğinin finansal istikrara etkilerine odaklanan çalışmalar yürütmekte, İklimle İlişkin Finansal Raporlamalar Görev Gücü (TCFD) aracılığıyla finansal kuruluşların iklimle ilişkin raporlamalarına dair rehberler hazırlamaktadır.¹ FSB, 2021 yılında G20'ye veri eksikleri ve raporlama standartları ile otoritelerin düzenleme ve denetim yaklaşımları hususlarında raporlar sunacaktır. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) Vakfı da oluşturacağı iklimle ilişkin raporlama standartlarını TCFD önerileri doğrultusunda hazırlayacaktır. Uluslararası Menkul Kıymet Komisyonları Örgütü (IOSCO), firmaların iklimle ilişkin raporlama standartlarının hazırlanması konusunda IFRS ile çalışmaktadır. IOSCO ayrıca, portföy yönetim şirketlerinin iklimle ilişkin risklerinin risk çerçevelerine eklenmesi ve ÇSY notlarının düzenlenmesi üzerine çalışmalar yürütmektedir.

Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS), iklimle ilişkin finansal risklerin bankacılık sektörüne aktarım kanalları ve bu risklerin ölçüm yöntemleri ile ilgili analitik çalışmalar yürütmekte olup, hazırladığı raporları Nisan ayında yayımlamıştır.² BCBS, iklimle ilişkin finansal riskleri bankacılık sektörünün karşılaştığı geleneksel risk kategorilerinin içinde değerlendirmekte olup, bu riskleri gelecekte Basel Çerçevesi'ne dâhil edilmesi kapsamında ele almaktadır.

IMF, son yıllarda yayımladığı küresel raporlarda iklimle ilgili konulara ağırlık vermektedir. Dünya Bankası, iklim değişikliğini kalkınma için bir risk faktörü olarak görmekte, bu alanda veri toplamakta, projelere finansman sağlamak ve düşük karbon ekonomisine uyum rehberleri hazırlamaktadır. OECD, iklim değişikliğini birçok açıdan ele almaktadır. Bunlar, ekonomik kalkınmaya etkileri değerlendirmek, düşük karbon ekonomisine uyum sağlamak, çevreci finans, uluslararası iklim değişikliği çalışmalarına katkı sağlamak, fosil yakıtlar ve vergilendirme, tarım ve ekosisteme etkisi ve şehirlerde çevreci büyüme sağlamaktır.

Son dönemde küresel finansal gündeme hızla yerleşen iklimle bağlantılı finansal istikrar riskleri, orta ve uzun vadede dikkatle ele alınması gereken önemli konulardandır. Koronavirüs salgını ve iklim riskleri sosyal ve ekonomik etkileri öngörülenden fazla olabilecek büyük küresel negatif dışsallıklar olarak değerlendirilebilmektedir. Bu açıdan hem yerel hem küresel seviyede işbirliği, koordinasyon ve uzun vadeli bir stratejik yaklaşım gerektirmektedir.

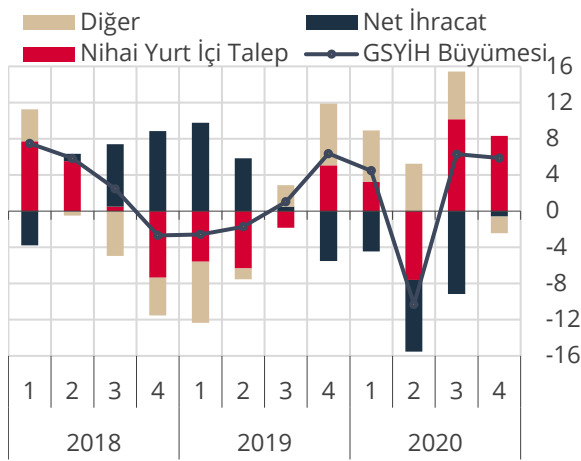
¹ <https://www.fsb.org/work-of-the-fsb/financial-innovation-and-structural-change/climate-related-risks/>

² <https://www.bis.org/bcbs/publ/d517.htm>
<https://www.bis.org/bcbs/publ/d518.htm>

II.2 Yurt İçi Temel Makroekonomik Gelişmeler

İktisadi faaliyet 2020 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren, iç talepte daha belirgin olmak üzere güçlü bir toparlanma kaydetmiştir. Bu dönemde salgının ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin sınırlandırılmasına yönelik alınan tedbirlerin ve kredilerdeki büyümenin desteklediği iç talepteki canlı seyrin devam etmesi ithalatı artırmış, küresel altın fiyatlarındaki yükselişin de etkisiyle güçlenen altın talebi özellikle 2020 yılında ithalata belirgin katkı yapmıştır. Öte yandan, net ihracatın büyümeyi sınırlayıcı etkisi 2020 yılı son çeyreği itibarıyla azalmış (Grafik II.2.1), çeyreklik büyümeye katkısı ise pozitif olmuştur. Güncel göstergeler, iktisadi faaliyetteki güçlü seyrin 2021 yılı Ocak-Nisan kontrollü normalleşme döneminde devam ettiğine işaret etmektedir (Grafik II.2.2). Sanayi üretimindeki güçlü seyre karşın, salgın yayılımının devam etmesi başta turizm sektörü olmak üzere hizmet sektöründeki toparlanmayı sınırlamaktadır. Son dönemde uygulanan salgına bağlı kısıtlamalara ek olarak, sıkı parasal ve finansal koşulların krediler ve iç talep üzerinde görülmeye başlanan yavaşlatıcı etkilerinin önümüzdeki dönemde belirginleşmesi beklenmektedir. Diğer taraftan, küresel salgın ve aşılama süreçleri iktisadi faaliyete ilişkin her iki yönde belirsizlik oluşturmaya devam etmektedir.

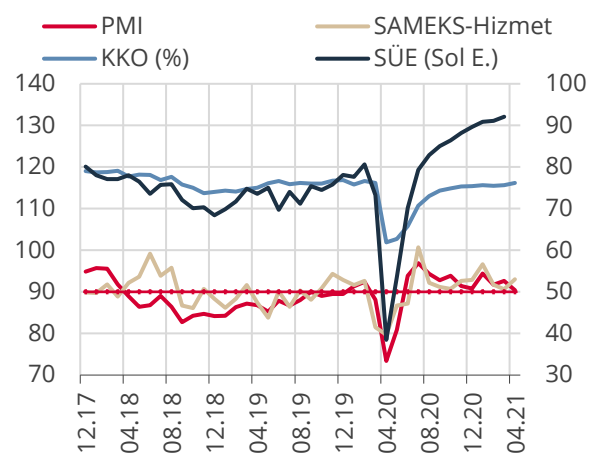
Grafik II.2.1: GSYİH Yıllık Büyümesi ve Harcama Yönünden Büyümeye Katkılar (% Puan)

Kaynak: TÜİK

Son Gözlem: 2020Ç4

Grafik II.2.2: İktisadi Faaliyete İlişkin Seçilmiş Öncü Göstergeler (Endeks, %)

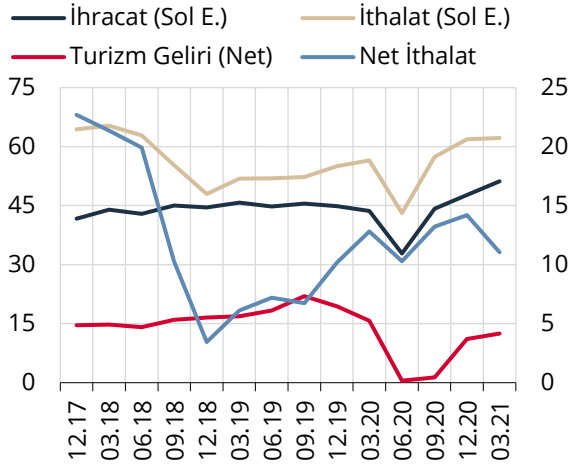
Kaynak: TCMB, ISO, MÜSİAD

Son Gözlem: 04.2021

Dipnot: İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranı (KKO) mevsim etkisinden, Sanayi Üretim Endeksi (SÜE) ve Hizmet Sektörü Satınalma Müdürleri Endeksi (SAMEKS-Hizmet) mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmıştır. Kesikli çizgi, İmalat Sanayi Satınalma Yöneticileri Endeksi (PMI) ve SAMEKS endekslerinde önceki aya göre stabil durumu gösterir.

Dış ticaret açığında 2019 yılı ilk çeyreğinden itibaren devam eden artış eğilimi 2021 yılı ilk çeyreğinde yerini gerilemeye bırakırken, bu gelişmede mal ihracatındaki toparlanma etkili olmuştur. Küresel hareketliliği kısıtlayan salgın tedbirlerinin kısmen hafifletilmesiyle birlikte turizm gelirlerinde 2020 yılının son çeyreğinden itibaren kısmi bir toparlanma görülmüştür (Grafik II.2.3). İhracatta 2020 yılının ikinci yarısında görülen artış eğilimi, küresel büyüme görünümünün kademeli şekilde iyileşmesi ve önemli ticaret ortaklarımızın bulunduğu Avrupa ülkelerinde salgın kaynaklı kısıtlamaların daha ziyade hizmetler sektörüyle sınırlı kalmasının etkisiyle 2021 yılı Ocak-Nisan döneminde korunmuştur. Öte yandan, uluslararası piyasalarda artan emtia fiyatları ithalat kanalından hem cari işlemler hesabını, hem de yurt içi fiyatları olumsuz etkilemektedir. Döviz bazlı ithalat fiyatları demir - çelik ürünlerinde 2020 ortalarından, ham petrol ve ürünlerinde ise 2020 yılının son çeyreğinden itibaren artarken, son bir yıllık dönemde döviz kuru gelişmelerinin de etkisiyle ithalat fiyatlarının TL karşılığında yükseliş daha belirgin olmuştur (Grafik II.2.4).

Grafik II.2.3: Dış Ticaret ve Turizm Gelirleri
(Mevsimsellikten Arındırılmış Aylık Verilerin 3 Aylık Toplamı, Milyar ABD Doları)

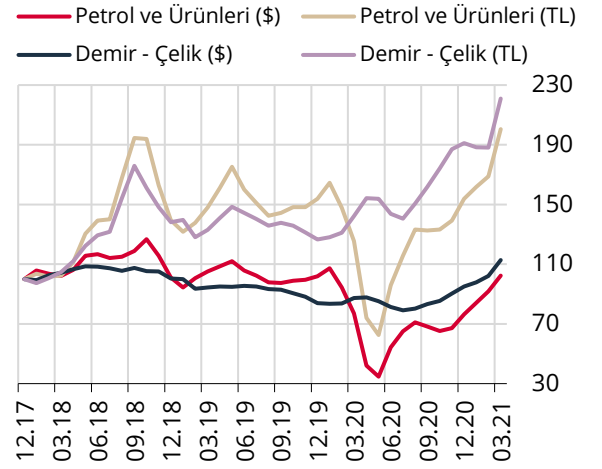

Kaynak: TCMB, TÜİK

Son Gözlem: 03.2021

Dipnot: Dış ticaret için genel ticaret sistemine göre ihracat (fob) ve ithalat (cif) verileri kullanılmıştır.

Grafik II.2.4: Emtia İthalat Fiyatları
(Birim değer endeksleri, Aralık 2017=100)

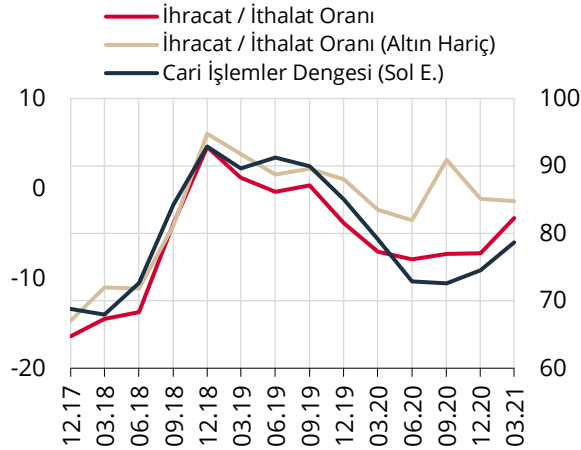

Kaynak: TÜİK

Son Gözlem: 03.2021

İhracatın nispeten daha güçlü bir seyir izlemesiyle ihracatın ithalatı karşılama oranında 2020 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren artış görülmüştür. Emtia fiyatlarındaki yükselişe karşın, ihracattaki güçlü artış eğilimi, altın ithalatındaki belirgin gerileme ve finansal koşullardaki sıkılaştırmanın etkisiyle kredilerde gözlenen yavaşlama cari işlemler hesabında öngörülen iyileşmeyi desteklemektedir (Grafik II.2.5). Son Rapor döneminden bu yana sermaye akımlarındaki iyileşmeyle birlikte cari işlemler dengesi kaynaklı finansman ihtiyacındaki artış yavaşlamış, rezervlerin cari açık finansmanındaki rolü azalmıştır (Grafik II.2.6).

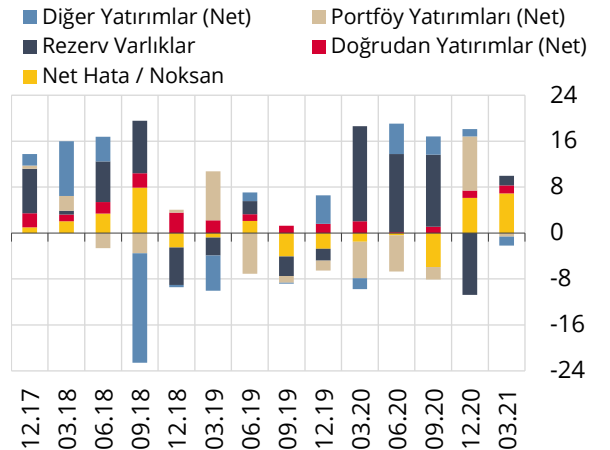
Grafik II.2.5: İhracatın İthalatı Karşılama Oranı ve Cari İşlemler Dengesi
(Mevsimsellikten Arındırılmış Aylık Verilerin 3 Aylık Toplamı, % ve milyar ABD doları)

Kaynak: TÜİK, TCMB

Son Gözlem: 03.2021

Grafik II.2.6: Cari İşlemler Dengesinin Finansman Kalemleri
(3 Ay Toplam, Milyar ABD Doları)

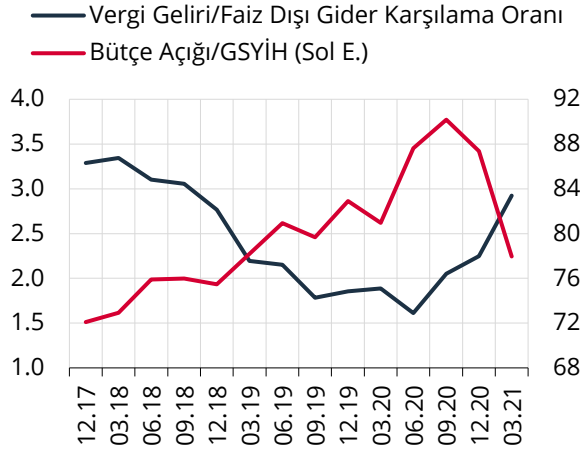

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.2021

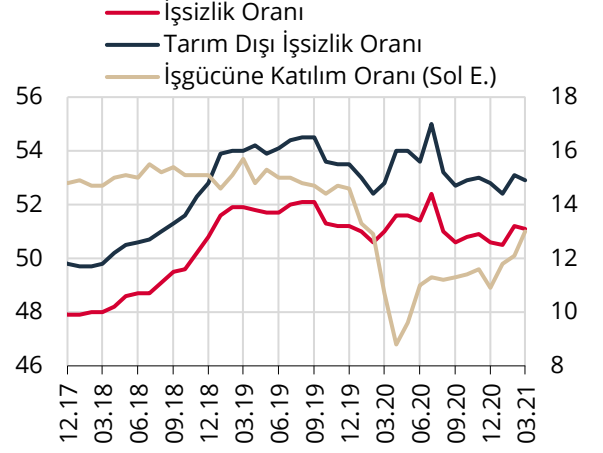
Salgınla birlikte kamu harcamalarında artış yaşanmış olsa da iç talebin güçlü seyrine bağlı olarak yılın üçüncü çeyreğinden itibaren vergi gelirlerinde artış ve faiz dışı harcamalarda gerileme görülmüş, bu gelişme bütçe dengesini olumlu etkilemiştir (Grafik II.2.7). İstihdamı korumaya yönelik tedbirler salgının işgücü piyasası üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlandırırken, işgücüne katılım oranındaki yükselme eğilimi son aylarda işsizlik oranını artırıcı etki yapmıştır (Grafik II.2.8).

Grafik II.2.7: Merkezi Yönetim Bütçe Göstergeleri (12 Ay Birikimli, %)

Kaynak: HMB Son Gözlem: 03.2021
Dipnot: 2020 yılı üçüncü çeyrek GSYİH verisi, SÜE yıllık büyüme oranı kullanılarak hesaplanmıştır.

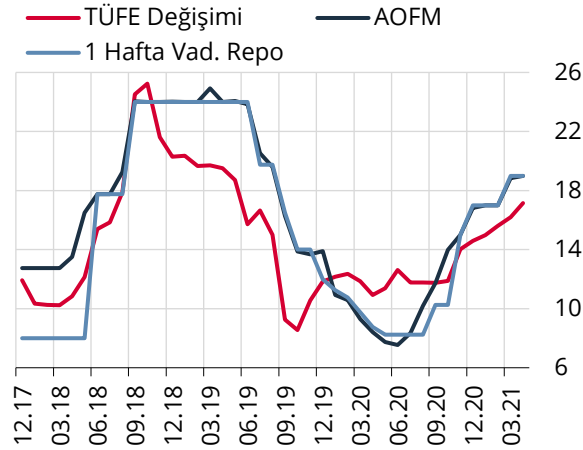
Grafik II.2.8: İşgücü Piyasası Göstergeleri (Mevsimsellikten Arındırılmış, %)

Kaynak: TÜİK Son Gözlem: 03.2021

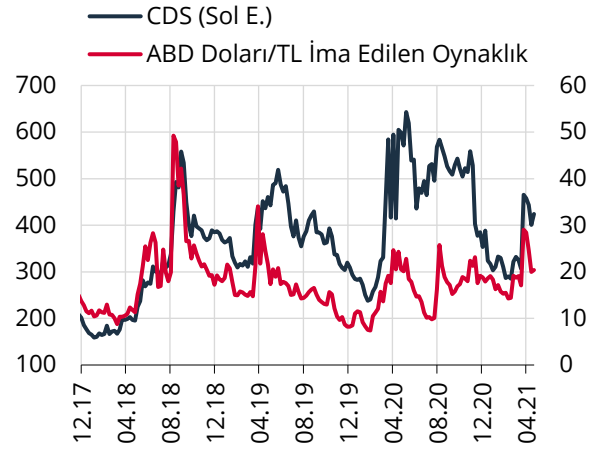
Uluslararası emtia fiyatlarındaki artışların yanı sıra talep ve maliyet unsurları, enflasyon beklentilerindeki yüksek seviyeler ile bazı sektörlerde görülen arz kısıtları, enflasyon göstergelerinin de yüksek seyretmesine yol açmaktadır (Grafik II.2.9). Enflasyon görünümüne etki eden yukarı yönlü risklere bağlı olarak mevcut Rapor döneminde TCMB tarafından politika faiz oranı yoluyla parasal sıkılaştırma yapılmıştır. Politika faizinin güçlü dezenflasyonist etkiyi muhafaza edecek şekilde gerçekleşen ve beklenen enflasyonun üzerinde belirlenmesiyle enflasyonda kalıcı düşüş sağlanarak orta vadeli enflasyon hedefine ulaşılabileceği, fiyatlar genel düzeyinde sağlanacak istikrarın son dönemde kısmi artış gösteren ülke risk primlerindeki ve kur oynaklığındaki düşüşe önemli katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir (Grafik II.2.10).

Grafik II.2.9: Enflasyon ve Politika Faizi Gelişmeleri (Yıllık % Değişim, Aylık Ortalama %)

Kaynak: TCMB, TÜİK Son Gözlem: 04.2021
Dipnot: AOFM, günlük net fonlama miktarlarıyla ağırlıklandırılmış olup, 2017-2019 arasında her ayın son 5 işgününün, 2020 yılı ve sonrasında ise iki PPK toplantı tarihleri arasındaki günlerin ortalamasını göstermektedir.

Grafik II.2.10: CDS Primi ve Kur Oynaklığı (Baz Puan)

Kaynak: Bloomberg Son Gözlem: 23.04.2021
Dipnot: CDS primi 5 yıl vadeli; kur oynaklığı 1 ay vadeli.

III. Finans Dışı Kesim

Mevcut Rapor döneminde Türkiye yüzde 18 olan hanehalkı borçluluk oranı yüzde 51 olan GOÜ ortalamasının altında yer almaya devam etmiştir. Kredi koşullarının sıkılaşması ve azalan ihtiyati nakit ve nakit benzeri varlık tutma tercihinin belirleyici etkileriyle hanehalkı finansal varlık ve yükümlülüklerinin büyümesi mevcut Rapor döneminde yavaşlamış olup birbirine yakın seviyelerdedir. Bu gelişmelere bağlı olarak hanehalkı finansal kaldıraç oranı yüzde 36 seviyesinde yatay seyretmektedir.

Son dönemde hanehalkının tasarruf tercihi TL cinsi varlıklardan yana gelişmiş, finansal varlıklarındaki artışta, tasarruf mevduatları, kıymetli maden ve hisse senedi yatırım tercihleri belirleyici olmuştur. TL cinsi mevduatın toplam tasarruf mevduatındaki payı 2021 yılı Mart ayı itibarıyla hanehalkının son dönemde döviz hareketlerini dengeleyici yönde hareket etmesiyle artarak yüzde 50,4 olmuştur. Finansal yükümlülüklerde ise büyümeye en büyük katkı bu dönemde görece güçlü bir artış sergileyen ihtiyaç kredisi ve bireysel kredi kartı hareketlerinden gelmiştir.

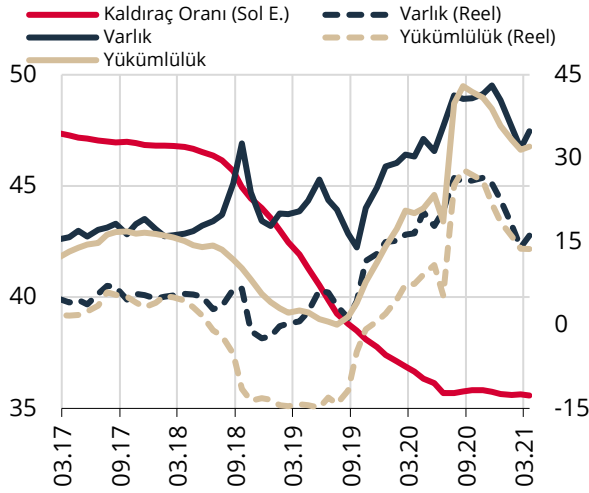
Reel sektör finansal borçlarının GSYİH'ye oranı mevcut Rapor döneminde finansal koşullardaki sıkılaşmanın devreye girmesiyle gerilemiştir. Salgınla birlikte artan finansman ihtiyacının bankacılık sektörü tarafından TL cinsi olarak etkin bir şekilde karşılanması ve kur artışının YP borç stoğu üzerindeki etkisi ile reel sektör finansal borçlarının GSYİH'ye oranı 2020 yılı üçüncü çeyreğine kadar yükselmiştir. Üçüncü çeyrekte başlayan finansal sıkılaşmanın etkisiyle söz konusu oran Ekim ayında ulaştığı yüzde 71 seviyesinden 2021 yılı Şubat ayı itibarıyla yüzde 63 seviyesine gerilemiştir. Kısa vadede pozisyon fazlası bulunan reel sektörün kısa vadeli net döviz pozisyonu mevcut Rapor döneminde 8 milyar ABD doları tutarındaki artışla Şubat ayı itibarıyla 26 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Reel sektörün net YP açık pozisyonundaki azalış ise YP mevduatlardaki artış ve YP borçlarda devam eden düşüş kaynaklı olarak devam etmektedir. Bir önceki yılın aynı dönemine göre 15 milyar ABD doları azalan net YP açık pozisyonu 2021 yılı Şubat ayı itibarıyla 155 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Reel sektörün kısa vadeli YP varlıklarının kısa vadeli YP yükümlülükleri karşılama oranı ise bu dönemde artışını sürdürerek yüzde 127 seviyesine çıkmıştır. Firmaların döviz açık pozisyonunda süren gerileme ile kısa vadeli pozisyon fazlası ve borç karşılama oranlarındaki artış reel sektörün mali bünyelerinin kur gelişmelerine karşı dayanıklılığını artırmaktadır.

Türkiye reel sektör borçluluk oranı 2020 yılı üçüncü çeyrek itibarıyla GOÜ, G20 ve dünya ortalamalarının gerisinde seyretmeye devam etmektedir. Dünya genelinde salgın kaynaklı ekonomik tedbirler çerçevesinde borçluluk oranlarında artış yaşanmıştır. Söz konusu artış emsal ülkelere kıyasla Türkiye'de sınırlı ölçüde daha fazla olmakla birlikte, Türkiye'nin reel sektör toplam finansal borçlarının GSYİH'ye oranı G20, GOÜ ve dünya ortalama borçluluk oranlarının oldukça gerisindedir.

III.1 Hanehalkı Gelişmeleri

Salgın dönemine özgü uygun koşullu kredi kampanyalarının akabinde kredi koşullarının sıkılaşması ve azalan ihtiyati nakit ve nakit benzeri varlık tutma tercihinin belirleyici etkileriyle hanehalkı finansal varlık ve yükümlülüklerinin büyümesi mevcut Rapor döneminde yavaşlamıştır (Grafik III.1.1).

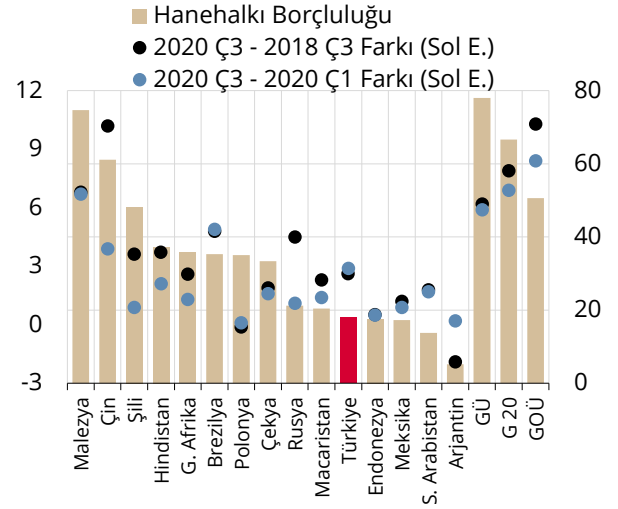
Grafik III.1.1: Hanehalkı Finansal Varlık ve Yükümlülük Büyüme Oranları ve Finansal Kaldıraç Oranı (Yıllık % Değişim, % Pay)

Kaynak: TCMB, BDDK, SPK, MKK, TOKİ Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Kaldıraç oranı, yükümlülüklerin varlıklara oranının 12 aylık ortalamasını ifade etmektedir. Reel büyüme oranları TÜFE kullanılarak hesaplanmıştır.

Grafik III.1.2: Ülkelerin Borçluluk Gelişmeleri (% , % Puan)

Kaynak: BIS, TCMB

Son Gözlem: 09.20

Dipnot: Fark değerleri borçluluk oranının 6 aylık ve iki yıllık değişimini ifade etmektedir. Hindistan geçmiş verisi güncellenmiştir.

2020 yılı Temmuz ayından itibaren birbirine yakın seyreden varlık ve yükümlülük büyümelerine bağlı olarak hanehalkı finansal kaldıraç oranı, 10 yıllık ortalaması olan yüzde 47'nin altında, yüzde 36 seviyesinde yatay seyrine devam etmiştir. Düşük seviyelerdeki kaldıraç oranı, bu dönemde varlık ve yükümlülük artışlarının dengeli bir seyir izlediğini göstermektedir. Mevcut Rapor döneminde, varlık tarafında tasarruf mevduatı ile hisse senedi ve kıymetli maden tercihleri, yükümlülük tarafında ise ihtiyaç kredisi ve bireysel kredi kartı (BKK) hareketleri büyümelerde belirleyici olmuştur.

Tablo III.1.1: Hanehalkı Finansal Varlıkları

	09.20		03.21		Yüzde Değişim	Değişime Katkı (Puan)
	Milyar TL	Yüzde Pay	Milyar TL	Yüzde Pay		
Toplam Varlıklar	2438,1	100	2682,4	100	10,0	10,0
TL Tasarruf Mevduatı	820,3	33,6	900,4	33,6	9,8	3,3
YP Tasarruf Mevduatı	820,3	33,6	887,1	33,1	8,1	2,7
- (Milyar ABD doları)	105,0		106,5			
Kıymetli Maden Deposu	227,1	9,3	258,4	9,6	13,8	1,3
- (Milyar ABD doları)	29,1		31,0			
Tahvil ve Bonolar	58,3	2,4	58,8	2,2	1,0	0,0
- Kamu	36,0	1,5	37,0	1,4	3,0	0,0
- Özel Sektör	22,3	0,9	21,8	0,8	-2,3	0,0
Yatırım Fonları	239,7	9,8	262,5	9,8	9,5	0,9
Emeklilik Yat. Fon.	139,7	5,7	150,2	5,6	7,5	0,4
Diğer Yat. Fon.	100,0	4,1	112,4	4,2	12,4	0,5
Hisse Senedi	167,8	6,9	238,8	8,9	42,3	2,9
Repo	3,5	0,1	5,7	0,2	62,1	0,1
Dolaşımdaki Para	100,9	4,1	70,6	2,6	-30,1	-1,2

Kaynak: TCMB, MKK, EGM

Son Gözlem: 03.21

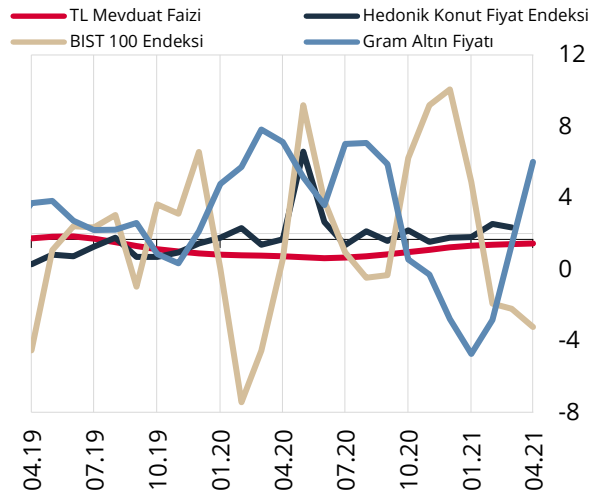
Dipnot: Ay sonu kuru kullanılmıştır. Emeklilik yatırım fonları katılımcıların BES ve Otomatik Katılım Sistemi'ndeki devlet katkısı hariç toplam fonlarını ifade etmektedir.

2020 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 18 olan Türkiye'nin toplam hanehalkı borçluluğu GOÜ ortalaması olan yüzde 51 seviyesinin belirgin şekilde altındadır (Grafik III.1.2). Salgının ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlamak amacıyla alınan tedbirler kapsamında kredilerde yaşanan artışın etkisiyle Türkiye'de hanehalkı borçluluğu iki yıl öncesine göre 2,6 yüzde puan, yıl başına kıyasla 2,9 yüzde puan yükselmiş, döneme özgü nedenlerle diğer GOÜ'lerde de benzer artışların yaşandığı dikkat çekmiştir.

Hanehalkı finansal varlıkları mevcut Rapor döneminde bir önceki Rapor dönemine kıyasla yüzde 10 oranında artmıştır (Tablo III.1.1). Bu dönemde gerçek kişi mudilerin TL tercihleri belirginleşmiş, TL tasarruf mevduatı yüzde 10 büyüyerek varlık artışına 3,3 yüzde puanlık katkı sağlamıştır. BİST endeksine yatırım yapan gerçek kişi sayısının önemli oranda artması ve hisse senedi değerlerindeki ortalama yüzde 22'lik artışın etkisiyle bu kanaldan hanehalkı varlık artışına 2,9 yüzde puanlık bir katkı gelmiştir. Hanehalkının bankalar nezdinde tuttuğu kıymetli maden hesapları ise 2020 yılı son çeyreğinde dolar bazında yüzde 20'nin üzerinde artmıştır. Ancak özellikle Mart ayında yaşanan 4,7 milyar dolar civarındaki azalışla varlık artışına katkısı 1,3 yüzde puan olarak gerçekleşmiştir. Mart ayında benzer bir gelişme hanehalkı döviz cinsi mevduatlarında da gözlenmiş, bir ay içinde gerçekleşen 6 milyar dolara yakın bir düşüşe karşılık TL'de yaşanan değer kaybının etkisiyle döviz cinsi mevduatların hanehalkı varlıklarındaki büyümeye katkısı 2,7 puan olmuştur.

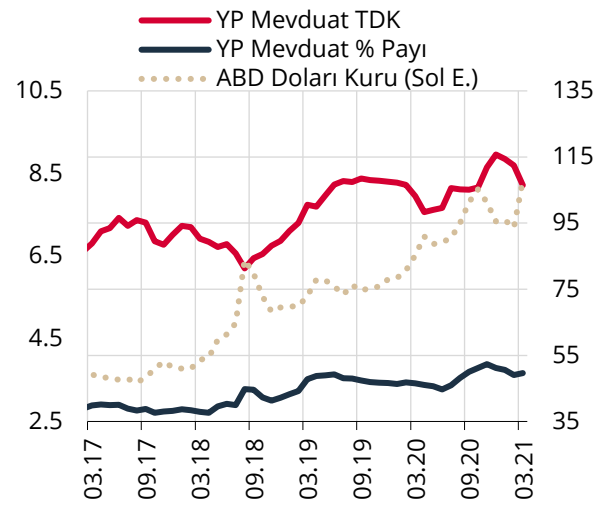
Tasarruf mevduatı ile alternatif yatırım araçlarının göreceli getirileri ve belirsizlik algısı bireylerin tasarruf tercihleri üzerinde etkili olmaktadır. Finansal koşulların sıkışmaya başlamasıyla mevcut Rapor döneminde mevduat faizlerinde yukarı yönlü bir hareket gözlenmiştir. Alternatif yatırım araçları getirilerinde dalgalı seyirler devam ederken, mevcut dönem getirileri mevduat faizinin etrafında oluşmaktadır (Grafik III.1.3).

Grafik III.1.3: Mevduat ve Alternatif Araçların Aylık Bazda Getirileri (%)

Kaynak: TCMB Son Gözlem: 04.2021
Dipnot: Seriler aylık yüzde değişimi ve TL mevduat aylık faizini göstermektedir. İlgili aydan bir önceki ve bir sonraki ay kullanılarak 3 aylık HO hesaplanmaktadır.

Grafik III.1.4: Yurt İçi Yerleşik Hanehalkının TL ve YP Tasarruf Mevduatı Tercihi (Milyar ABD Doları, % Pay, TL)

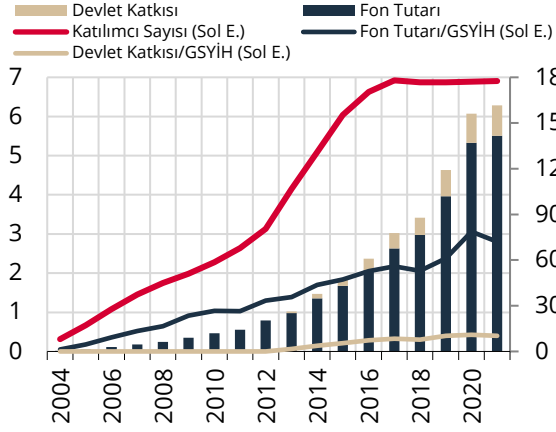
Kaynak: TCMB Son Gözlem: 03.21
Dipnot: Ay sonu kuru kullanılmıştır. TDK, toplam dolar karşılığını ifade etmektedir.

TL cinsi mevduatın toplam tasarruf mevduatındaki payı 2020 yılı sonunda artışa geçerek 2021 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 50,4 olmuştur (Grafik III.1.4). Bu gelişmede, hanehalkının son dönemde döviz hareketlerini dengeleyici yönde hareket etmesiyle YP tasarruf mevduatında gözlenen çözümlenin ve TL'deki göreceli güçlü seyrin eşlik etmesi etkili olmuştur. 2021 yılı Mart ayında TL tasarruf mevduatında yaşanan 60 milyar TL'lik artış ile özellikle 19 Mart tarihinden sonra gerçekleşen ve son on yılın en güçlü azalışı olarak öne çıkan yaklaşık 11 milyar dolar karşılığındaki DTH (kıymetli maden depo hesapları dâhil) çözümleninin söz konusu gelişmelerde belirleyici olduğu değerlendirilmektedir.

Bireylerin birikimlerini değerlendirdiği Bireysel Emeklilik Sistemi'ndeki (BES) fonlar 2013 yılından itibaren sağlanan devlet katkısının destekleyici etkisi ile artış eğilimini sürdürürken sistemdeki katılımcı sayısı 2017'den bu yana önemli bir değişiklik göstermemiştir (Grafik III.1.5). Salgının iktisadi faaliyet üzerinde etkili

olduğu son dönemde katılımcı sayısı mevcut seviyelerini korumuş, ancak fon tutarındaki artış eğilimi güç kaybetmiştir. Önümüzdeki dönemde 18 yaş altı nüfusun sisteme dâhil edilmesinin katılımcı sayısı ve fon tutarını önemli ölçüde destekleyeceği değerlendirilmektedir (Kutu III.1.1).

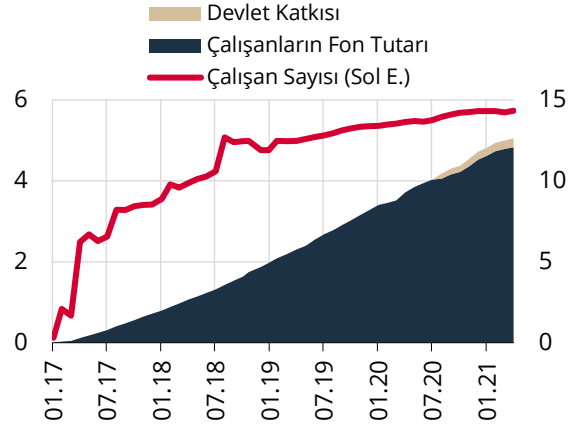
Grafik III.1.5: Bireysel Emeklilik Sistemi
(Milyar TL, %, Milyon Kişi)

Kaynak: EGM

Son Gözlem: 04.21

Grafik III.1.6: Otomatik Katılım Sistemi
(Milyar TL, Milyon Kişi)

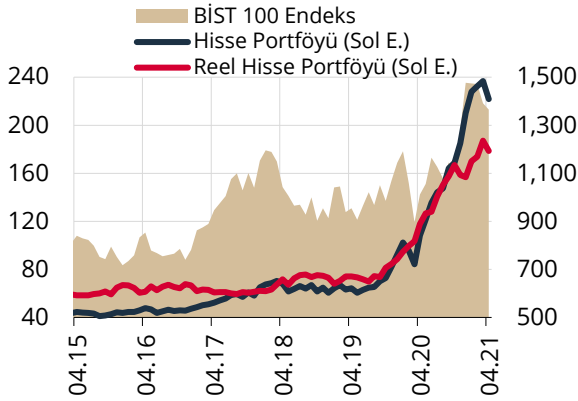

Kaynak: EGM

Son Gözlem: 04.21

Aynı dönemde, Otomatik Katılım Sistemi'nde (OKS) biriken fonlar da benzer şekilde istikrarlı artışını sürdürmüştür. OKS'nin ilk katılımcıları 3 yıllık sürelerini 2020 yılı Ağustos ayı itibarıyla doldurmuş ve devlet katkısının yüzde 15'ini hak etmeye başlamıştır. OKS'deki devlet katkısı dâhil toplam fon tutarı son bir yılda yüzde 39 artarak yaklaşık 13 milyar TL olmuştur (Grafik III.1.6).¹ 30 Nisan 2021 itibarıyla BES'teki devlet katkısı dâhil fon tutarı son bir yıllık dönemde yüzde 23 artarak 162 milyar TL'ye yükselmiştir.

Grafik III.1.7: BİST 100 Endeksi ve Hanehalkı Hisse Senedi Portföyü (Endeks, Milyar TL)

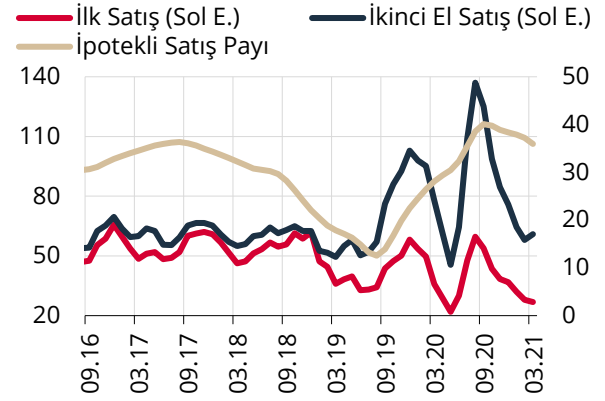

Kaynak: TÜİK

Son Gözlem: 04.21

Dipnot: Reel hisse portföyü borsa endeksindeki değer değişimlerinden arındırılarak hesaplanmaktadır.

Grafik III.1.8: Konut Satış İstatistikleri
(%, Bin Adet, 3 Aylık HO)

Kaynak: TÜİK

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: İpotekli satış payı son bir yıllık birikimli satışların oranını göstermektedir.

BİST 100 endeksinde 2020 yılının ilk çeyreğinde, GOÜ genelinde yaşanan yüksek miktarlı portföy çıkışlarının etkisiyle düşüş yaşanmış, takip eden dönemde dalgalı bir seyir izlense de endeks Rapor dönemi genelinde söz konusu kayıpları telafi ederek artış eğilimini korumuştur (Grafik III.1.7). Aynı dönemde hanehalkı varlıklarının yaklaşık yüzde 10'unu oluşturan hisse senedi portföyü endekse aynı yönde hareket ederken reel portföyde de artış yaşanmıştır. Öte yandan, 2019 yılı başında yaklaşık 1,1 milyon yatırımcısı olan pay

¹ OKS BES'in tamamlayıcısı olarak yürürlüğe girmiş bir sistem olup bazı ek devlet teşviklerine sahip bulunmaktadır.

Sisteme katılım BES'ten farklı olarak otomatik gerçekleşmekte olup sistemden ayrılmaya yönelik kısıt bulunmamaktadır. Detaylar için bkz. Finansal İstikrar Raporu - Kasım 2020, Sayı 31, Kutu III.1.II. Raporlanan BES rakamları ayrı bir birikim sistemi olan OKS birikimini içermemektedir.

piyasasında bu sayı 2020 Ocak ayında yaklaşık 1,2 milyon olurken 2021 yılı Ocak ayında yıllık yüzde 75 artış sergileyerek 2,2 milyon olmuştur. Söz konusu eğilim 2021 yılında korunmuş, Nisan ayı itibarıyla yatırımcı sayısı yaklaşık 2,6 milyon kişiye ulaşmıştır.

Hanehalkı finansal yükümlülükleri mevcut Rapor döneminde yüzde 6,1 artmıştır (Tablo III.1.2). Bu dönemde en hızlı büyüme taşıt kredilerinde gerçekleşmiş olmakla birlikte kalemin yükümlülüklerdeki düşük payına bağlı olarak söz konusu büyümenin yükümlülüklerdeki değişime etkisi oldukça sınırlıdır. Yükümlülük artışındaki katkının yaklaşık yarısı toplam yükümlülüklerde en büyük paya sahip olan ihtiyaç kredilerinden gelmiştir. Hanehalkı yükümlülükleri büyümesi ihtiyaç kredisinden gelen 2,7 yüzde puanlık katkının yanı sıra BKK bakiye gelişiminden 2,3 yüzde puanlık katkı almıştır. Öte yandan, bankacılık sektörü hanehalkı yükümlülüklerinde yüzde 90'ın üzerinde paya sahip olmaya devam etmiştir.

Tablo III.1.2: Hanehalkı Finansal Yükümlülükleri

	09.20		03.21		Yüzde Değişim	Değişime Katkı (Puan)
	Milyar TL	Yüzde Pay	Milyar TL	Yüzde Pay		
Toplam Yükümlülükler (Tür Bazında)	883,2	100,0	937,2	100,0	6,1	6,1
Konut	302,1	34,2	304,1	32,5	0,7	0,2
Taşıt	19,5	2,2	26,5	2,8	35,6	0,8
İhtiyaç + Diğer	391,7	44,3	415,9	44,4	6,2	2,7
Bireysel Kredi Kartları	140,2	15,9	160,4	17,1	14,4	2,3
Varlık Yönetim Şirket (VYŞ) Alacakları	29,8	3,4	30,3	3,2	1,7	0,1
Karşı Taraf Bazında						
Bankalar	817,6	92,6	864,3	92,2	5,7	5,3
Finansman Şirketleri	12,2	1,4	16,2	1,7	32,5	0,4
TOKİ	23,7	2,7	26,4	2,8	11,4	0,3
VYŞ	29,8	3,4	30,3	3,2	1,7	0,1

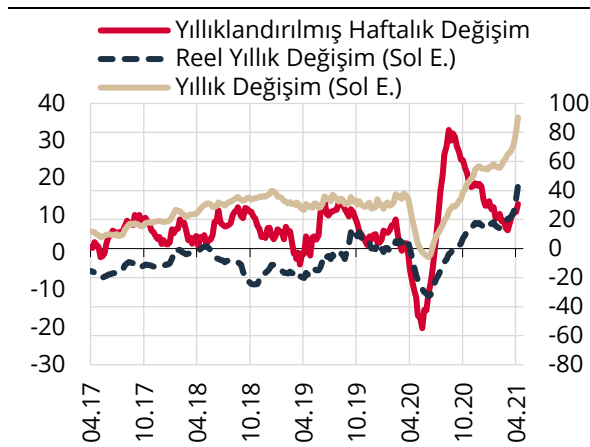
Kaynak: TCMB, TOKİ

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Yükümlülükler TGA'ları da içermektedir. TOKİ son verisi 10.20'dir.

2020 yılı Haziran-Temmuz döneminde kamu bankaları öncülüğünde uygulanan görece uygun koşullu konut kredis kampanyalarının etkisiyle ikinci el konut satışları uzun dönem ortalamasının üzerine çıkmış, takip eden dönemde finansal koşullardaki sıkılaşmayla birlikte önemli ölçüde zayıflamıştır. Yeni konut satışlarında kampanya döneminde görülen ortalamaya yakınsama eğilimi ise mevcut Rapor döneminde yerini zayıf bir seyre bırakmıştır (Grafik III.1.8). Son dönemde ipotekli konut satışlarının payının düşmesi ile konut satışlarındaki azalış birlikte değerlendirilmelidir.

Grafik III.1.9: BKK Bakiyesinin Gelişimi
(%)

Kaynak: TCMB, TÜİK

Son Gözlem: 04.21

Dipnot: Reel değişim TÜFE ile hesaplanmıştır. Yıllıklandırılmış haftalık değişim 13 haftalık, diğer seriler 3 haftalık HO'dur.

Tablo III.1.3: Dijital (İnternet ve Mobil) Bankacılık Gelişimi
(Milyon Kişi, Milyon Adet, Trilyon TL)

	Aktif Dijital Müşteri Sayısı		İnternet Bankacılığında Finansal İşlemler		Mobil Bankacılık Finansal İşlemler	
	Tüzel	Gerçek	Adet	Hacim	Adet	Hacim
2016			149	1	158	0,3
2017	1,6	33,4	137	1,3	280	0,6
2018	1,9	42,3	133	1,4	393	0,9
2019	2,1	51,0	120	1,4	559	1,5
2020	2,8	62,8	123	2,0	859	3,1

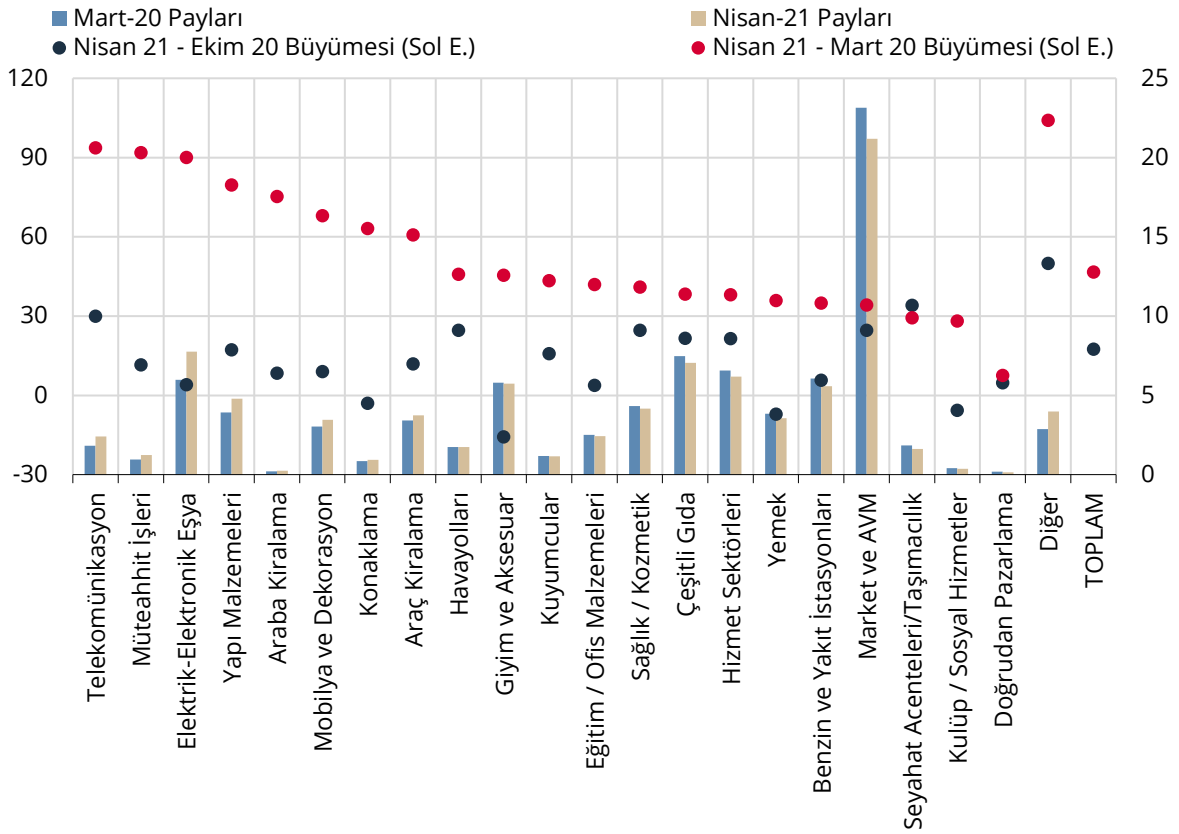
Kaynak: TBB

Son Gözlem: 12.20

Dipnot: 27 internet bankacılığı, 21 mobil bankacılık hizmeti veren banka verisinden oluşmaktadır. Her yılın son çeyrek verileri sunulmuştur.

BKK bakiyesinin yıllık büyümesi salgının ilk dönemindeki sınırlı harcamaya bağlı düşük baz etkisinin belirleyici katkısıyla Nisan ayı itibarıyla yüzde 36 olmuştur (Grafik III.1.9). Söz konusu baz etkisinin yanında salgınla beraber temassız ve sanal alışveriş yapma tercihlerinin BKK kullanımını artırması da bakiye gelişiminde etkili olmuştur. Son altı ayı kapsayan Rapor dönemindeki bakiye gelişmeleri daha dengeliyken salgın kaynaklı kapanmaların henüz başlamadığı 2020 Mart ayı ile kıyaslandığında 2021 yılı Nisan ayı harcamalarının toplamda yüzde 50, bazı kalemlerde yüzde 100'e yakın arttığı görülmektedir (Grafik III.1.10). Aynı dönem aralığında sektörel kısıtlamalar incelendiğinde elektronik eşya, yapı malzemeleri ve telekomünikasyon sektörlerinin payındaki artış öne çıkarken toplam harcamalarda en yüksek ağırlığa sahip olan market harcamalarının toplamdaki payının düştüğü gözlenmektedir. Öte yandan, salgın döneminde kredi kartı kullanımının artmasının da etkisiyle; 2020 yılı Mart ayında yaklaşık 86 milyon temassız ödeme işlemiyle 3,8 milyar TL harcama yapılırken Ekim ayında 213 milyon adetlik işlemle 14 milyar TL harcanmış; 2021 yılı Mart ayında ise 258 milyon adetlik işlemle 18 milyar TL'lik harcama yapılmıştır. Ayrıca, 2021 yılı Nisan ayında yayımlanan genelge ile Mayıs ayı itibarıyla bankaların uzaktan kimlik tespiti yaparak mobil cihazlar ve bilgisayarlar aracılığıyla müşteri kabul edebileceği belirtilmiş olup bu gelişmenin hem rekabeti destekleyen, hem de bankalar için maliyet düşüren bir adım olduğu değerlendirilmektedir. Bu düzenleme ile salgın döneminde artış eğiliminde olan dijital bankacılık faaliyetlerinin ivme kazanması beklenmektedir (Tablo III.1.3).

Grafik III.1.10: Banka Kartı ve Kredi Kartı Harcamaları (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 04.21

Dipnot: Sütun gösterimler ilgili kalemin toplam harcamadaki payını ifade etmektedir. Büyüme yüzde değişimleri göstermektedir. Bakiyeler haftalık akım verileri olup ilgili aydaki haftaların ortalaması kullanılmıştır.

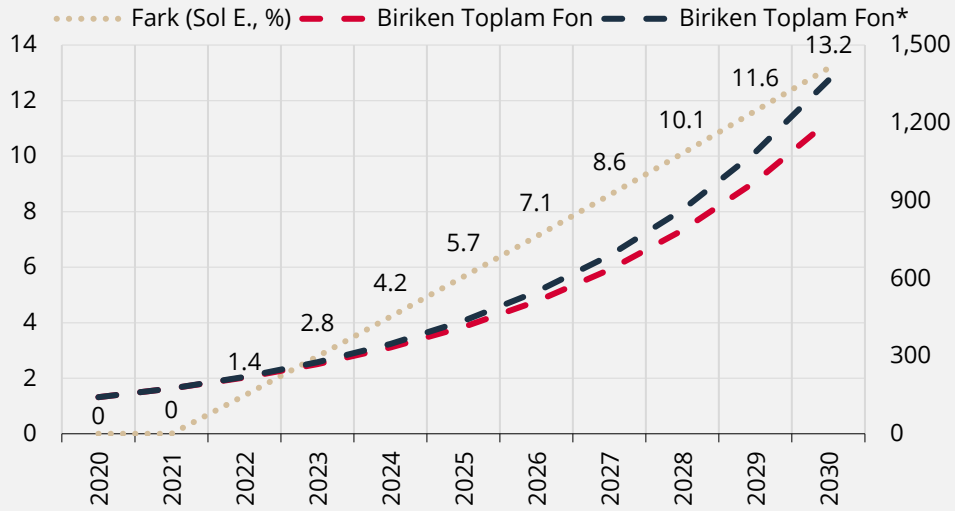
Kutu III.1.1

18 Yaş Altı Kesimin Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Dâhil Edilmesi

Özel ve gönüllü bir emeklilik tasarruf sistemi olan BES, bireylerin aktif çalışma sürelerinde yaptıkları katkıları uzun vadeli yatırımlara yönlendirerek sosyal güvenlik sistemini destekleyen ek bir gelir elde etmelerini ve emeklilik dönemlerinde yaşam standartlarını koruyabilmelerini hedeflemektedir. Son dönemde, 18 yaş altı nüfusun sisteme dâhil edilmesi suretiyle BES'in kapsamının genişletilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir.¹ Potansiyel BES katılımcı sayısının Türkiye'nin toplam nüfusuna ulaştırılmasıyla; çocuklarda ve gençlerde tasarruf bilincinin geliştirilmesi, ülkenin tasarruf açığının kapatılmasına destek sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca sermaye piyasalarının derinlik kazanmasıyla finansal dalgalanmalara karşı daha dirençli bir yapı oluşturularak finansal istikrara katkı sağlanması temel amaçlar arasında bulunmaktadır.

18 yaş altı kesim 2020 yıl sonu itibarıyla 84 milyon olan Türkiye nüfusunun 23 milyon ile yaklaşık yüzde 27'sini teşkil etmektedir. 2021 yılı Nisan ayı itibarıyla BES ve OKS'ye kayıtlı 12,6 milyon katılımcı sisteme katılım oranının yaklaşık yüzde 21 olduğunu ima etmektedir. Yüksek oranlarda katkı payı ödeyerek devlet katkı payını üst seviyelerde tutan bireylerin, aile üyeleri için ayrı hesap açarak devlet katkısından daha fazla faydalanma motivasyonu da göz önünde bulundurulduğunda, benzer katılım oranlarının 18 yaş altı nüfus için de mümkün olabileceği değerlendirilmektedir. Genç nüfusun sisteme OKS'deki yapıya benzer bir şekilde otomatik dâhil edilmesi durumunda orta vadede 5 milyona yakın yeni katılımcının sisteme entegre olabileceği ve bu kanaldan ilk yılda yaklaşık 3 milyar TL fonun birikebileceği değerlendirilmektedir. Bu varsayım altında, sistemdeki toplam fon üzerinde orta ve uzun vadede kayda değer fark oluşacağı, projeksiyon kapsamında 2030 yılında 1,21 trilyon TL olması öngörülen toplam fonların 1,36 trilyon TL'ye çıkabileceği öngörülmektedir (Grafik III.1.1.1).

Grafik III.1.1.1: Emeklilik Sistemindeki Fonların Gelişim Projeksiyonu (Milyar TL, %)

Kaynak: EGM, Yazar Hesaplamaları

Dipnot: "Biriken Toplam Fon*" ve "Fark" serileri 18 yaş altı katılımcıların OKS ile benzer yapıda sisteme dâhil olacağı varsayımıyla hesaplanmıştır.

Bireylerin küçük yaşta tasarruf etme alışkanlığı kazanması, ilerleyen öğrenim döneminde ihtiyaç duyulması halinde bu tasarrufların kullanılabilmesi, sistemin daha tabana yaygın bir yapıya kavuşarak piyasanın derinleşmesine katkı sağlaması önem arz eden hususlar olarak öne çıkmaktadır. Nitekim, gelişmiş ülkelerde de 18 yaş altı nüfusa tasarruf etme alışkanlığı kazandırmaya yönelik çeşitli programlar bulunmaktadır.² Finlayson (2007) çalışmasına göre İngiltere'de uygulanan CTF programı, çocukların tasarruf etmeye başlayabilecekleri bir finansal varlığa erişimini sağlayarak, okul müfredatı aracılığıyla da verilen finansal eğitime bağlı olarak, gelecek nesillerde tasarruf alışkanlığının gelişmesine yardımcı olmaktadır. Emmerson ve Wakefield (2001) çalışmasındaysa çocukların

doğumlarından itibaren tasarruf hesaplarına sahip olmasının birikim alışkanlığı kazanmalarının yanı sıra geleceğe dair daha özgün ve başarılı planlamalar yapmalarına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Coronado ve McIntosh (2000) çalışması gençlere yönelik bu tür reformların, tasarrufu teşvik edici eğitim programlarıyla desteklenmesinin kritik olduğunu vurgulamaktadır. Öte yandan, BES'lerin ülkedeki tasarruf alışkanlıklarını geliştirmede etkili bir yöntem olduğu yazında genel kabul görmüştür. Nitekim, Garvy (1950) çalışmasında tasarruf alışkanlıklarındaki değişiklikler kademeli olarak gerçekleşmekte, nüfusun önemli bir bölümünü kapsayan emeklilik programlarının birkaç yıl yürürlükte olması, tasarruf kültürünü geliştirmede etkili olacağı değerlendirilmiştir.

Ülke tasarruflarını artırmaya yönelik bu girişimlerin uzun vadede makro göstergeleri; cari denge, sürdürülebilir büyüme, daha derin finansal piyasalar gibi; olumlu yönde etkileyeceği, yapısal kırılmalıkları azaltacağı ve olası şoklara karşı finansal piyasaların daha dirençli olmasını temin etmesi açısından finansal istikrara katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Coronado & McIntosh, (2000). Qualified Tuition Saving Programs: The Impact on Household Saving. *Proceedings. Annual Conference on Taxation and Minutes of the Annual Meeting of the National Tax Association*, 93, 99-106.

Emerson & Wakefield, (2001). The saving Gateway and the Child Trust Fund: Is Asset-Based Welfare 'Well Fair'? *The Institute for Fiscal Studies Commentary* 85, 1-46.

Finlayson A., (2008). Characterizing New Labour: The Case of the Child Trust Fund. *Public Administration* 86(1), 95-110.

Garvy G., (1950). The Effect of Private Pension Plans on Personal Savings. *The Review of Economics and Statistics*, 32(3), 223-226.

¹ Bu kapsamda, 25 Mayıs 2021 tarihli 7319 Sigortacılık İle Diğer Bazı Alanlara İlişkin Kanunlarda ve Bir Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile BES'e katılımda fiil ehliyetine sahip olma şartı kaldırılmıştır.

² İngiltere 2005'de başlatılan Child Trust Fund (CTF) isimli program ile devlet tasarruf sahiplerini desteklemektedir. CTF; bireylerin tasarrufun ve yatırımın faydalarını anlamalarına yardımcı olurken mali eğitimlerine katkı sağlamaktadır. Çocuklar tasarruf alışkanlığı edinirken yetişkin hayatına maddi birikimle başlamaktadır. 18 yaşından önce fondaki paraların çekilemediği sistemde, 18 yaş sonrasında çekilen miktarlar da vergiden muaf tutulmaktadır. ABD'de ise tüm gelir düzeylerinden ailelere, çocuklarının ve akrabalarının yükseköğrenime devamı için birikimi teşvik eden "Şartlı Okul Ödeme Planları" (Qualified Tuition Plans) hayata geçirilmiştir.

III.2 Reel Sektör Gelişmeleri

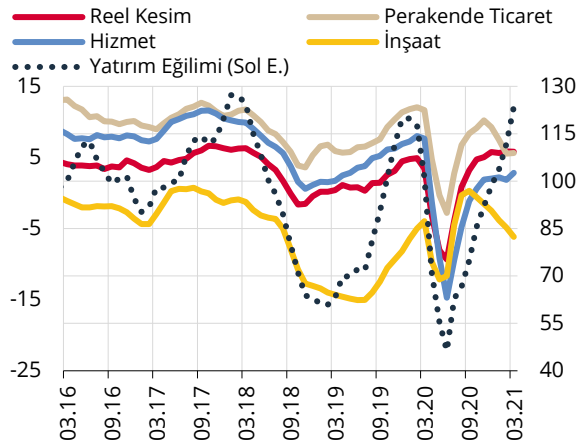
Salgın tedbirlerinin kademeli şekilde azaltılması ve güçlü kredi ivmesinin desteğiyle 2020 yılının üçüncü çeyreğinde gözlenen belirgin toparlanmanın ardından, iktisadi faaliyet yılın son çeyreğinde de gücünü korumuştur. Finansal koşullardaki sıkılaşıma ve Kasım ayından itibaren uygulanan kısmi kapanma tedbirleri mevcut Rapor döneminde sektörel güven endekslerine de yansımıştır (Grafik III.2.1). Salgına bağlı kısıtlamalarla Euro Bölgesi dış ticaret ortaklarımızın iktisadi faaliyeti yavaşlarken, kısıtlamaların etkisi daha ziyade hizmet sektörüyle sınırlı kalmış, Bölge'ye ihracatımız güçlü seyretmiştir. İhracatın güçlü seyretmeye devam etmesi reel kesim güven endeksini destekleyici bir unsur olmuş ve Mart ayı itibarıyla endeks salgın öncesi seviyelerine yakın seyretmeye başlamıştır.

Salgının küresel seyrinin turizm ve diğer hizmet sektörleri üzerinde yarattığı belirsizlik ile kısıtlamaların halen sürüyor olması hizmet sektörü güven endeksinin salgın öncesi seviyelerin altında kalmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte, kontrollü normalleşme adımlarının etkisi ile Mart ayında hizmet sektörü güven endeksinde sınırlı bir artış kaydedilmiştir. Salgının getirdiği kısıtlamalardan görece daha fazla etkilenen turizm sektöründe kısmi bir toparlanma sağlanmış ve sektörün KGF kefaletli kredilerle desteklenmesi mevcut Rapor döneminde de devam etmiştir (Kutu I.1.1).

İnşaat sektörü güven endeksi 2020 yılı Haziran ve Temmuz aylarında konut kredisi kampanyalarının yarattığı ivmelenme ile salgın öncesi seviyelerinin oldukça üzerine çıkmıştır. Ancak kampanyaların sonlanması ve finansal koşulların sıkılaşması neticesinde konut satışlarının durağanlaşması ve demir-çelik gibi hammadde fiyatlarının yükselmesi nedenleriyle inşaat sektörü güven endeksi tekrar salgın öncesi seviyesinin altına gerilemiştir.

İmalat sanayinde gelecek on iki aylık dönemi yansıtan yatırım eğilimi 2020 yılının üçüncü çeyreğinde ertelenmiş talebin devreye girmesiyle yükselmeye başlamıştır. Takip eden dönemde finansal koşullardaki sıkılaşmaya rağmen güçlü seyreden endeks salgın öncesi seviyesine yükselmiştir. Bu durumda özellikle ihracatçı sektörlerdeki güçlü duruşun ve kapasite artırımı ihtiyacının etkili olduğu değerlendirilmektedir.

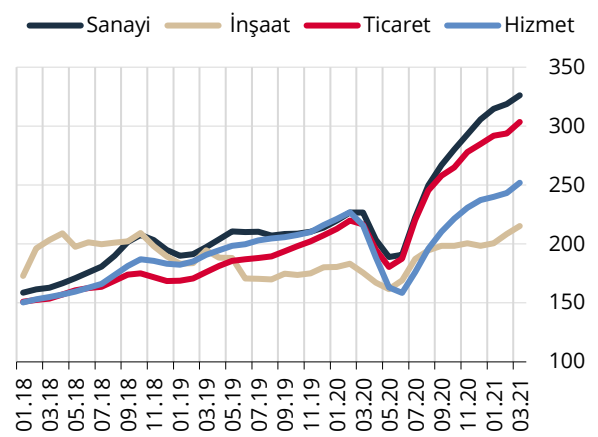
Grafik III.2.1: Reel Sektör Güven Endeksleri ve Yatırım Eğilimi
(Mevsimsellikten Arındırılmış, 3 Aylık HO)

Kaynak: TÜİK, TCMB

Son Gözlem: 03.21

Grafik III.2.2: Reel Sektör Ciro Endeksleri
(Mevsimsellik ve Takvim Etkisinden Arındırılmış, 3 Aylık HO, 2015=100)

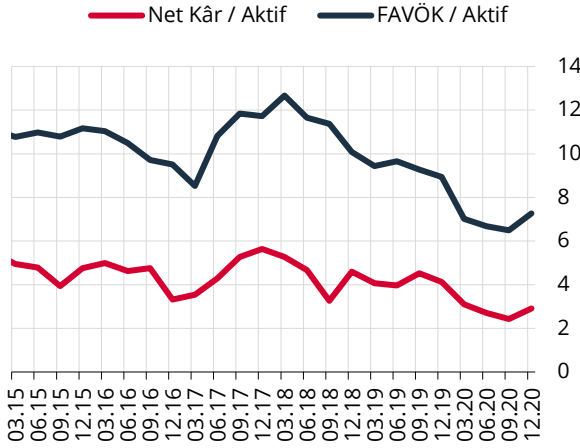
Kaynak: TÜİK

Son Gözlem: 03.21

Ciro endekslerindeki gelişmeler sektörel olarak farklılık göstermektedir. Sanayi ve ticaret ciro endeksindeki güçlü seyir mevcut dönemde iç talebin desteğiyle sürerken, hizmet sektöründeki iyileşme salgının gidişatına bağlı olarak zayıf kalmış, inşaat sektöründe ise görece düşük seyir devam etmiştir (Grafik III.2.2).

BİST'te işlem gören 266 adet reel sektör firmasının faiz, amortisman ve vergi öncesi kârlılıkları (FAVÖK) ve net kârlılıklarında 2020 yılı ikinci çeyreğinde başlayan salgın gelişmeleri ve yüksek girdi maliyeti kaynaklı düşüş yılın son çeyreğinde iç ve dış talebin desteğiyle yerini artışa bırakmıştır (Grafik III.2.3). Salgın ile birlikte yüzde 7'nin altına gerileyen FAVÖK/Aktif oranı yıl sonunda yüzde 7,26'ya yükselmiştir. Net Kâr/Aktif oranı ise Eylül ayında yüzde 2,43 ile dip seviyeyi görmüş, yıl sonunda yüzde 3 ile salgın öncesi seviyelere yakınsamıştır. Sektörel alt kırılımda incelendiğinde imalat sektörü kârlılık oranlarının hizmet sektörü kârlılık oranlarının belirgin bir şekilde üzerinde seyretmeye devam ettiği, diğer taraftan yılın son çeyreğinde tüm kârlılık oranlarında ılımlı bir toparlanma olduğu görülmektedir (Grafik III.2.4).

Grafik III.2.3: BİST Firmaları Kârlılık Göstergeleri (% Oran)

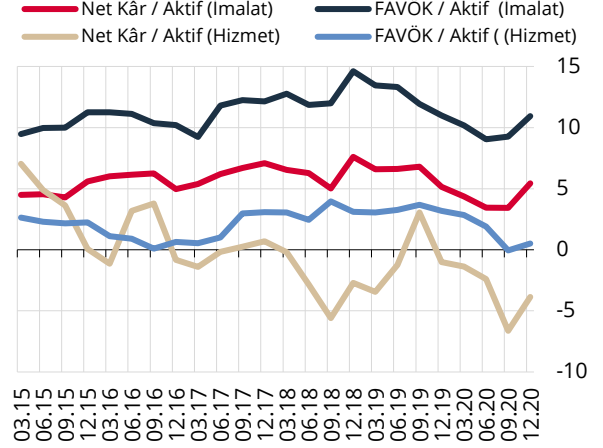

Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 12.20

Dipnot: FAVÖK: Net Kâr + Finansman + Vergi + Amortisman giderleri. Son veri itibarıyla 266 reel sektör firması analize dâhil edilmiştir.

Grafik III.2.4: Sektörel Ayrımda BİST Firmaları Kârlılığı (% Oran)

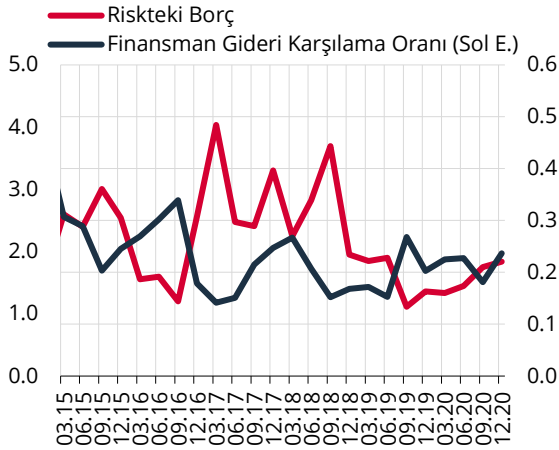
Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 12.20

Dipnot: Son veri itibarıyla imalat ve hizmet sektöründe faaliyet gösteren 164 reel sektör firması analize dâhil edilmiştir.

Firmaların faaliyet gelirleriyle faiz ve kur kaynaklı finansman giderlerini karşılama kapasitelerini gösteren finansman gideri karşılama oranı, salgınla birlikte uygulamaya alınan destekleyici politikalara rağmen döviz kuru artışlarının etkisiyle üçüncü çeyrek sonuna kadar düşüş göstermiştir (Grafik III.2.5). Yılın üçüncü çeyreğinden itibaren faiz karşılama oranı artan TL kredi maliyetlerine rağmen döviz kuru oynaklığındaki azalışa bağlı olarak yükselmiştir. Esas faaliyet gelirlerinin faiz giderlerini yeterince karşılamadığı firmalara ait borç miktarıyla hesaplanan riskteki borç oranında 2019 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren yukarı yönlü eğilim görülmektedir. Salgın döneminin gerektirdiği destek politikaları sonucu oluşan kredi genişlemesiyle birlikte, riskteki borcun BİST firmalarının toplam finansal borçlarına oranı %0,2 ile oldukça sınırlı düzeydedir.

Grafik III.2.5: BİST Firmalarının Faiz Karşılama ve Riskteki Borç Oranları (% Oran)

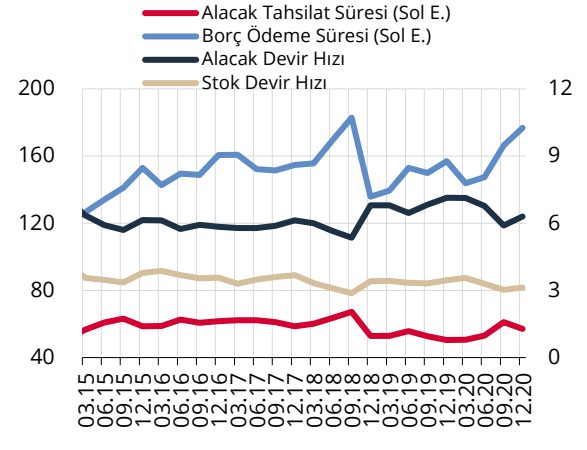

Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 12.20

Dipnot: Finansman Gideri Karşılama Oranı (FGKO)= FAVÖK/Finansman Giderleri. Kur kaynaklı kambiyo giderleri de finansman giderleri içinde yer almaktadır. Riskteki borç oranı= FGKO'su 1,5'dan az olan firmaların tüm borcunun, toplam örneklemdeki firma borçlarına oranıdır.

Grafik III.2.6: Firmaların Faaliyet ve Likidite Göstergeleri (Değer, Gün)

Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 12.20

Dipnot: Son veri itibarıyla 266 reel sektör firması analize dâhil edilmiştir.

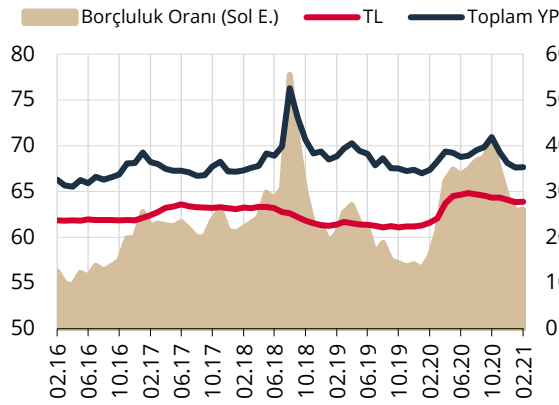
İktisadi faaliyette 2020 yılı Mart ayında salgınla birlikte başlayan yavaşlama BİST firmalarının faaliyet ve likidite oranlarına da yansımıştır (Grafik III.2.6). Salgın etkilerinin derinleşmesiyle 2020 yılı birinci çeyreğinde 50,5 gün seviyesinde olan alacak tahsilat süreleri üçüncü çeyrek itibarıyla 61 gün seviyesine yükselmiştir.

Yılın son çeyreğinde ise iktisadi faaliyetteki canlanma ile birlikte alacak tahsilat süresi 57 güne gerilemiştir. Benzer şekilde alacak ve stok devir hızları da ülkemizde salgının başladığı 2020 yılı birinci çeyreğinden dördüncü çeyreğine kadar yavaşlamış, 2020 yılı dördüncü çeyrekle birlikte canlanarak bir miktar yükselmiştir. Diğer taraftan, borç ödeme süreleri salgınla birlikte sürekli artış göstererek 2020 yıl sonu itibarıyla 177 güne yükselmiştir. Firmaların borçlarını daha uzun sürede ödeyebilmesi ve mal alımlarında ödeme vadelerinin uzaması firmalara likidite yaratmaları için imkân tanırken, bu durum reel sektör firmaları açısından işletme sermayesi ihtiyacındaki artışa işaret etmektedir. Salgın döneminde reel sektör firmalarının finansmana erişiminin sürdürülmesine yönelik tedbirler ile firma nakit akışının devamlılığına yönelik düzenlemelerin (FİR Mayıs 2020, Kutu I.1.1, FİR Kasım 2020, Kutu I.1.1) salgın etkilerini sınırladığı ve yılın dördüncü çeyreğiyle birlikte firmaların finansal sağlık göstergelerinde sınırlı da olsa kaydedilen iyileşmelerde rol oynadığı değerlendirilmektedir.

Salgınla birlikte artan finansman ihtiyacının bankacılık sektörü tarafından etkin bir şekilde karşılanması ve kur artışının YP borç stoğu üzerindeki etkisi ile reel sektör finansal borçlarının GSYİH'ye oranı 2020 yılı Ocak ayından 2020 yılı Ekim ayına 14 puanlık artışla yüzde 71 seviyesine yükselmiştir. Bununla birlikte, finansal koşullarda 2020 yılı üçüncü çeyreğinde başlayan sıkılaştırmanın da etkisiyle söz konusu oran Şubat 2021'de yüzde 63'e gerilemiştir (Grafik III.2.7). Mevcut Rapor döneminde toplam borçlulukta görülen gerilemede, döviz kurunda Mart ayına kadar kaydedilen düşüşün yanısıra firmaların YP cinsi borçlarını azaltma eğilimlerini korumaları da etkili olmuştur. YP kredilerin GSYİH'ya oranı 2020 yılı Ekim ayındaki yüzde 42 seviyesinden 2021 yılı Şubat ayı itibarıyla 7 puan azalışla yüzde 35 seviyesine düşmüştür. TL kredilerdeki gerileme ise aynı dönem için 1 puan ile sınırlı kalmış, TL kredi oranı yüzde 28 olarak gerçekleşmiştir.

Salgın döneminde başta KOBİ'ler olmak üzere reel kesim firmalarının krediye erişimi ve nakit akışlarının sürekliliği Hazine kaynaklı KGF kefaletiyle kullanılan kredilerle desteklenmiştir. 2020 yılının ilk on ayında reel sektör finansal borçlarının GSYİH'ye oranında gerçekleşen 14 puanlık artışın 4 puanı KGF kefaletli kredilerden kaynaklanmıştır. Söz konusu kullandırmaları 30 Eylül 2020 tarihinde 343 milyar TL'ye ulaşan KGF kefaletli nakdi kredi bakiyesi, mevcut rapor döneminde kullandırmaların azalması ve geri ödemeler nedeniyle 31 Mart 2021 itibarıyla 288 milyar TL'ye gerilemiştir. Bu krediler kapsamında 2021 yılının geri kalanında 90,3 milyar TL, 2022 yılında ise 82,9 milyar TL geri ödeme yapılması beklenmektedir.

Grafik III.2.7: Reel Sektör Finansal Borçlarının GSYİH'ye Oranı (Oran, %)

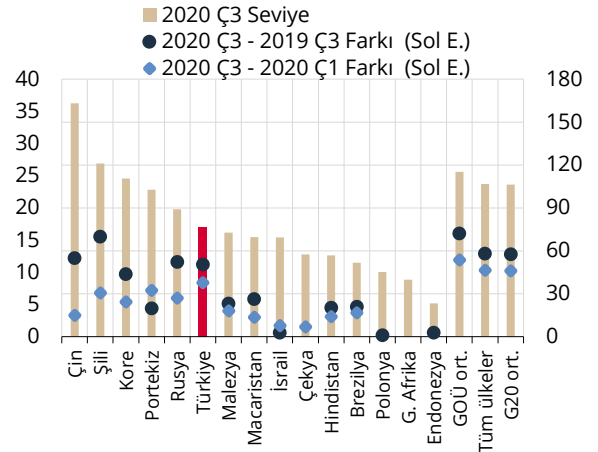

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 02.21

Dipnot: Aylık frekansta yıllık GSYİH değerleri TCMB tarafından hesaplanmıştır. Son gözlem GSYİH verisi TCMB tahminidir. YP borç hesabında TCMB ay sonu ABD doları alış kuru kullanılmıştır. Finansal borçlar reel sektör firmalarının yurt içi ve yurt dışından kullandığı kredileri içermektedir.

Grafik III.2.8: Reel Sektör Toplam Finansal Borçları / GSYİH Oranı Uluslararası Karşılaştırması (% , % Fark)

Kaynak: BIS

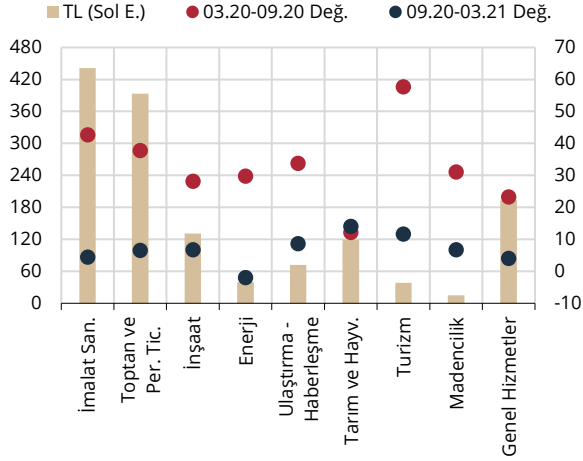
Son Gözlem: 09.20

Dipnot: Toplam finansal borç tanımı firmaların yurt içi ve yurt dışından kullandığı krediler ile tahvil ihraçlarının yanında canlı ve donuk kredi alacakları ile kredi faiz reeskontlarını da içermektedir.

Reel sektörün borçluluk oranı 2020 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla GOÜ, G20 ve dünya ortalamalarının altında seyretmeye devam etmektedir (Grafik III.2.8). Reel sektör toplam finansal borçlarının GSYİH'ye oranı 2020 yılı Eylül ayı itibarıyla Türkiye'de yüzde 77 seviyesindeyken; söz konusu oran aynı dönemde G20, GOÜ ve dünyada sırasıyla yüzde 106, yüzde 115 ve yüzde 107 olarak gerçekleşmiştir. Salgın kaynaklı ekonomik

tedbirler çerçevesinde borçluluk oranları 2020 yılı içinde dünya genelinde artış kaydetmiştir. Söz konusu artış Türkiye'de emsal ölkere kıyasla sınırlı ölçüde daha yüksek olmakla birlikte, ülke grupları bazında ortalamasının gerisindedir.

Grafik III.2.9: TL Kredilerin Sektörel Dağılımı ve Dönemsel Değişimi
(% Değişim, Milyar TL)

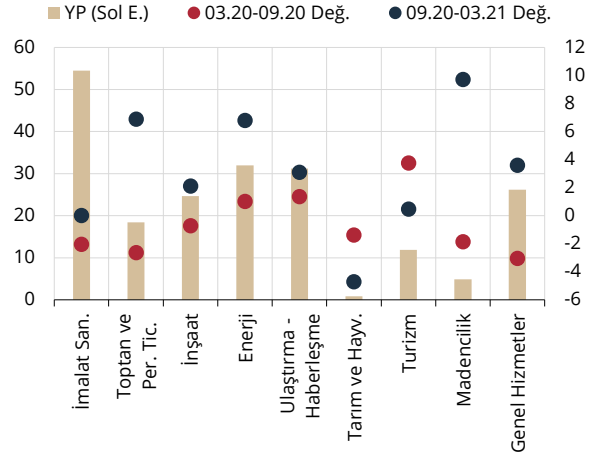

Kaynak: TCMB, TBB

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Kredi borcu, yurt içinden kullanılan ve yurt dışından yurt içi bankalar aracılığıyla kullanılan kredileri kapsamaktadır. Değişimler ilgili sektörün 03.21 tarihli stok kredi bakiyesi ile 03.20 tarihli stok kredi bakiyesi arasındaki değişim oranını vermektedir.

Grafik III.2.10: YP Kredilerin Sektörel Dağılımı ve Dönemsel Değişimi
(% Değişim, Sepet Kur YP)

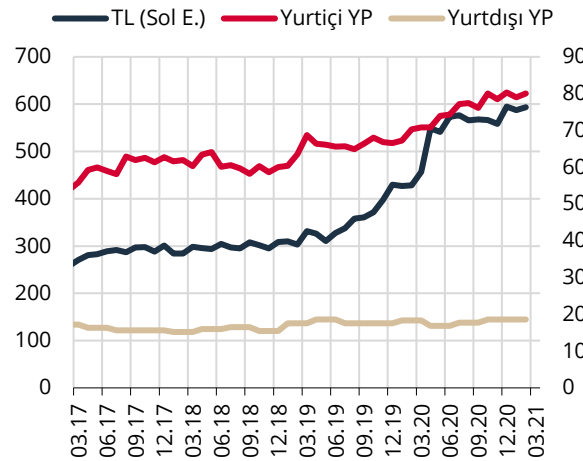
Kaynak: TCMB, TBB

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Kredi borcu, yurt içinden kullanılan ve yurt dışından yurt içi bankalar aracılığıyla kullanılan kredileri kapsamaktadır. Değişimler ilgili sektörün 03.21 tarihli stok kredi bakiyesi ile 03.20 tarihli stok kredi bakiyesi arasındaki değişim oranını vermektedir.

2021 yılı Mart ayı itibarıyla TL firma kredilerinde imalat sanayi, toptan perakende ticaret ile genel hizmetler sektörlerinin ağırlığı devam etmektedir (Grafik III.2.9). Önceki Rapor döneminde salgın kapsamında teşviklerle desteklenen TL kredi büyümesi turizm sektörü başta olmak üzere tüm sektörlerde güçlü artış sergilemiştir. Mevcut Rapor döneminde ise TL kredilerdeki artış, finansal koşullardaki sıkılaşma nedeniyle daha sınırlı bir seviyede olmuş, toplam TL kredi stok bakiyesi yüzde 6 büyümüştür. Salgından olumsuz etkilenen turizm sektörü TL kredi büyümesi mevcut Rapor döneminde de diğer sektörlerle kıyasla hızlı artış kaydetmiştir.

Grafik III.2.11: TL-YP Ayrımında Ticari Mevduat Dağılımı (Milyar ABD Doları, Milyar TL)

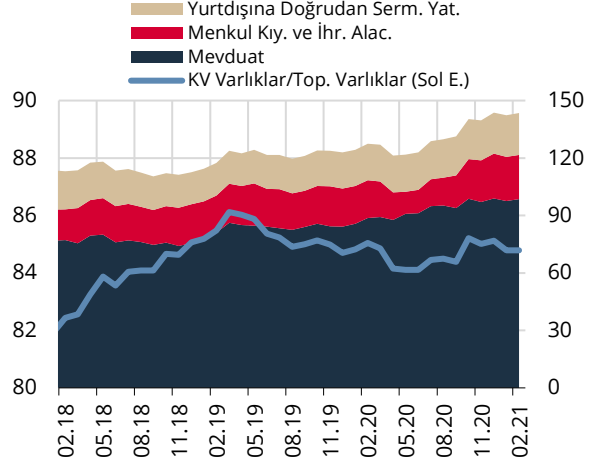

Kaynak: TCMB, BDDK

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Kıymetli Maden - Depo tutarları YP ticari mevduatları içerisinde gösterilmiştir. Ticari mevduat değerleri katılım bankaları dâhil meblağları yansıtmaktadır.

Grafik III.2.12: Reel Sektör YP Varlıkları (Milyar ABD Doları, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 02.21

Dipnot: Menkul Kıymetler tutarı az olduğundan İhracat Alacaklarına dâhil edilerek Menkul Kıymetler ve İhracat Alacakları adıyla gösterilmiştir.

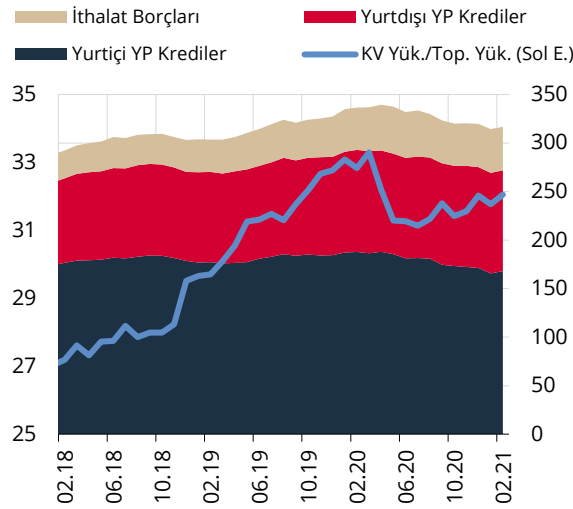
YP kredilerde ise 2021 yılı Mart ayı itibarıyla imalat sanayi, enerji ve ulaştırma-haberleşme sektörlerinin görece yüksek bakiyeleri bulunmaktadır (Grafik III.2.10). Önceki Rapor döneminde turizm sektörü YP stok kredi bakiyesindeki yüzdesel artış TL kredilerde olduğu gibi diğer sektörlerden görece daha fazla olmuştur. Mevcut Rapor döneminde madencilik, enerji ve toptan ve perakende ticaret sektörleri YP kredi büyümesinde öne çıkmaktadır. Tarım ve turizm sektörleri YP kredileri stok bakiyesi değişimi önceki Rapor dönemine göre düşüş kaydetmiştir.

Reel sektörün finansal varlıklarının ağırlıklı bölümünü mevduatlar oluşturmaktadır. Reel sektörün 2021 yılı Şubat ayı itibarıyla 594 milyar TL Türk lirası cinsinden ve 99 milyar ABD doları yabancı para cinsinden olmak üzere toplam 1,3 trilyon TL karşılığı ticari mevduatı bulunmaktadır (Grafik III.2.11). Sektörün toplam YP ticari mevduatı 2019 yılı sonundan bu yana artış eğiliminde olup, söz konusu YP mevduatların yaklaşık 19 milyar ABD doları olan kısmı yurtdışı bankalar nezdinde bulunmaktadır. TL ticari mevduatlarda 2020 yılı Mayıs ayında başlayan artış ise ivme kaybetmiş olmakla birlikte devam etmektedir.

Reel sektör toplam YP varlıkları bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 13, son Rapor dönemine göre yüzde 9 artarak 143 milyar ABD doları seviyesine yükselmiştir (Grafik III.2.12). Ayrıca, salgının dış ticaret üzerindeki etkisiyle 2020 yılı ikinci çeyreğinde düşüş gösteren ihracat alacakları da yılın ikinci yarısından itibaren artmaya başlamış ve reel sektörün YP varlıklarındaki büyümeyi desteklemiştir. Şubat 2021 tarihi itibarıyla 122 milyar ABD doları seviyesinde olan kısa vadeli YP varlıklar toplam YP varlıkların yüzde 85'ini oluşturmaktadır.

Reel sektörün YP yükümlülükleri, bir önceki Rapor dönemine göre yurt içi ve yurt dışı YP kredilerdeki yaklaşık 5 milyar ABD doları artış ve yatay seyreden ithalat borçları ile durağan bir seyirle aynı dönemde yüzde 1,8 artarak 299 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir (Grafik III.2.13). Söz konusu YP yükümlülüklerinin yüzde 32'sini vadesine bir yıldan az kalan borçlar oluşturmaktadır.

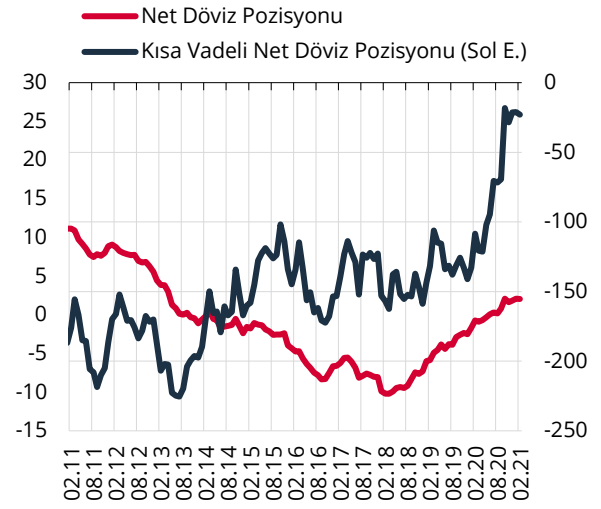
Grafik III.2.13: Reel Sektör YP Yükümlülükleri
(Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 02.21

Grafik III.2.14: Reel Sektör Kısa Vadeli ve Net YP Pozisyonu
(Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 02.21

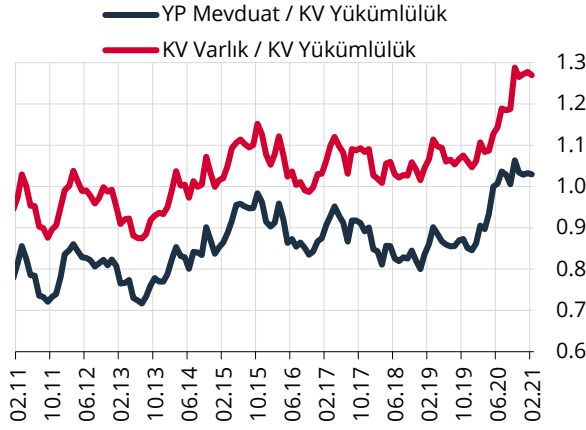
Dipnot: Reel Sektör YP yükümlülükleri yurt içi YP kredileri (DEK dâhil), yurt dışından sağlanan krediler, ithalat borçlarından oluşmaktadır. Varlık tarafında ise yurt içi ve yurt dışı YP mevduat, menkul kıymetler, ihracat alacakları ve yurtdışına doğrudan sermaye yatırımları yer almaktadır. Yabancı Para Net Döviz Pozisyonu bilanço içi değerleri yansıtmaktadır.

YP cinsi varlıklardaki artışın etkisiyle reel sektörün YP açık pozisyonundaki gerileme mevcut Rapor döneminde de devam etmiş, 2021 yılı Şubat ayı itibarıyla net YP açık pozisyon tutarı bir önceki yılın aynı dönemine göre 15 milyar ABD doları azalarak 155 milyar ABD dolarına gerilemiştir (Grafik III.2.14). Kısa vadede ise sektörün döviz pozisyonu fazlası taşıdığı görülmekte, 2020 yılı başından bu yana söz konusu fazla pozisyondaki hızlı artış dikkat çekmektedir. Mevcut Rapor döneminde kısa vadeli YP varlıkların kısa vadeli yükümlülükleri karşılama oranı da güçlü bir seyir izlemiş, oran yüzde 127 seviyesine çıkmıştır.

Sektörün YP pozisyonuna ilişkin söz konusu göstergelerde süregelen iyileşme reel sektör firmalarının mali bünyelerinin kur gelişmelerine karşı dayanıklılığını artırmaktadır (Grafik III.2.15).

2021 yılı Mart ayı itibarıyla firmaların bankalarla yaptığı türev işlem hacmi (nominal sözleşme tutarı) son Rapor dönemine göre 25 milyar TL artarak 347 milyar TL'ye ulaşmıştır (Grafik III.2.16). Bu tutarın içerisinde kur riski yönetimi açısından önemli olan TL karşılığı YP türev işlemlerinin hacmi 131 milyar TL düzeyindedir. 2018 yılından bu yana düşen TL-YP türev işlemleri /YP borç oranı mevcut Rapor döneminde sınırlı bir artış kaydederek 2021 yılı Şubat ayı itibarıyla yüzde 5,66 seviyesine yükselmiştir. Reel sektör firmalarının yurt içi bankalarla yaptığı YP-YP türev işlem hacmi 2020 yılı Ekim ayından bu yana dalgalı bir seyir izlemiş, 2021 yılı Mart ayı itibarıyla son Rapor dönemine kıyasla 5 milyar TL'lik artışla 212 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

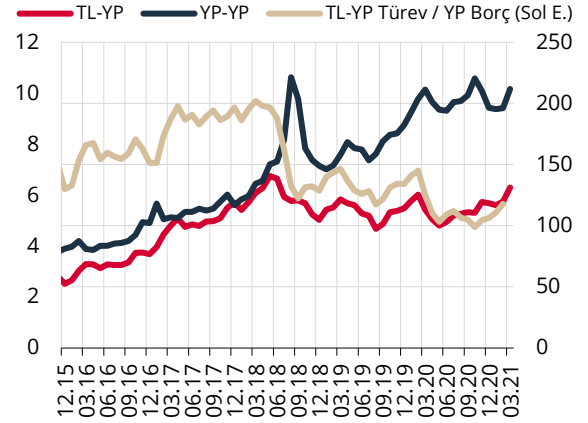
Grafik III.2.15: Kısa Vadeli YP Yükümlülükleri Karşılama Oranları (Oran)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 02.21

Grafik III.2.16: Türev İşlemlerin Para Birimi Dağılımı (Milyar TL, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.21

IV. Finansal Kesim

Mevcut Rapor döneminde, salgına yönelik alınan tedbirler kapsamında gerçekleştirilen kredi kampanyalarının son bulması ve finansal koşullardaki sıkılaşmanın etkisi ile kredi büyümesi 2020 yılındaki zirve noktasından düşüş eğilimine girmiştir. 2020 yılı Eylül ayında yüzde 25'e ulaşan KEA reel sektör kredi büyümesi Nisan 2021 itibarıyla yüzde 8 seviyesine, Eylül ayında yüzde 50'yi aşan bireysel kredi büyüme oranı ise yüzde 34 seviyesine gerilemiştir. Bununla birlikte, geçtiğimiz yıl artan kredi hacminin stok bakiyelerdeki birikimli etkisi nedeniyle bireysel krediler başta olmak üzere yıllık büyüme oranları seviye olarak yüksek seyrini sürdürmektedir. Baz etkileriyle birlikte mevcut sıkı parasal duruşun krediler üzerindeki yavaşlatıcı etkisinin önümüzdeki dönemde belirginleşmesi ile kredi büyüme oranlarındaki aşağı yönlü eğilimin devam etmesi beklenmektedir.

Mevcut Rapor döneminde TGA oranı yüzde 3,8'e gerilemiştir. Geçmiş çok dönemlerinden farklı olarak, salgın döneminde iktisadi faaliyetin görece daha hızlı toparlanması, reel sektörün azalan döviz borçluluğu ve artan finansman ihtiyacının bankacılık sektörü tarafından etkin bir şekilde karşılanması; salgının aktif kalitesi üzerindeki olumsuz etkisini sınırlamıştır. Kredilerin yakın izleme ve TGA olarak sınıflandırma sürelerini uzatan BDDK düzenlemesinin devam etmesi sektörün aktif kalitesi görünümünü desteklemiştir. Önümüzdeki dönemde bahse konu düzenlemenin yanı sıra salgının, iktisadi faaliyetin ve finansman koşullarının izleyeceği seyrin, sektörün kredi riski göstergelerinin gelişiminde belirleyici olmaya devam edeceği öngörülmektedir. Kredilerdeki gecikme süreleri dikkate alındığında BDDK düzenlemesinin sonlanması durumunda TGA oranının ılımlı bir patikada seyretmeye devam edeceği ve ihtiyatlı bir yaklaşımla ayrılan karşılıklar neticesinde kârlılık üzerindeki etkisinin sınırlı olacağı beklenmektedir.

Bankacılık sektörünün likidite şoklarına karşı dayanıklılığı devam etmektedir. Sektörün toplam ve YP için hesaplanan mevcut likidite karşılama oranları yasal alt sınırların oldukça üzerinde ve kredi/mevduat oranı 2021 yılı Nisan ayı itibarıyla yüzde 100 seviyesinde dengeli bir seyir izlemektedir. Bankacılık sektörü dış borç yenileme oranı, mevcut Rapor döneminde de yüksek seyrini koruyarak 2021 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 102 olarak gerçekleşmiştir. Yurt içi gelişmelere bağlı olarak artan risk primine karşın bankalar sendikasyon kredilerini önceki yılın aynı dönemine göre benzer maliyetlerle ve yüzde 100'ün üzerinde yenilemektedir. Küresel şoklara karşı yeterli tampon bulunduran bankacılık sektörünün para takası ve ZK hâriç YP likit aktif portföyü kısa vadeli YP cinsi yurt dışı borcunun yüzde 81'ini karşılayabilecek kapasitededir.

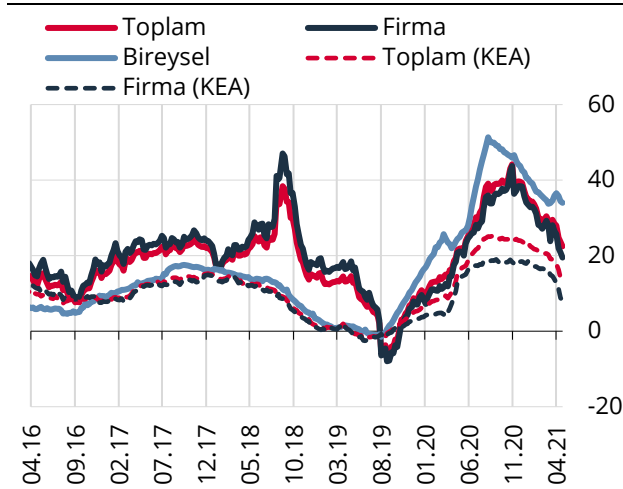
Artan fonlama maliyetleriyle net faiz gelirlerindeki daralmanın ve net ücret ve komisyon gelirlerindeki azalışın etkisiyle mevcut Rapor döneminde bankacılık sektörü kârlılık göstergelerinde düşüş gözlenmiştir. Kredilerdeki yeniden fiyatlandırma sürecinin devamıyla birlikte önümüzdeki dönemde net faiz marjı kaynaklı kârlılığı sınırlayıcı etkinin azalması beklenmektedir. Diğer taraftan, kredi karşılık giderleri büyümesinin toplam aktif büyümesinden düşük seyretmesi, operasyonel giderlerindeki düşük büyüme ve sermaye piyasası işlemleri kârları sektörün kârlılık göstergelerini desteklemiştir. Kârlılık göstergeleri mevcut Rapor döneminde düşüş kaydetse de özkaynaklara olumlu katkı sağlamaya devam etmiştir.

Bankacılık sektörünün sermaye yapısı güçlü görünümünü korumaktadır. Sektörün sermaye göstergeleri risk ağırlıklı aktif büyümesinin özkaynak büyümesinin üstünde gerçekleşmesinin belirgin etkisiyle mevcut Rapor döneminde sınırlı şekilde düşmüştür. BDDK tarafından 30 Haziran 2021 tarihine kadar uzatılan SYR hesaplanmasında kullanılabilirlik imkânlarındaki değişikliklerin SYR'yi desteklemesi söz konusu düşüşün sınırlı kalmasında etkili olmuştur.

IV.1 Kredi Gelişmeleri ve Kredi Riski

Mevcut Rapor döneminde, uygulanan sıkı para politikası ve salgına yönelik alınan tedbirler kapsamında gerçekleştirilen kredi kampanyalarının son bulması ile birlikte kredi büyümesi düşüş eğilimine girmiştir (Grafik IV.1.1). 2020 yılı Eylül ayında yüzde 25'e ulaşan toplam KEA kredi büyümesi Nisan 2021 itibarıyla yüzde 13 seviyesine, KEA firma kredi büyümesi de yüzde 19'dan yüzde 8'e gerilemiştir. Eylül ayında yüzde 50'yi aşan bireysel kredi büyüme oranı ise 2021 yılı Nisan ayında yüzde 34 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kredi büyüme oranlarında 2020 yılındaki zirve noktasından düşüş eğilimi devam etse de, geçtiğimiz yıl artan kredi hacminin stok bakiyelerdeki birikimli etkisi nedeniyle bireysel krediler başta olmak üzere yıllık büyüme oranları seviye olarak yüksek seyrini sürdürmektedir. Mevcut sıkı parasal duruşun krediler üzerindeki yavaşlatıcı etkisinin önümüzdeki dönemde belirginleşmesi ve baz etkilerinin devreye girmesi ile yıllık kredi büyüme oranlarındaki aşağı yönlü eğilimin devam etmesi beklenmektedir.

Grafik IV.1.1: Yıllık Kredi Büyümesi (KEA, %)

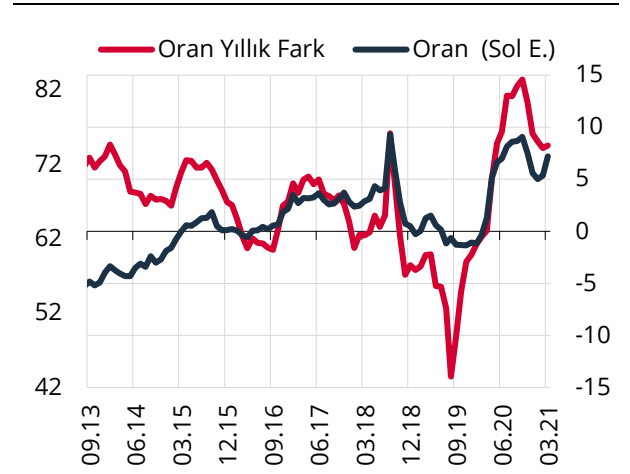

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 30.04.2021

Dipnot: DEK, YP kredilere dâhil edilmiştir. KEA kredi büyümesi TL kredi değişimi ve YP (sepet) kredi değişiminin dönem kur ortalaması ile çarpımı dikkate alınarak hesaplanmaktadır.

Grafik IV.1.2: Kredi/GSYİH Oranı (%)

Kaynak: TCMB

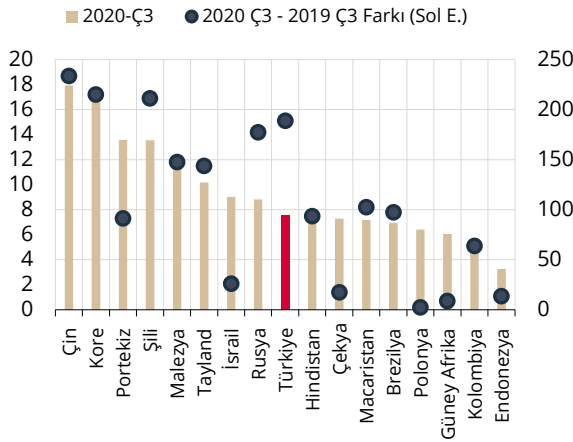
Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Oran, Türk bankacılık sektörü tarafından sağlanan nominal stok kredi değerinin son bir yıllık toplam GSYİH'ye payı olarak hesaplanmaktadır.

Kredi büyüme oranlarındaki yavaşlamanın etkisiyle kredi/GSYİH oranında mevcut Rapor döneminde bir miktar düşüş gözlenmiştir (Grafik IV.1.2). Bu düşüşte 2020 yılı üçüncü çeyreğinden itibaren süregelen canlı iç talebin desteklediği yüksek GSYİH büyümesinin de rolü olmuştur. Kredi/GSYİH oranı son Rapor döneminden Mart ayına kadar 5 yüzde puanlık azalış kaydetse de Mart ayı sonundaki kur hareketlerine bağlı olarak Rapor dönemi genelinde düşüş oranı 2 yüzde puan ile sınırlı kalmıştır. Söz konusu düşüşe rağmen 2020 yılında önemli ölçüde artan kredi hacminin birikimli etkisi sonucu kredi/GSYİH oranında yıllık 8 yüzde puan artış gözlenmiştir. Stok kredi bakiyelerindeki birikimli etkinin dengelenmesi ve finansal koşullardaki sıkılaşmanın etkisi ile önümüzdeki dönemde Kredi/GSYİH oranındaki düşüş eğiliminin devam etmesi öngörülmektedir.

Tahvil ihraçları ve faiz reeskontlarının da dâhil edildiği toplam finansal borcun GSYİH'ye oranının uluslararası karşılaştırmasında, Türkiye benzer ülkeler ortalamasının altında yer almaktadır (Grafik IV.1.3). Söz konusu oranın GOÜ ortalaması 2020 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla yüzde 117 seviyesindeyken, ülkemizde yüzde 94 olarak gerçekleşmiştir. Oranda 2019 yılı üçüncü çeyreğine kıyasla yıllık 10 yüzde puanlık artış gözlenmiştir. Salgın döneminde küresel ölçekte yapılan genişlemeci kredi politikalarının ve küresel iktisadi faaliyetlerdeki daralmanın etkisiyle diğer ülkelerde de benzer bir artış eğilimi gözlenmiştir.

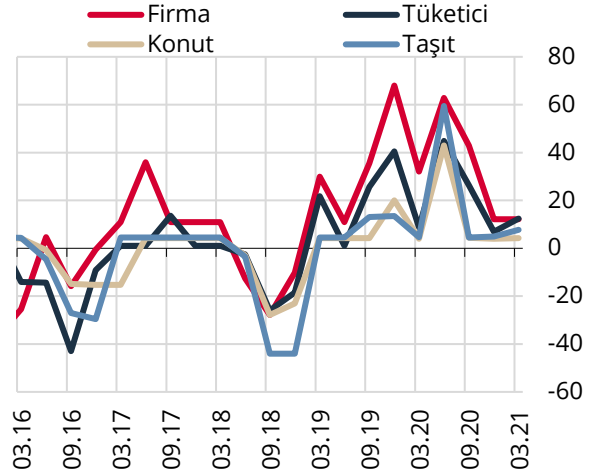
Banka Kredileri Eğilim Anketi'ne (BKEA) göre, 2020 yılının ilk üç çeyreğinde bankaların toplam kredi standartlarında gözlenen gevşeme eğilimi 2020 yılı son çeyreğinden itibaren duraksamıştır (Grafik IV.1.4). 2021 yılı ilk çeyrek anket verilerinde firma kredi standartları yatay seyrederken, bireysel kredi standartlarında sınırlı bir sıkılaşma gözlenmiştir.

Grafik IV.1.3: Toplam Finansal Borç / GSYİH Oranı Uluslararası Karşılaştırması (% , % Fark)

Kaynak: BIS

Son Gözlem: 09.20

Dipnot: Toplam finansal borç tanımı canlı ve donuk kredi alacakları, tahvil ihraçları ile kredi faiz reeskontlarını içermektedir.

Grafik IV.1.4: Bankaların Kredi Kullanım Standartları (Yıllık, %)

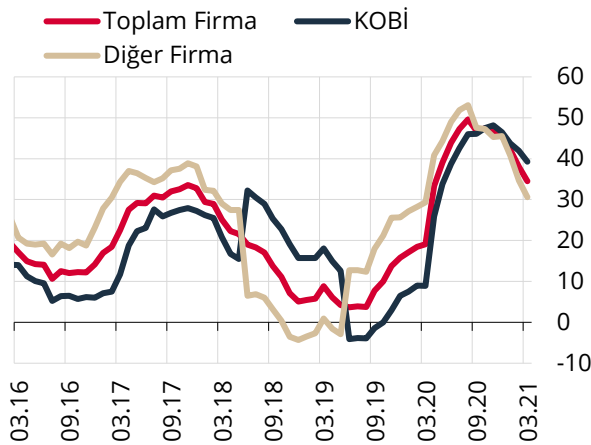
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Kredi standartları serisi, kredi hacmi ile ağırlıklandırılmış BKEA cevaplarının tarihsel ortalamadan arındırılması ile hesaplanmaktadır.

IV.1.1 Firma Kredisi Gelişmeleri

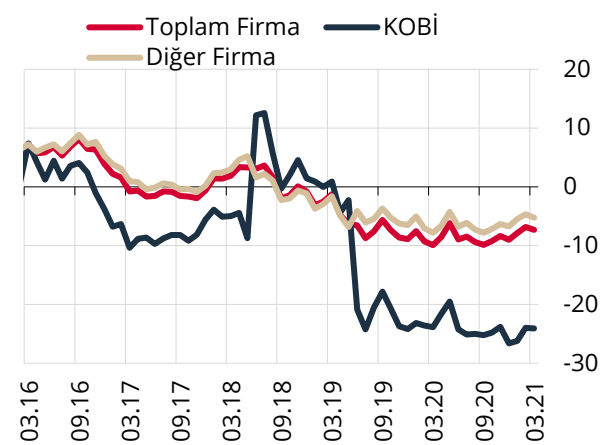
Mevcut Rapor döneminde 2020 yılı üçüncü çeyreğindeki zirve seviyesinden gerileyen firma kredisi büyüme oranı, geçtiğimiz yıl hızla artan kredi stoku ve düşük baz etkisi sebebiyle seviye olarak yüksek seyirini sürdürmektedir (Grafik IV.1.5). 2020 yılı Eylül ayında yüzde 47'ye ulaşan TL ticari kredi büyüme oranı Mart ayı itibarıyla yüzde 34 olarak gerçekleşmiştir. Firma ölçeği bazında incelendiğinde, TL kredi büyüme oranlarında KOBİ ve diğer firmalar arasında önemli bir farklılık gözlenmemektedir.

Grafik IV.1.5: Firma Ölçeğine Göre TL Ticari Krediler Yıllık Büyüme Oranları (%)

Kaynak: TCMB.

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: DEK hariç tutulmuştur. 24 Haziran 2018 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan KOBİ tanımları değişikliği 2018 ve 2019 yılları Haziran ayı büyümelerinde görülen kırılmalarda belirleyici olmuştur.

Grafik IV.1.6: Firma Ölçeğine Göre YP Firma Kredileri Yıllık Büyüme Oranları (Sepet Kur Üzerinden, %)

Kaynak: TCMB.

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: 24 Haziran 2018 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan KOBİ tanımları değişikliği 2018 ve 2019 yılları Haziran ayı büyümelerinde görülen kırılmalarda belirleyici olmuştur. YP kredi büyümeleri sepet kur cinsindedir.

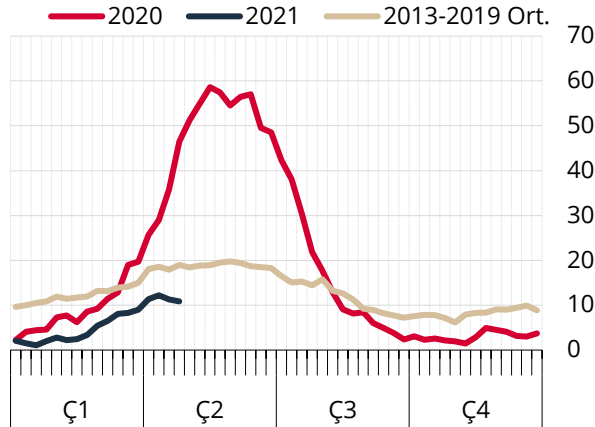
Firma YP kredi büyüme oranları 2018 yılından bu yana döviz kuru gelişmeleri, firmaların kur riski yönetimi konusunda artan farkındalığı ve firma YP borçlanmasını YP gelirleri ile ilişkilendiren Mayıs 2018 tarihli düzenlemenin etkisiyle azalış eğilimindedir. Bu eğilim son Rapor döneminde de devam etmiş ve nette YP

borç ödeyici konumunu koruyan firmaların YP kredi bakiyeleri yıllık yaklaşık yüzde 7 oranında küçülmüştür (Grafik IV.1.6). KOBİ YP kredilerindeki daralma ise yüzde 24'e ulaşarak büyük firmalardan önemli ölçüde ayrılmıştır. Son dönemde artan TL kredi maaliyetlerine rağmen firma YP kredilerinde kayda değer bir artış gözlenmemesi, firmaların kur riskine yönelik temkinli duruşlarını sürdürmesi açısından olumlu değerlendirilmektedir.

Son dönem ticari kredi gelişmelerini yakın mercek altına alan toplam KEA ticari kredilerdeki 13 haftalık bakiye değişiminin ima ettiği yıllık kredi büyüme oranında 2020 yılı üçüncü çeyreğinde önemli bir düşüş gözlenmiştir (Grafik IV.1.7). Son dönemde bu eğilimde sınırlı şekilde yukarı yönlü hareket izlense de yıllıklandırılmış kredi büyümesi tarihsel ortalamaların altındadır. Mevcut Rapor döneminde kredi ivmesinde gözlenen bu yavaşlamayla birlikte, toplam ticari kredi yıllık stok büyümesindeki aşağı yönlü eğilimin önümüzdeki süreçte de devam edeceği değerlendirilmektedir.

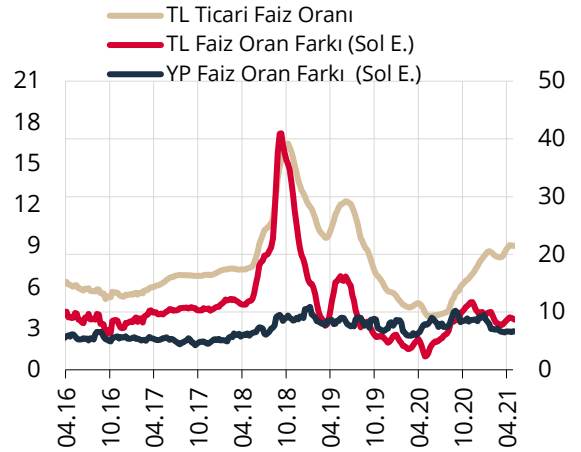
Mevcut Rapor döneminde akım TL ticari kredi ve mevduat faiz oranları artış eğilimini sürdürmüş, kredi mevduat faiz farkı ise yaklaşık 3 yüzde puan seviyelerinde sabit kalmıştır (Grafik IV.1.8). Daha sınırlı bir aralıkta hareket eden YP kredi ve mevduat faizleri arasındaki fark da son Rapor döneminde bir yüzde puana yakın düşüş kaydetmiştir. Bununla birlikte kredi ve mevduat vade yapıları arasındaki fark nedeniyle mevcut Rapor döneminde stok kredi-mevduat faiz farkı negatif seviyelere gerilemiştir. Kredilerde yeniden fiyatlama sürecinin devamıyla birlikte, önümüzdeki dönemde stok kredi-mevduat faiz farkının pozitif seviyelere gelmesi beklenmektedir.

Grafik IV.1.7: Ticari Kredi Büyümesi (13 Haftalık Moment, KEA, Yıllıklandırılmış %)

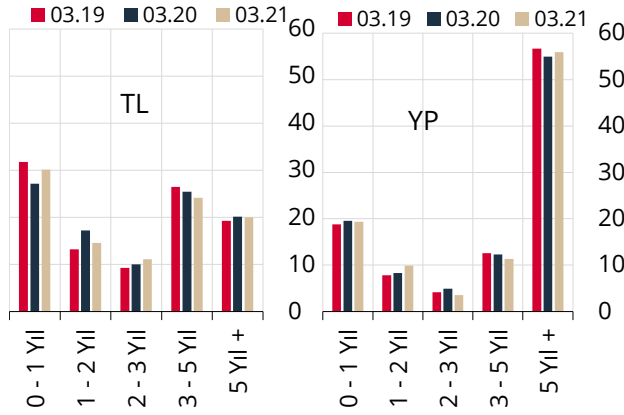
Kaynak: TCMB. Son Gözlem: 30.04.2021
Dipnot: KEA kredi büyümesi TL kredi değişimi ve YP (sepet) kredi değişiminin dönem kur ortalaması ile çarpımı dikkate alınarak hesaplanır.

Grafik IV.1.8: Ticari Kredi-Mevduat Faiz Oran Farkları (Akım Veri, 4 HHO, %)

Kaynak: TCMB. Son Gözlem: 30.04.2021
Dipnot: Faiz oran farkları TL ve YP firma kredi faizleri ile mevduat faizleri arasındaki farktır. Eximbank kredileri, KMH, KK ve sıfır faizli krediler hariç tutulmuştur.

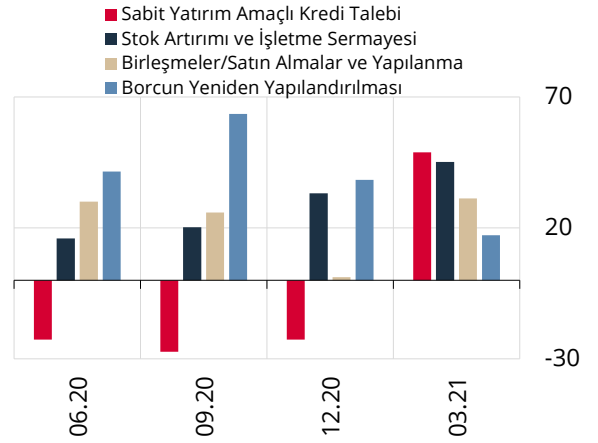
Mevcut Rapor döneminde TL firma kredileri içerisinde bir yıla kadar vadeli kredilerin payı geçtiğimiz yılın aynı dönemine göre artış kaydetmiştir (Grafik IV.1.9). Aynı zamanda üç yıl üzerinde orjinal vadeye sahip TL kredilerin payı da azalmıştır. Bu gelişmede, artan kredi faizleri ve salgının ilk dönemlerinde uygulanan uzun vadeli ve ödemesiz dönemli kredi kampanyalarının mevcut Rapor döneminde son bulması ve ayrıca finansal koşullardaki sıkışmanın önemli rolü olmuştur. Tarihsel olarak daha uzun vadeli kullanılan YP kredilerde ise vade dağılımı geçtiğimiz yıldan önemli bir farklılık göstermemiştir.

Grafik IV.1.9: Yurt İçi TL ve YP Kredilerin Vade Dağılımı (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Kredilerin açılış tarihindeki vadeleri dikkate alınmıştır. DEK, YP kredilere dâhil edilmiştir.

Grafik IV.1.10: Firma Kredi Talebine Etki Eden Faktörler-Finansman İhtiyaçları (% Değişim)

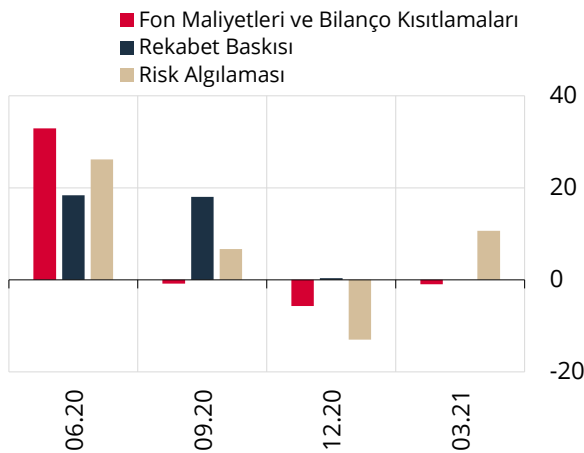
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Üç ayda bir yapılan ankette bankalar tüm kalemleri bir önceki döneme kıyasla raporlamaktadır. Sıfır bir önceki döneme göre değişiklik olmadığını gösteren nötr seviyedir.

2021 yılı Mart ayı BKEA verilerine göre firma kredi talebinin kompozisyonu 2020 yılına kıyasla önemli ölçüde farklılaşmıştır. 2020 yılı genelinde borcun yeniden yapılandırılması amacıyla gerçekleşen talepler her çeyrekte hızlı artış kaydederken, son BKEA sonuçlarına göre yapılandırma amaçlı talepler bir önceki döneme göre en düşük katkıyı vermiştir (Grafik IV.1.10). Artan kredi maliyetleri ve iktisadi faaliyetlerdeki toparlanmanın borç geri ödemelerinde firmaları rahatlatmasının bu kalemdeki artışın sınırlı kalmasında etkisi olduğu değerlendirilmektedir.

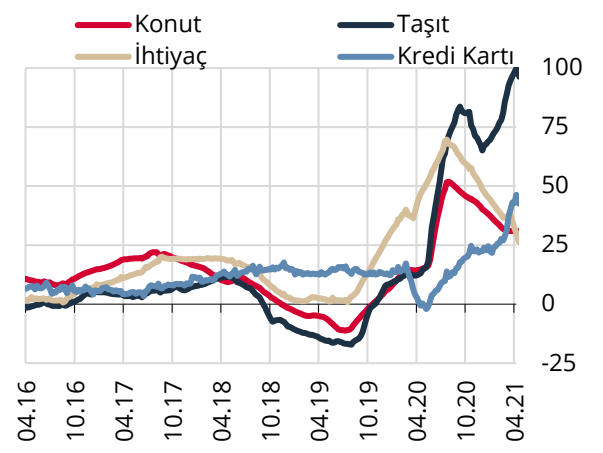
2020 yılı genelindeki tüm anketlerde sabit yatırım amaçlı kredi talebinin azaldığını bildiren bankalar, Mart 2021 BKEA'sında sabit yatırım amaçlı kredi talebinin arttığını raporlamıştır. Bu gelişmede salgının hemen öncesinde hızlanan fakat salgın nedeniyle ertelenmek zorunda kalınan sabit sermaye yatırımlarının ve sanayi üretiminde gözlenen toparlanma neticesinde artan kapasite artırımı ihtiyacının önemli rolü olmuştur. Kitlesel aşılamanın tamamlanması ve salgına yönelik belirsizliklerin azalması ile hizmet sektöründeki renovasyon yatırımı ihtiyacının mevcut yatırım iştahını desteklemesi ve önümüzdeki süreçte yatırıma yönelik kredi talebinin canlılığını koruması beklenmektedir.

Grafik IV.1.11: Firma Kredi Arzına Etki Eden Faktörler (Net % Değişim)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Üç ayda bir yapılan ankette bankalar tüm kalemleri bir önceki döneme kıyasla raporlamaktadır. Sıfır bir önceki döneme göre değişiklik olmadığını gösteren nötr seviyedir. Grafikte sunulan seriler BKEA'daki ilgili alt kalemlerin aritmetik ortalamasıdır.

Grafik IV.1.12: Bireysel Kredi Yıllık Büyüme Oranları (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 30.04.2021

2020 yılının son BKEA'sında bankaların kredi arzında fonlama koşullarının, bilanço kısıtlarının ve genel ekonomi ve firmaların riskine yönelik beklentilerin olumsuz etki yaptığı bildirilmiştir (Grafik IV.1.11). 2021 yılı ilk çeyrek anket sonuçları ise genel ekonomi ve firma riskine yönelik algının toparlandığını ve bu faktörlerin banka kredi iştahını pozitif etkilediğini göstermektedir. Ayrıca kredi piyasasındaki rekabet yapısının ve fonlama maliyetlerindeki gelişmelerin, bankaların kredi arzında belirleyici bir rolü olmadığı gözlenmektedir. Salgın belirsizliğinin azalması ve iktisadi faaliyetteki toparlanmanın sürmesiyle bankaların genel ekonomiye ve firmalara yönelik risk algısındaki iyileşmenin devam edeceği öngörülmektedir.

IV.1.2 Bireysel Kredi Gelişmeleri

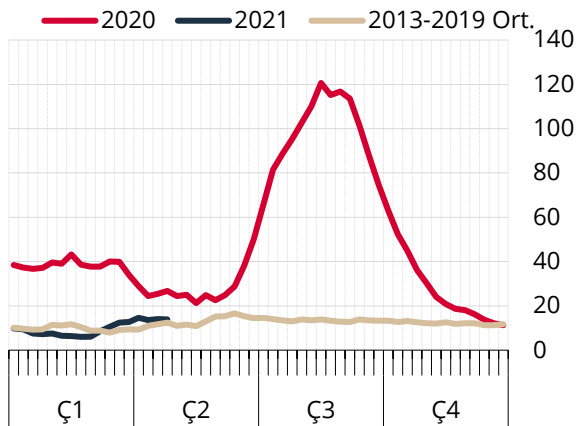
Bireysel kredi yıllık büyüme oranlarına alt kırılımlarda bakıldığında taşıt kredilerinde yüksek büyümenin son Rapor döneminde de devam ettiği görülmektedir (Grafik IV.1.12). Salgın kaynaklı değişen tüketim davranışları sonucunda bireysel taşıt talebinin artması ve son dönemde birinci el araçlarda yapılan kampanyaların bu gelişmede etkili olduğu değerlendirilmeye birlikte taşıt kredilerinin toplam bireysel krediler içindeki ağırlığının yüzde 1,6 gibi sınırlı bir seviyede olduğu dikkate alınmalıdır. Öte yandan, 2020 yılı ikinci ve üçüncü çeyreğinde yoğun şekilde uygulanan düşük faizli ve uzun vadeli kampanyalar neticesinde yüksek büyüme kaydeden konut ve ihtiyaç kredileri yıllık büyüme oranları son Rapor döneminde azalış eğilimindedir. Bu kredilerde, geçtiğimiz yıl kredi hacmindeki önemli artışın birikimli etkisinden dolayı yıllık büyüme oranları yüzde 30'un üzerinde seyretmektedir.

Salgınla birlikte tüketicilerin alışverişlerde çevrimiçi platformları tercih etmesi ve 2020 yılı üçüncü çeyreğinden itibaren iktisadi faaliyette gözlenen canlılık neticesinde mevcut Rapor döneminde kredi kartı bakiyeleri artan oranlarda büyümeye devam etmiştir. Bununla birlikte son dönemde ihtiyaç kredisi ve BKK yıllık büyümelerinde baz etkileri kaynaklı farklılaşan bir eğilim gözlenmektedir. Salgına bağlı kapanmaların yaşandığı 2020 yılı 2. çeyreğinde BKK bakiyeleri hızlı bir şekilde gerilemiş, finansal koşullardaki gevşeme ve bu dönemde başlayan kredi kampanyaları ile birlikte ihtiyaç kredileri önemli ölçüde artmıştır. Bu baz etkileri nedeniyle 2021 yılı ikinci çeyreğinde BKK büyüme hızı yüksek seyrederken ihtiyaç kredisi büyüme hızı gerilemektedir.

Bireysel kredi büyümesinde son dönem eğilimlere bakıldığında ise 13 haftalık kredi bakiye değişiminin im ettiği yıllık büyüme oranı tarihsel ortalamasına yakın seyrettiği görülmektedir (Grafik IV.1.13). İhtiyaç kredilerinde de, 2020 yılı ilk çeyreğindeki kredi ivmesi yıllık yaklaşık yüzde 60'lık büyümeyi ima ederken 2021 yılı ilk çeyreğinde bu oran yüzde 20'nin altındadır.

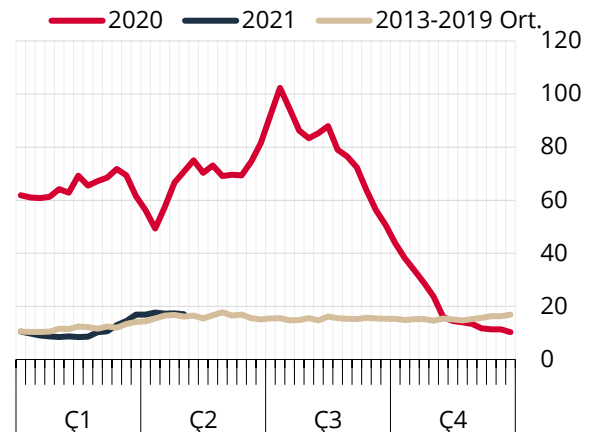
Önümüzdeki süreçte bireysel kredi büyüme oranlarındaki yavaşlamanın devam etmesi beklenmektedir. Cari denge, enflasyon ve makroekonomik istikrar açısından bireysel kredilerdeki eğilim yakından takip edilmekte olup, mevcut yavaşlama eğiliminin korunması önem arz etmektedir.

Grafik IV.1.13: Bireysel Kredi Büyümesi
(13 Haftalık Moment, Yıllıklandırılmış, %)

Kaynak: TCMB. Son Gözlem: 30.04.2021
Dipnot: 13 haftalık moment büyüme göstergesi, 13 haftalık toplam bireysel kredi büyümesinin yıllıklandırılmış değeridir

Grafik IV.1.14: İhtiyaç Kredisi Büyümesi (13 Haftalık Moment, Yıllıklandırılmış, %)

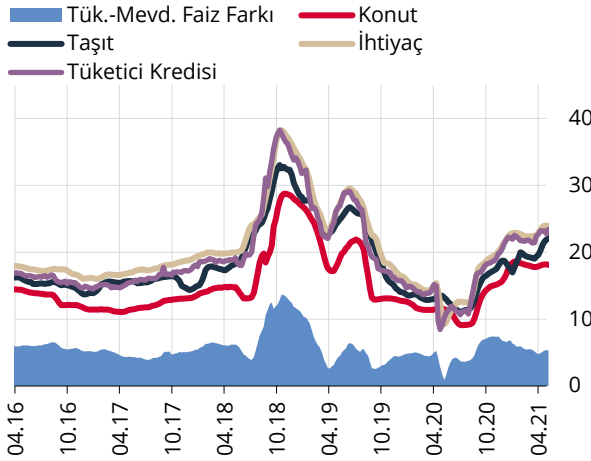
Kaynak: TCMB. Son Gözlem: 22.04.21
Dipnot: 13 haftalık moment büyüme göstergesi, 13 haftalık toplam ihtiyaç kredi büyümesinin yıllıklandırılmış değeridir

Bireysel kredilerdeki faiz oranları da 2020 yılı üçüncü çeyreğinden itibaren artış eğilimini sürdürmektedir (Grafik IV.1.15). Alt kredi türlerine bakıldığında, son veri itibarıyla ihtiyaç kredileri ortalama faiz oranları

yüzde 24 ve konut kredileri yaklaşık yüzde 18 seviyesindedir. Bununla birlikte tüketici kredileri ile TL mevduat faizi arasındaki fark mevcut Rapor döneminde bir miktar gerilemiştir.

İçinde bulunduğumuz Rapor döneminde ihtiyaç ve taşıt kredilerinde ağırlıklı ortalama vadeler önemli ölçüde kısalmıştır. Bu gelişimde BDDK düzenlemesiyle 2020 yılı Eylül ayında ihtiyaç kredisi azami vadelerinin 36 aya düşürülmesinin ve 2020 yılı Aralık ayında taşıt kredisi azami vadelerinde fatura tutarına bağlı olarak getirilen kısıtlamanın belirleyici rolü olmuştur (Kutu I.1.1). Faiz oranlarına ve aylık taksit ödeme miktarına oldukça duyarlı olan konut kredilerinde ortalama vadeler ise son dönemde artış eğilimindedir. Faiz oranlarının artmasıyla bireylerin taksit ödeme tutarlarını düşürmek için konut kredisi kullanımında daha uzun vadeye yönelmesinin bu gelişimde etkili olduğu değerlendirilmektedir.

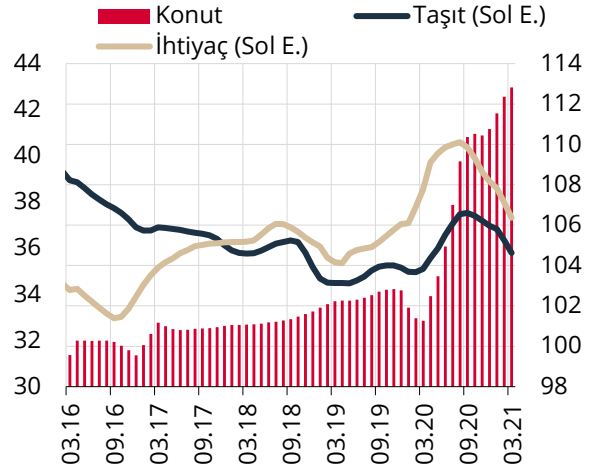
Grafik IV.1.15: Bireysel Kredi Faiz Oranları ve Faiz Farkları (Akım Veri, 4 HHO, %)

Kaynak: TCMB.

Son Gözlem: 30.04.21

Grafik IV.1.16: Tüketici Kredilerinin Ortalama Vade Gelişimi (3 Aylık HO, Ay)

Kaynak: TCMB.

Son Gözlem: 03.21

IV.1.3 Kredi Riski Gelişmeleri

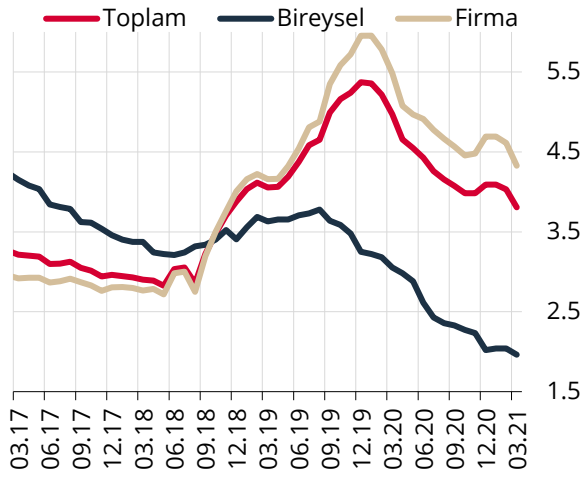
2021 yılı Mart ayı itibarıyla bankacılık sektörünün TGA oranı yüzde 3,8 seviyesindedir. 2020 yılı Mart ayından sonra salgın kaynaklı olarak iktisadi faaliyette yaşanan daralma, sektörün aktif kalitesini etkilemiştir. Ancak salgın döneminde kurlarda görülen oynaklığa rağmen diğer şok dönemlerinden farklı olarak, iktisadi faaliyetin görece daha hızlı toparlanması, reel sektörün döviz borçluluğunun önceki yıllara göre önemli ölçüde azalmış olması ve hızlı kredi genişlemesi sonucu firmaların krediye erişim sorunu yaşamaması; salgının aktif kalitesi üzerindeki olumsuz etkisini sınırlamıştır. Nitekim salgın döneminde; kuvvetli bir şekilde artan kredi hacmi, BDDK tarafından hayata geçirilen kredilerin yakın izleme ve TGA olarak sınıflandırma sürelerini uzatan düzenlemesi ile yapılandırma ve taksit öteleme uygulamaları sektörün aktif kalitesi görünümünü desteklemiştir.^{1,2} Bu çerçevede 2019 yılı sonunda yüzde 5,4'e ulaşan TGA oranı, TGA bakiyesinin sınırlı miktarda artması, güçlü kredi büyümesi ve döviz kurundaki artışın YP kredilerin TL karşılığını artırması nedeniyle 2020 yılı Ekim ayında yüzde 4 seviyesine gerilemiştir. Mevcut Rapor döneminde ise finansal koşullarda yaşanan sıkılaşıma ile birlikte canlı kredi bakiyesinde ılımlı bir artış yaşanmış, bahse konu BDDK düzenlemesinin 2021 Haziran ayı sonuna kadar uygulamada kalmasının da etkisiyle TGA oranı yüzde 3,8'e gerilemiştir. 2021 yılı Mart ayı itibarıyla firma kredi TGA oranı yüzde 4,3,

¹ 17 Mart 2020 tarihli BDDK kararı ile bankaların ikinci grup kredilerine ve donuk alacaklarına ilişkin 30 ve 90 gün olan asgari gecikme süreleri 31 Aralık 2020 tarihine kadar geçerli olmak üzere sırasıyla 90 ve 180 güne çıkarılmış, gecikme süresi 180 güne kadar olan kredilerin birinci ve ikinci grupta izlenmesine imkân tanınmıştır. 8 Aralık 2020 tarihinde yapılan duyuru ile düzenlemenin 30 Haziran 2021 tarihine kadar uzatılmasına karar verilmiştir.

² Salgının etkileri ile mücadele kapsamında ülkeler geniş yelpazede (parasal, mali ve makroihtiyati) önlemler açıklamış, başta FSB ve BCBS olmak üzere uluslararası standart belirleyici kuruluşlar da uluslararası düzenlemelerdeki mevcut esnekliklerin kullanılmasını destekleyen yönde duyurular yapmıştır. Nitekim çok sayıda ülkede de tahsili gecikmiş alacak, yeniden yapılandırılan ve/veya ilâve ödeme süresi verilen kredilerin sınıflandırılmasında çeşitli esneklikler getirilmiştir. Getirilen bu esneklikler arasında, TGA sınıflandırılmasında kullanılan gecikme sürelerinin daha uzun sürelerle çevrilmesi, bu tür krediler için ayrılacak karşılıklara dair rehberler ve borç ödemelerine gönüllü veya zorunlu ertelemelerin getirilmesi yer almaktadır. Salgında gelinen aşamada bu esnekliklerin bir kısmı halen devam ettirilirken, bazıları geri alınmış, bazıları ise belirli bir tarihte son verilmek üzere uzatılmıştır.

bireysel kredi TGA oranı ise yüzde 2 seviyesindedir. Bu dönemde bireysel ve firma kredi TGA oranlarında gözlenen düşüş eğilimi yavaşlayarak devam etmiştir (Grafik IV.1.17). Tüm bu gelişmeler neticesinde 2020 yılı son çeyreği itibarıyla ülkemiz bankacılık sektörü TGA oranı ve bu oranda son iki yıldır görülen değişim, diğer ülkeler ortalamasına yakın seyretmiştir (Grafik IV.1.18).

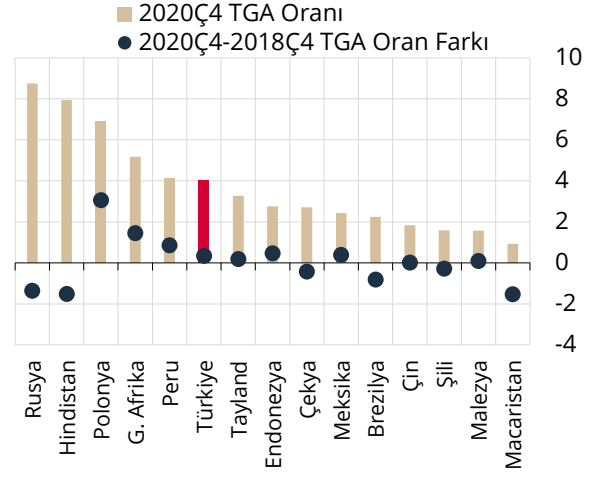
Grafik IV.1.17: TGA Oranları (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.21

Grafik IV.1.18: TGA Oranı ve Değişiminin Uluslararası Karşılaştırması (%)

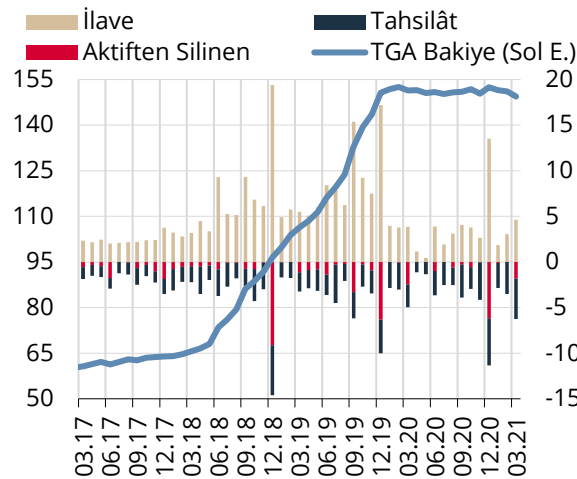
Kaynak: IMF-IFS, BDDK

Son Gözlem: 12.20

Dipnot: Henüz güncel verisi raporlanmayan Japonya, Tayland ve ABD için 2020 Ç3 verileri gösterilmiş, iki yıllık farklar 2020 Ç3 üzerinden hesaplanmıştır.

2020 yılında salgının iktisadi faaliyet üzerindeki etkilerini sınırlamak amacıyla atılan politika adımları, reel sektörün ve hanehalkının nakit akışının ve borç ödeme kapasitesinin korunmasını sağlayarak TGA ilavelerini sınırlamış, tahsilâtları ise desteklemiştir (Grafik IV.1.19). TGA ilavelerinin tahsilâtlar ve aktiften silinme suretiyle karşılanması TGA bakiyesinin yataya yakın seyretmesine katkı vermiştir.

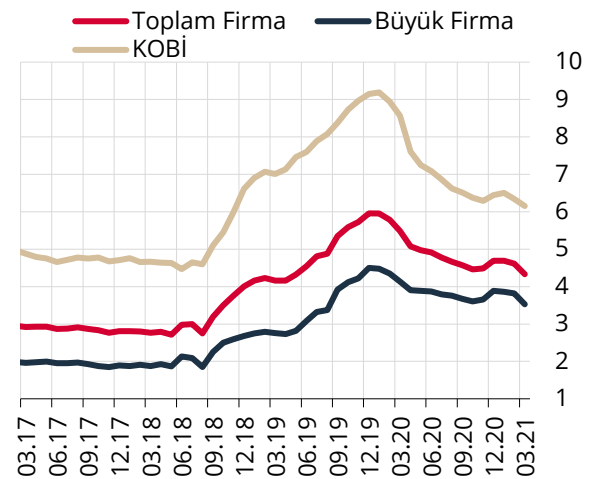
Grafik IV.1.19: TGA Bakiyesi ve Bileşenleri (Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.21

Grafik IV.1.20: Firma TGA Oranları (%)

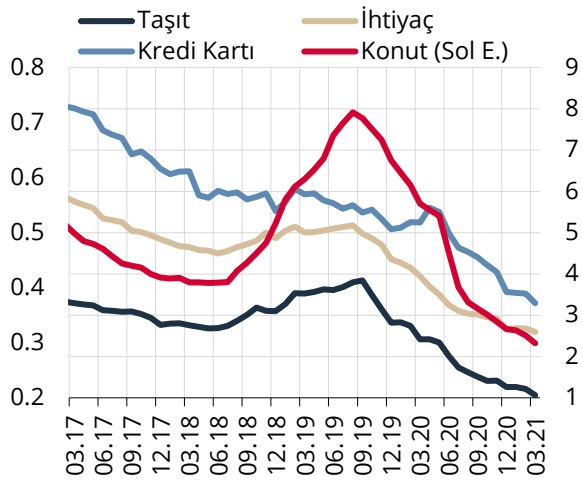
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.21

Firma TGA oranı 2021 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 4,3'e gerilemiştir. Firma TGA oranında gözlenen düşüş genele yaygın olarak devam etmekte olup, büyük firma ve KOBİ TGA oranları sırasıyla yüzde 3,5 ve 6,2 olarak gerçekleşmiştir (Grafik IV.1.20). Mevcut Rapor döneminde ölçek bazında TGA oranları arasındaki farklılıkta önemli bir değişim gözlenmemektedir.

Rapor döneminde görülen yüksek büyüme oranlarının da etkisiyle bireysel kredilerde TGA oranları toplamda ve tüm kredi alt kalemlerinde düşmeye devam etmiştir (Grafik IV.1.21). Güçlü teminat yapısı ve 2011 yılından itibaren yürürlükte olan azami kredi/değer oranı uygulaması ile geleneksel olarak istikrarlı bir görünüme sahip olan konut kredisi TGA oranı son dönemde kredi büyümesinde kaydedilen yavaşlamaya rağmen azalmaya devam etmiştir. Konut kredilerine benzer şekilde azami kredi/değer oranı uygulamasına tabi olan taşıt kredilerinde TGA oranı son dönemde artan kredi büyümesinin de etkisiyle sınırlı miktarda düşerek yüzde 1,1 seviyesine gerilemiştir. Bireysel kredi kartı TGA oranları 2016 yılı Eylül ayından itibaren süregelen düşüş eğilimini sürdürerek yüzde 3,3 seviyesine inmiştir. Önümüzdeki dönemde salgının hanehalkının gelir ve borç servis kapasitesine olası etkileri bireysel kredi TGA oranları için belirleyici olmaya devam edecektir.

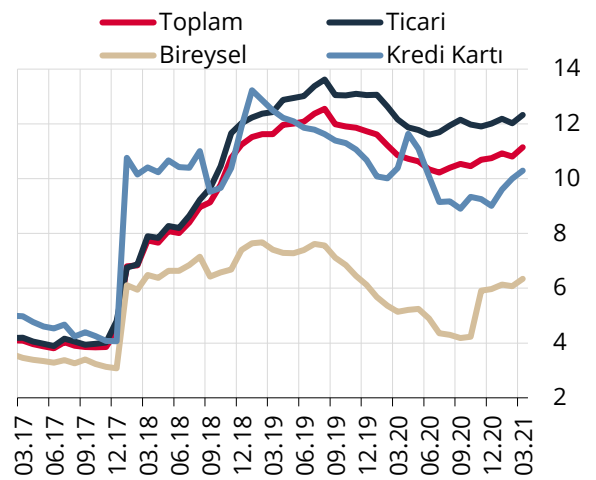
Grafik IV.1.21: Bireysel Kredilerde TGA Oranları (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.21

Grafik IV.1.22: Yakın İzlemede Sınıflandırılan Kredilerin Oranı (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Seriler, her bir tür için yakın izlemedeki kredilerin toplam canlı kredilere oranı şeklinde hesaplanmıştır.

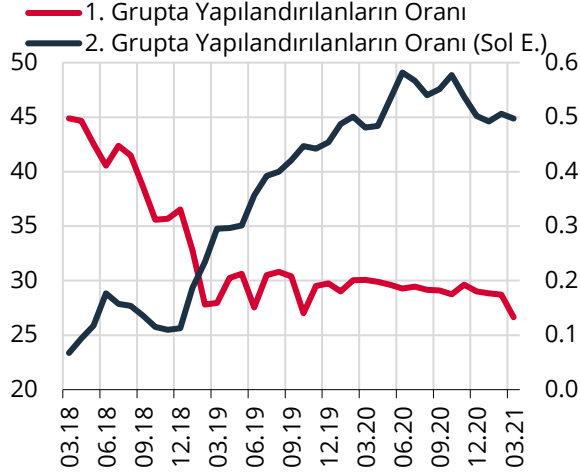
BDDK düzenlemesi ile taksit ödemelerinde gecikme yaşayan kredilerin takip hesaplarına aktarılma süresinin 180 güne çıkarılmasının da etkisiyle yakın izleme bakiyesi 2020 yılı ikinci çeyreğinden itibaren artmaya başlamış, söz konusu kredilerin toplam canlı krediler içindeki payı Mart 2021 itibarıyla yüzde 11,1'e ulaşmıştır (Grafik IV.1.22). Yakın izleme grubunda sınıflandırılan kredilerin yüzde 54,8'inin YP cinsi olması ve bu dönemdeki kur gelişmeleri nedeniyle TL karşılıklarının artması da yakın izleme bakiyesinin seyrinde etkili olmuş, 2020 Mart ayından bu yana yaşanan artışın yaklaşık yüzde 46'sı döviz kurlarındaki değişimden kaynaklanmıştır. Ticari, bireysel ve kredi kartı bazında yakın izleme oranları seviye farklarına rağmen benzer bir eğilim sergilemektedir. Salgın döneminde ödeme kapasitesi bozulan firmaların borç ödemelerinin nakit akımlarıyla uyumlu hale getirilmesi amacıyla yoğun olarak gerçekleştirilen yapılandırmalar sonucunda yakın izleme grubunda yer alan kredilerin yüzde 44,9'unun yapılandırılan kredilerden oluştuğu gözlenmektedir (Grafik IV.1.23).

BDDK düzenlemesinin kredi sınıflandırmalarıyla ilgili sağladığı esnekliğin mevcut durumda kararlaştırıldığı üzere Haziran sonundan itibaren sonlandırılması durumunda TGA oranları yılın ikinci yarısında artabilecektir. Kredilerdeki gecikme süreleri dikkate alındığında TGA oranlarındaki artışın makul düzeylerde kalması beklenmektedir. Diğer taraftan, bankaların 2020 yılından itibaren sorunlu olabilecek kredileri TGA olarak sınıflandırmaları dahi ihtiyatlı bir yaklaşım ile karşılık ayırmış oldukları gözlenmektedir (Grafik IV.1.24).³ 2021 yılı Mart ayı itibarıyla sektörün TGA bakiyesi 149,5 milyar TL, özel karşılık tutarı ise 114,0 milyar TL'dir. Birinci ve ikinci grup krediler için ayrılan toplam karşılık tutarı ise 90,4 milyar TL'dir. Salgın

³ Salgın öncesi dönem olan 2020 yılı Şubat ayındaki karşılık oranlarının baz alındığı senaryo varsayımı altında; sektörün brüt krediler için ihtiyatı olarak 38,8 milyar TL ilave karşılık ayırdığı hesaplanmaktadır. Ayrıca sektörün genel ve özel karşılıkların yanı sıra ihtiyatlı şekilde serbest karşılık ayırdığı da not edilmelidir.

öncesi dönem olan 2020 yılı Şubat ayında sektörün birinci, ikinci ve üçüncü aşama karşılık oranları sırasıyla yüzde 0,6, 10,5 ve 67,2'dir. 2021 Mart ayı itibarıyla bahse konu karşılık oranları sırasıyla yüzde 0,7, 15,6 ve 76,3'e yükselmiştir. Bu çerçevede bankaların ihtiyatlı karşılık politikaları ve sektörün güçlü sermaye yapısı kredi riskinin yönetilebilir olduğuna işaret etmektedir.

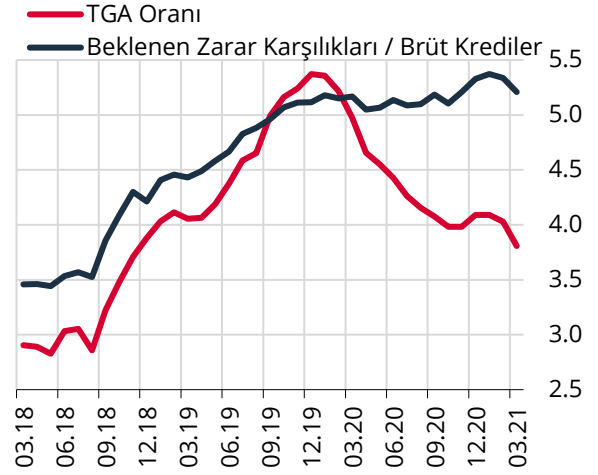
Grafik IV.1.23: Yapılandırılan Kredilerin Oranı (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.21

Grafik IV.1.24: TGA Oranı ve Beklenen Zarar Karşılıkları (%)

Kaynak: TCMB

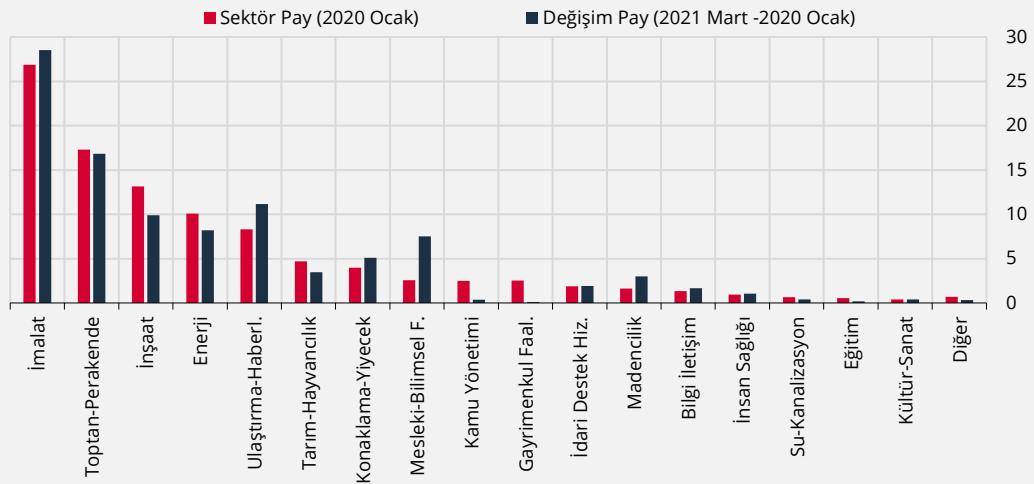
Son Gözlem: 03.21

Kutu IV.1.1

Katma Değer, İstihdam ve İhracat Geliri Açısından Ticari Kredilere Bakış

Kredilerin makroiktisadi seviyedeki katkısı, kullandırıldığı sektörlerle ve bu sektörlerin ülkenin ekonomik performansındaki rolü ile yüksek derecede ilişkilidir. Bu kutu çalışmasında, salgına bağlı gelişmelerin başat belirleyici olduğu 2020 yılında Türk bankacılık sektörü ticari kredilerindeki sektörel dağılımı, sektörlerin katma değer oluşumu, istihdam payı ve dış ticaretteki rolü çerçevesinde ele alınmaktadır.

Grafik IV.1.1.1: Ticari Kredilerin Sektörel Dağılımı (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 2021 Mart

Dipnot: Kırmızı sütunlar 2020 yılı Ocak ayında stok ticari kredi bakiyesinin sektörel paylarını, siyah sütunlar ise 2021 Mart - 2020 Ocak dönemleri arasındaki stok kredi değişiminde sektörlerin aldığı payı belirtmektedir. Bu dönemde kapanan krediler stok bakiyeden eksildiği için, değişim payının yüksek olması o sektörde kapatılan kredilerden daha fazla kredi kullandırıldığını göstermektedir.

Bankacılık sektöründeki ticari kredi dağılımı NACE ana sektör kırılımında incelendiğinde, kredilerden en yüksek payı imalat, toptan perakende, inşaat ve enerji sektörlerinin aldığı görülmektedir (Grafik IV.1.1.1). Salgın sürecindeki kredi gelişmelerini gözlemlemek için 2020 Ocak ile en güncel veri tarihi olan 2021 Mart arasındaki dönemde kredi stokundaki değişimin sektörler arasındaki dağılımı esas alınmıştır. Buna göre bir sektörün bu dönemdeki stok değişiminden aldığı pay 2020 Ocak ayı stok kredilerdeki payının üstünde ise salgın sürecinde bu sektöre kredi kullanımında önceki dönemlerden daha fazla bir yönelim olduğu şeklinde yorumlanabilir. 2020 yılı genelinde ve 2021 yılı ilk çeyreğindeki kredi kullanımlarının sektörel dağılımı genel itibarıyla salgın öncesi dönem ile benzer bir yapıdadır.

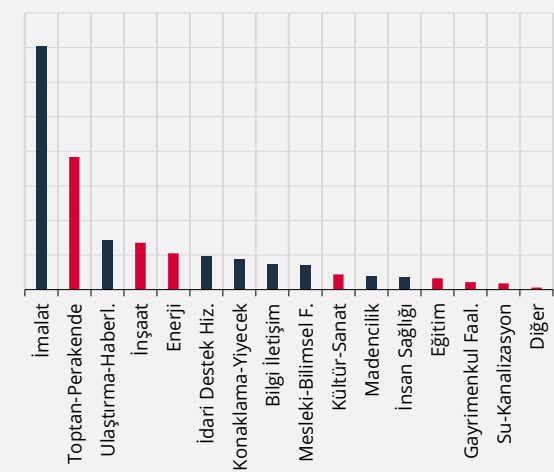
Bununla birlikte, salgın sürecindeki kredi dağılımlarında bazı sektörlerde artışlar gözlenmiştir. Ulaştırma ve Haberleşme, Konaklama ve Yiyecek Faaliyetleri, Mesleki ve Bilimsel Faaliyetleri, Madencilik, İmalat ve Bilgi İletişim sektörleri krediler içerisindeki payını salgın öncesine göre artırmıştır. Mesleki ve Bilimsel faaliyetler sektörünün salgın öncesi dönemde kredi payı yüzde 2,5 iken, salgın sürecindeki stok kredi değişiminde payı yüzde 7,5 olmuştur. Salgın sürecindeki kısıtlamalardan en çok etkilenen Ulaştırma ve Haberleşme ile Konaklama ve Yiyecek Hizmetleri sektöründe kredi kullanımının artması, bu sektörlerde nakit akışı bozulan özellikle havayolu taşımacılığı ve yiyecek-içecek hizmetleri alt sektörlerinde faaliyet gösteren firmaların ihtiyacı olan işletme sermayesi finansmanının desteklenmesi açısından olumlu olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca salgın dönemindeki kapanma uygulamalarıyla e-ticaret kanalları üzerinden alışveriş ve dolayısıyla kargo hizmetlerine artan talebin, ulaştırma sektörünün alt kolları arasında olan mal taşımacılığı ve depolama sektörlerindeki kredi artışında etkili bir faktör olduğu değerlendirilmektedir (Bölüm III.1). Koronavirüs salgınından olumsuz etkilenen turizm sektörüne yönelik olarak bu dönemde yapılan öteleme/erteleme uygulamaları, seyahat acentelerine ve sektördeki KOBİ'lere yönelik oluşturulan özel kredi paketlerine ek olarak KGF destekli Turizm Destek Paketi uygulamasıyla sektör desteklenmiştir. Bununla birlikte, inşaat, enerji, tarım ve hayvancılık sektörlerinin salgın döneminde kredi değişiminden

aldıkları pay salgın öncesi dönemdeki stok paylarının altında gerçekleşmiştir. Bu sektörler içerisinde bina inşaatı, inşaat projelerinin geliştirilmesi, gaz yakıtlarının imalat ve dağıtım alt sektörleri kredilerden aldıkları payı en çok azalan sektörler olarak ön plana çıkmıştır.

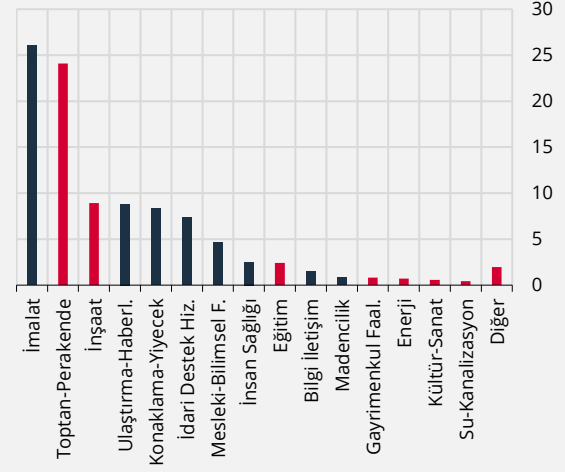
Katma Değer Oluşumu ve İstihdama Katkı

Bankacılık sektöründeki kaynak tahsisinin ülke genelinde katma değer ve ekonomik büyümeye olan katkısını değerlendirmek amacıyla sektörlerin oluşturduğu katma değer miktarlarının dağılımı Grafik IV.1.1.2'de sunulmuştur. Buna göre, genel olarak kredilerde en yüksek paya sahip olan sektörlerin aynı zamanda ülkede en çok katma değer oluşturan sektörler olduğu görülmektedir. Salgın dönemindeki kredi kullanımına bakıldığında ise, en çok katma değer üreten ilk on sıradaki sektörün 6 tanesinin kredilerden aldığı payı artırdığı gözlenmektedir. Salgın sürecinde kredi payı artan sektörlerin toplam katma değer içerisindeki payı ise yüzde 63'tür. Ülkemizde 2020 yılı genelinde ikinci çeyrek hariç büyüme oranlarının yüksek olmasında ve ekonomik aktivitenin canlı seyretmesinde katma değerli sektörler için kredi tahsislerinin önemli rolü olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim 2020 yılı genelinde katma değer katkısına bakıldığında geçmiş yıllara göre imalat sanayi, bilgi iletişim ve insan sağlığı gibi kredi payını artıran sektörlerin katma değer katkısını artırdığı ve hizmetler sektörü genelinde ve inşaat sektörünün ise katkısının düştüğü gözlenmektedir.

Grafik IV.1.1.2: Sektörlerde Faktör Fiyatlarıyla Katma Değer Oluşumu (% Pay)

Grafik IV.1.1.3: Sektörlerin İstihdam Payı (% Pay)

Kaynak: TÜİK

Son Gözlem: 2019 Aralık

Dipnot: Siyah sütunlar Ocak 2020-Mart 2021 döneminde kredi payını artıran sektörleri göstermektedir. Sektörel katma değer ve istihdam hesabında en güncel veri olan 2019 yıl sonu değerleri kullanılmıştır.

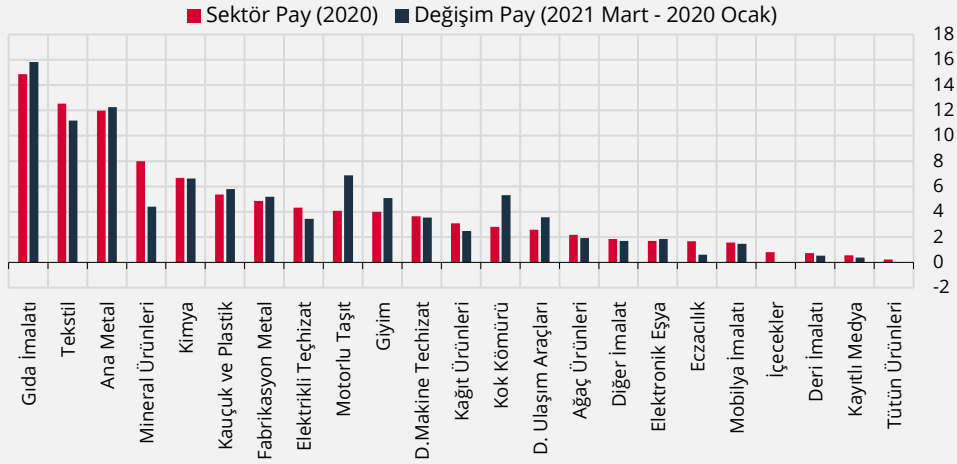
Sektörlerin çalışan sayısı açısından ülke istihdamından aldıkları paya bakıldığında da kredi dağılımının istihdam dağılımı ile uyumlu ilişkisi göze çarpmaktadır (Grafik IV.1.1.3). Ülke istihdamının yaklaşık yüzde 89'unu oluşturan ilk 5 ana sektör kredi hacminde yüzde 54 paya sahiptir. Kredi-istihdam payı farklılaşan sektörler içerisinde enerji sektörü yüksek borçluluğa rağmen düşük istihdama ve konaklama-yiyecek, eğitim ve insan sağlığı sektörleri ise yüksek istihdam katkısına kıyasla düşük kredi borcuna sahiptir. Enerji sektöründeki yüksek yatırım tutarları ve sermaye yoğunluğu borçluluğu artıran bir faktör olmakla birlikte bahse konu hizmet sektörlerindeki düşük yatırım ihtiyacı ve yüksek emek yoğunluğu kredi payı ve istihdam katkısındaki farklılığı açıklamaktadır. Çevreci bakış açısıyla YEKDEM teşvikleri ile yenilenebilir enerji alanında yapılan yatırımların bu dönemde artan yoğunluğu da enerji sektörünün yüksek finansal borçluluğunda rol oynamıştır.

Salgın sürecinde kredilerden artan oranda pay alan sektörlerin iş gücü piyasasında önemli paya sahip sektörler olduğu dikkat çekmektedir. İstihdama en yüksek katkı sunan ilk beş sektörden inşaat ve toptan-perakende haricindeki üç sektör, 2020 yılındaki kredi genişlemesinden salgın öncesi döneme göre artan oranda pay almıştır. Kredi payını artıran tüm sektörlerde çalışan sayısı ülke istihdamında yüzde 60 paya sahip olan sektörlerdir. Salgın dönemindeki kredi artışlarının istihdama yüksek katkı sağlayan sektörlerde yoğunlaşması, salgın sürecinde sektörlerdeki istihdam kaybının azaltılmasını desteklemiştir.

İmalat Sanayi Dış Ticaret Katkısı ve Teknoloji Yoğunluğu

Bu bölümde kredilerdeki sektörel dağılımın sektörlerin dış ticaret paylarıyla ilişkisi 2020 yılı ihracat hacminin yaklaşık yüzde 94'ünü oluşturan imalat sanayi alt kırılımlarında incelenmektedir. İki haneli NACE kırılımına göre sınıflandırılan imalat sanayi alt sektörleri arasında, salgın sürecinde kredi değişimindeki payı 2020 yılı Ocak ayı kredi stoku içindeki payının üzerinde olan sektörlerin genelde salgınla ilişkili değişen talep ve ihtiyaçlara yönelik sektörler olduğu öne çıkmaktadır (Grafik IV.1.1.4).

Grafik IV.1.1.4: İmalat Sanayi Alt Gruplarında Kredi Dağılımı (% Pay)

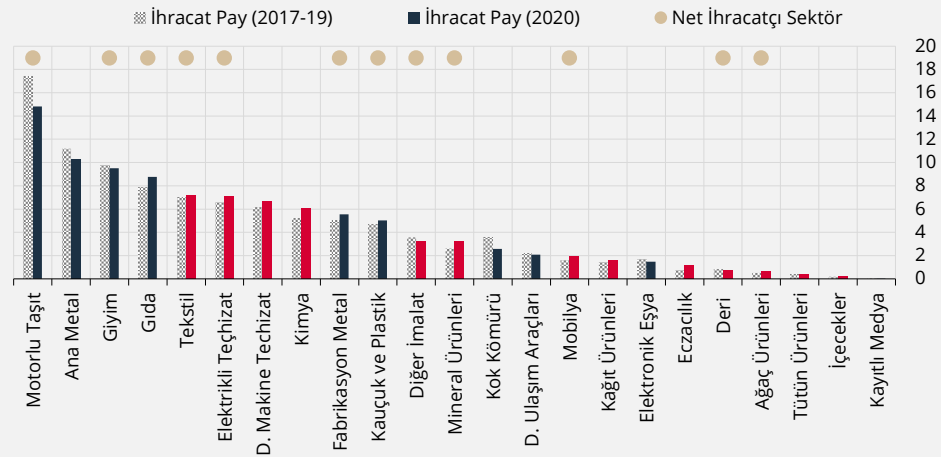
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: Mart 2021

Dipnot: Kok kömürü grubunda görülen artış sektördeki yüksek tutarlı yatırımlar ile ilişkili değerlendirilmiştir.

Bu dönemde, tüketimi artıran paketli gıda ve plastik ürünler ile ilişkili sektörlerin kredi payları değişen taleple uyumlu şekilde artmıştır. Motorlu taşıtlar sektöründe görülen artışın sadece izolasyon tercihleri ile desteklenen binek araç talebi ile değil, ayrıca kuvvetli seyreden e-ticaret kanalı aracılığıyla gerçekleştirilen alışverişlerin tüketicilere ulaştırılmasına yönelik kurye sektörünün artan ihtiyaçlarını da yansıttığı değerlendirilmektedir.¹

Grafik IV.1.1.5: İmalat Sanayi Alt Sektörleri İhracat Payı ve Net İhracatçı Olma Durumu (%)

Kaynak: TÜİK

Son Gözlem: 2020

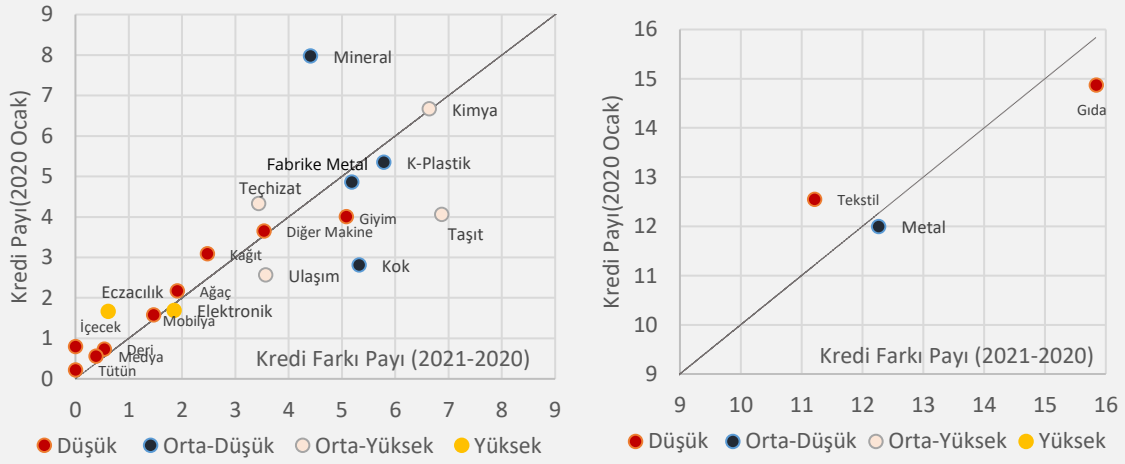
Dipnot: Siyah (kırmızı) sütunlar Ocak 2020-Mart 2021 döneminde kredi payını artıran (azaltan) sektörleri göstermektedir.

¹ Otomotiv Distribütörleri Derneği verilerine göre hafif ticari araç satışları 2020 yılında 2019 yılına göre %77,2 artarken, 2021 yılının ilk dört ayında geçen yılın aynı dönemine göre %88,1'lik bir pazar artışı yaşanmıştır. Otomobil sektöründe ise 2020 yılında satışlar yıllık %57,5 büyümüş, 2021 yılı ilk dört ayında yıllık büyüme %68,7 ile güçlü seyrini korumuştur.

Sektörlerin kredi paylarında salgın döneminde görülen değişiklik sadece iç taleple değil, dış pazar gelişmeleriyle de uyumludur (Grafik IV.1.1.5). Son dönemde kredi payı artışında öne çıkan salgınla ilişkili gıda imalatı sektörü, fabrikasyon metal ile kauçuk ve plastik ürünler imalatı sektörleri aynı zamanda ihracat payını artıran sektörler olarak dikkat çekmektedir. Bu dönem kredi gelişmeleri sektörlerin net ihracat pozisyonlarıyla ilişkili değerlendirildiğinde, kredi payı artan söz konusu sektörlerin aynı zamanda ortalama üstünde ihracat payına sahip olduğu ve net ihracatçı oldukları gözlenmektedir. Bu durum, finansman kaynakları dağılımındaki değişimin yakın geçmişte cari dengelyi destekler bir yapıda geliştiğini göstermektedir.

Finansman kaynaklarının kullanımını uzun vadeli ve katma değer kazanımı odaklı bir bakış açısıyla incelemek amacıyla imalat sanayi alt sektörlerinin 2020 yılı kredi stoku ve son dönem kredi artışı içindeki payları sektörlerin teknolojik yoğunlukları ile birlikte gösterilmiştir (Grafik IV.1.1.6). Buna göre düşük teknolojik ağırlığa sahip olan sektörlerin kredi stok ve değişiminde genel olarak düşük pay teşkil ettiği, diğer taraftan imalat sanayi alt kalemleri arasında en yüksek kredi stok ve pay artışına sahip olan net ihracatçı gıda imalatı ve tekstil sektörlerinin de düşük teknolojik ağırlıktaki sektörler olduğu görülmektedir.

Grafik IV.1.1.6: İmalat Alt Sektörlerinin Kredi Payı, Değişimi ve Teknolojik Ağırlığı (%)

Kaynak: TÜİK, Eurostat

Son Gözlem: Mart 2021

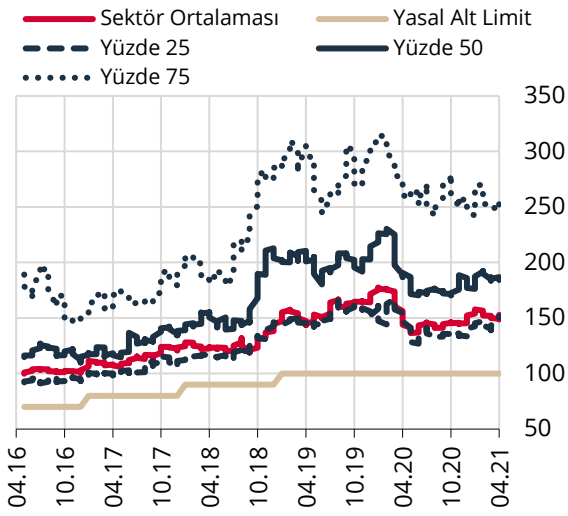
Dipnot: Teknoloji ağırlıkları Eurostat NACE 2. Revizyonunu baz alır. Sektörler detaylı gösterim amacıyla yüzde 9'a kadar (sol panel) ve yüzde 9'dan büyük (sağ panel) olmak üzere iki grupta resmedilmiştir; sağ panel sol panelin devamıdır.

Orta-düşük teknolojik ağırlığa sahip sektörlerle kıyaslandığında orta-yüksek ve yüksek teknolojik ağırlığa sahip sektörlerin stok ve değişim dağılımında alt bölgede yer aldığı görülmüştür. Bu durum, kredi kaynaklarının söz konusu sektörlerle yönlendirilmesi için gelişime açık bir alan olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Yüksek teknolojik ağırlığa sahip mal ticaretinin cari denge üzerinde etkili bir kalem olması ile birlikte değerlendirildiğinde, bu yöndeki gelişmeler katma değer oluşumu ve sürdürülebilir büyümeyi destekleyebilecektir. Bu kapsamda Ar-Ge odaklı KOSGEB veya İVME paketi gibi teşvik politikalarının orta uzun vadede sürdürülebilir ekonomik büyümeye katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir (Kutu I.1.1).

IV.2 Likidite Riski

Bankacılık sektörünün kısa vadeli likidite pozisyonu güçlü görünümünü korumaktadır. Bankaların bilançolarındaki yüksek kaliteli likit varlık stokunun 30 gün içinde gerçekleşecek net nakit çıkışlarını karşılama kapasitesini ölçen likidite karşılama oranları (LKO), 2021 yılı Nisan ayı itibarıyla toplam ve YP için sırasıyla yüzde 155 ve yüzde 294 seviyelerinde gerçekleşmiş olup yüzde 100 ve 80 olan yasal alt limitlerin oldukça üzerinde seyretmektedir (Grafik IV.2.1 ve IV.2.2). 2020 yılı Kasım ayından itibaren yabancı para zorunlu karşılık kalemi başta olmak üzere YP likit varlıklarda kaydedilen artış, sektörün LKO'larını destekleyen bir unsur olmuştur. 2020 yıl sonunda BDDK tarafından yasal alt limitler konusunda salgın döneminde sağlanan muafiyet sonlandırılmış ve bankalar bu duruma zorluk çekmeden uyum sağlamıştır.

Grafik IV.2.1: Yüzdeler Dilimlere Göre Bankaların Toplam Likidite Karşılama Oranları (4 HHO, %)

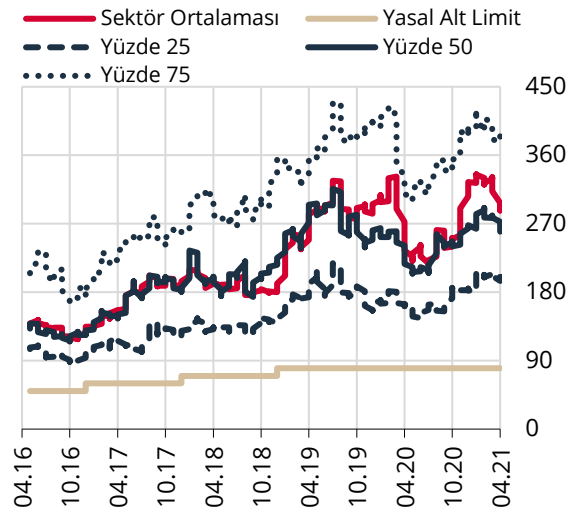

Kaynak: TCMB Son Gözlem: 30.04.21

Dipnot: KYB'ler hariçtir. Konsolide olmayan raporlamalar kullanılmıştır. Söz konusu dilimler, likidite karşılama oranları en küçükten en büyüğe göre sırasıyla 25, 50 ve 75'inci yüzdeler dilimlerinde yer alan bankaları temsil etmektedir. Toplam LKO için yasal alt limit yüzde 100 olarak uygulanmaktadır.

Bankaların uzun vadeli likidite pozisyonuna ilişkin temel göstergelerden biri olan kredi/mevduat (K/M) oranı, mevcut Rapor döneminde yatay seyretmiş ve bu oran 2021 yılı Nisan ayı itibarıyla yüzde 100 seviyesinde gerçekleşmiştir (Grafik IV.2.3).¹ 2019 yılından itibaren para birimi bazında görülen ayrışma ise firmaların yatırım iştahındaki zayıf görünümün de etkisiyle bankaların kredi kompozisyonunun TL lehine gelişmesinin ve mudinin güçlü YP mevduat tercihinin bir sonucudur. Özellikle salgın döneminde TL kredilerde yaşanan güçlü artışın ve reel sektörün YP kredilerini azaltma eğiliminin yanı sıra mevduat dolarizasyonunda gözlenen yükseliş nedeniyle bahse konu ayrışma belirginleşmiştir. Bankalar bu durumdan kaynaklanan YP likidite fazlasını kullanarak yurt içi ve yurt dışı para takası işlemlerinden TL likidite elde etmektedir. Son dönemde YP mevduattan TL mevduata yaşanan geçiş sonrası TL ve YP K/M oranları arasındaki farkın yataylaştığı gözlenmektedir. 2021 yılı Nisan ayı itibarıyla TL ve YP K/M oranları sırasıyla yüzde 151 ve yüzde 56 seviyesindedir.

Grafik IV.2.2: Yüzdeler Dilimlere Göre Bankaların YP Likidite Karşılama Oranları (4 HHO, %)

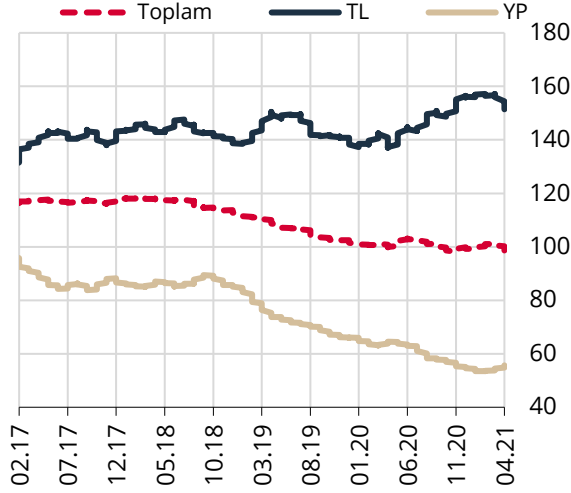

Kaynak: TCMB Son Gözlem: 30.04.21

Dipnot: KYB'ler hariçtir. Konsolide olmayan raporlamalar kullanılmıştır. Söz konusu dilimler, likidite karşılama oranları en küçükten en büyüğe göre sırasıyla 25, 50 ve 75'inci yüzdeler dilimlerinde yer alan bankaları temsil etmektedir. YP LKO için yasal alt limit yüzde 80 olarak uygulanmaktadır.

¹ Kredi veren fakat mevduat toplama yetkisi bulunmayan KYB'ler, K/M oranı hesaplamasına dâhil edilmemiştir. KYB'ler dâhil edildiğinde sektörün K/M oranı 30 Nisan 2021 itibarıyla yüzde 107 seviyesine ulaşmaktadır.

Grafik IV.2.3: Kredi/Mevduat Oranı
(4 HHO, %)

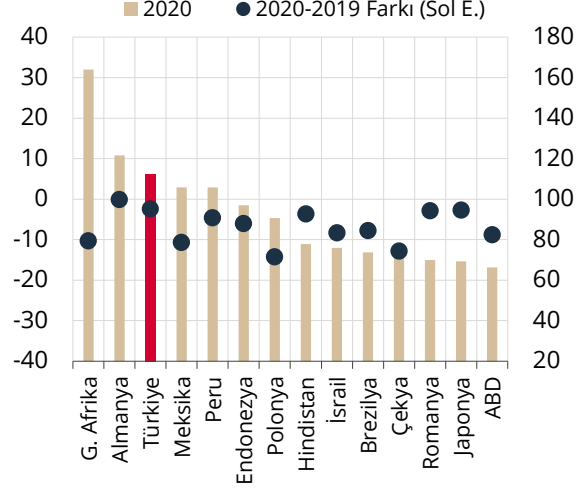

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 30.04.21

Dipnot: KYB'ler hariç hesaplanmıştır.

Grafik IV.2.4: Kredi/Mevduat Oranı Ülkeler Arası Karşılaştırma (%)

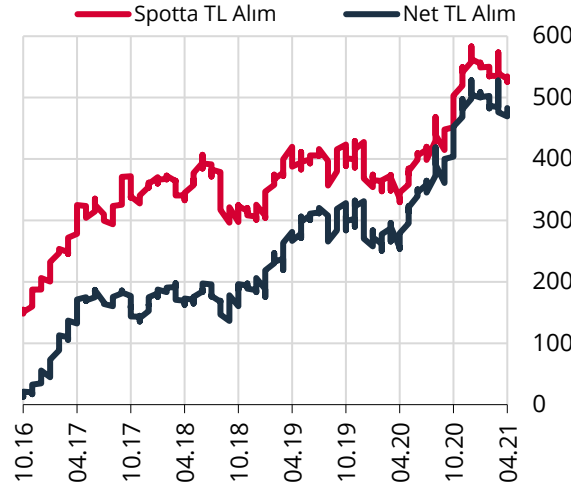

Kaynak: IMF

Son Gözlem: 2020

2020 yılı ülkemiz K/M oranı 2019 yıl sonuna kıyasla benzer seviyelerde gerçekleşmiş olup bu oranın emsal ülkelerle karşılaştırıldığında görece yüksek seviyelerde ancak geçen yıla kıyasla dengeli seyrettiği gözlenmektedir (Grafik IV.2.4).²

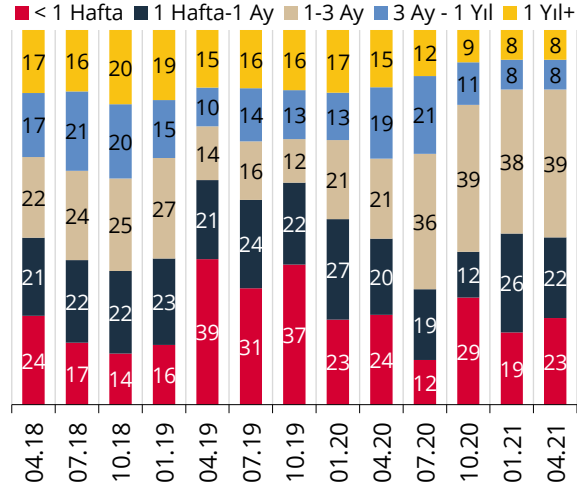
Grafik IV.2.5: TL Para Takası İşlem Tutarlarının Gelişimi (Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 30.04.21

Grafik IV.2.6: Spotta TL Alım Para Takası Kalan Vade Dilimleri (Stok, % Pay)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 30.04.21

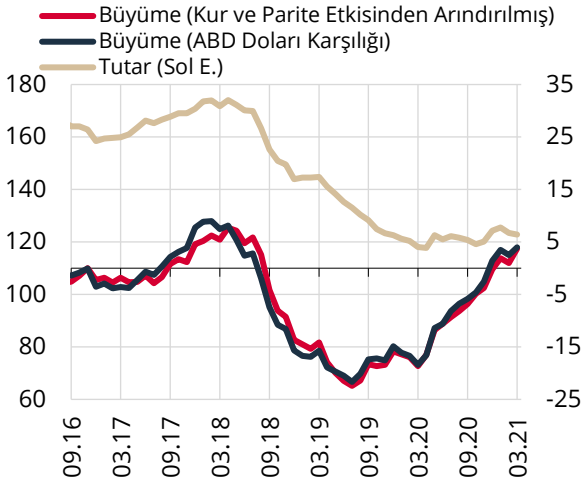
Mevcut Rapor döneminde bankaların YP likiditesinin yüksek olması ve TL likidite ihtiyacının artması sonucu para takası piyasasından sağlanan TL fonlamada artış gözlenmiştir. Yurt içi para takası piyasasından yoğun şekilde yararlanan bankaların, 11 Kasım 2020 tarihinde BDDK tarafından yurt dışı yerleşiklerle vadede TL satım yönünde yapılan türev işlemlere uygulanan yasal kısıtların gevşetilmesi ile yurt dışındaki piyasalarda yaptıkları

² Bankaların diğer önemli likidite göstergelerinden birisi olan serbest devlet borçlanma senetleri (DBS) / mevduat oranı, 30 Nisan 2021 tarihi itibarıyla yüzde 9,0 seviyesindedir. Serbest DBS / TL borçlanma (TL repo + TCMB piyasaları) oranı ise yüzde 81,4 seviyesindedir. Mevcut Rapor döneminde bankaların serbest DBS portföyü yataya yakın seyrederken, salgın döneminde gerçekleşen güçlü kredi ve mevduat artışına bağlı olarak bahse konu oranlarda düşüş yaşanmıştır.

işlemler de artış göstermiştir. Bu çerçevede ağırlıklı olarak yurt içi para takası piyasasını kullanan bankaların düzenleme değişikliği sonrası dönemde bahse konu yurt içi fonlamasını kısmen yurt dışı yerleşiklerle ikâme ettiği gözlenmektedir. Son dönemde ise yurt dışı para takası faizlerindeki artış sonucu bir miktar azalma gözlenmiş ve 2021 yılı Nisan ayı itibarıyla toplam net TL fonlaması 483 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir (Grafik IV.2.5). Bahse konu fonlamanın 380 milyar TL'si yurt içi, 103 milyar TL'si ise yurt dışı yerleşiklerle gerçekleştirilmiştir. BDDK tarafından para takası düzenlemesi ile sağlanan esneklik sonrası daha kısa vadelerde yoğunlaşma gözlenmektedir (Grafik IV.2.6).

Grafik IV.2.7: Bankacılık Sektörü Yurt Dışı Borcunun Büyüme Oranı ve Miktarı

(Yıllık % Artış, Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB, MKK

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: TL ve euro cinsinden dış borçların ABD doları karşılıkları son 12 ayın ortalama parite değerleriyle yeniden hesaplanmıştır.

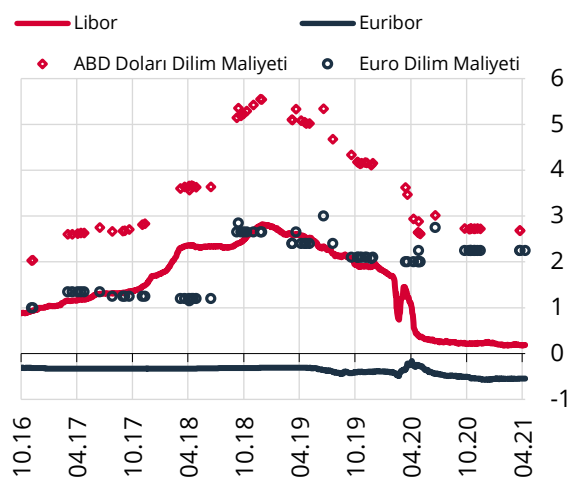
2018 yılından itibaren azalan YP fonlama ihtiyacı ile yaklaşık 50 milyar dolar azalan yurt dışı borç bakiyesi 2021 yılı Mart ayı itibarıyla 123 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir (Grafik IV.2.7). Mevcut Rapor döneminde ise ikili krediler, sermaye benzeri borçlanma, seküritizasyon ve sendikasyon kredileri başta olmak üzere yurt dışı borç tutarı bir miktar artmıştır. Son dönemde azalan YP fonlama ihtiyacı ve artan ülke risk primine bağlı olarak bankalar yüksek maliyetli ve uzun vadeli borçlanmalar yerine orta ve kısa vadeli borçlanma araçlarını tercih etmektedir.

Bankaların uluslararası piyasalardaki kredibilitesi açısından gösterge niteliği taşıyan sendikasyon kredilerini yüzde 100'ün üzerinde ve bir önceki yıla benzer maliyetlerle yenileyebilmeleri bankaların uluslararası piyasalara erişim imkânlarının güçlü seyrettiğine işaret etmektedir (Grafik IV.2.8). Ek olarak, geçtiğimiz dönemde gelişmiş ülke tahvil piyasalarındaki gelişmeler sonrası GOÜ piyasalarında oluşan dalgalanmalara rağmen Türk bankalarının likiditeye süren erişimleri sektörün sağlam görünümünü koruduğuna işaret etmektedir.

Mevcut Rapor döneminde dış borç yenileme oranı artmış ve 2021 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 102 olarak gerçekleşmiştir. Ortalama kalan vade ise 34 ay seviyesine gerilemiştir (Grafik IV.2.9). Bu gelişmede bankaların yüksek maliyetli uzun vadeli borçlardan ziyade kısa vadeli borçlarını yenilemesi etkili olmuştur. 2021 yılı Mart ayı itibarıyla kısa vadeli dış borç yenileme oranı yüzde 99, orta ve uzun vadeli dış borç yenileme oranı ise yüzde 97 olarak gerçekleşmiştir (Grafik IV.2.10).

Grafik IV.2.8: 367 Gün Vadeli Sendikasyon Kredilerinin Maliyet Gelişimi

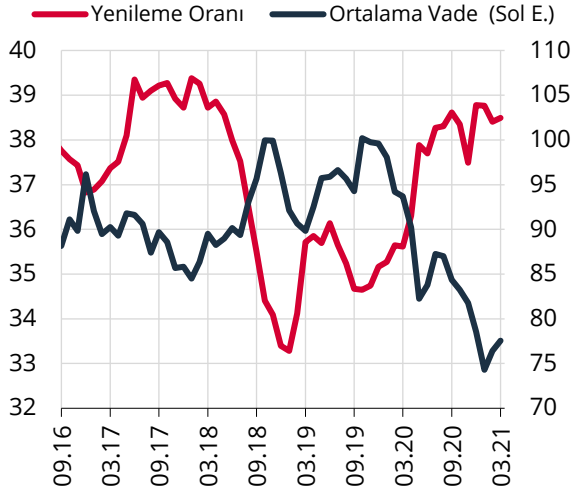
(İşlem Bazlı, %)

Kaynak: KAP

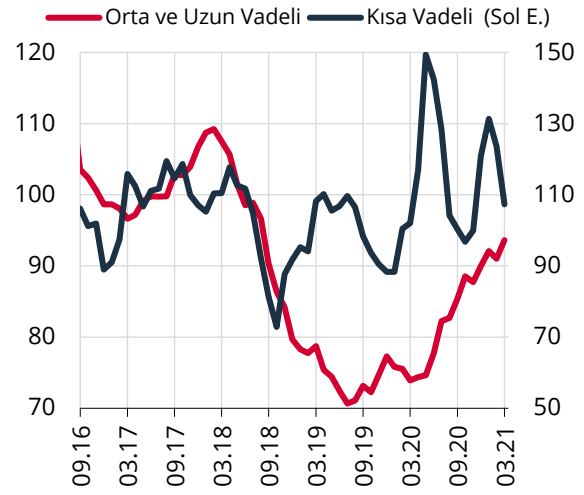
Son Gözlem: 30.04.21

Dipnot: Büyük ölçekli 10 banka için hesaplanmıştır.

Grafik IV.2.9: Toplam Dış Borç Yenileme Oranı ve Ortalama Kalan Vade (% , Ay)

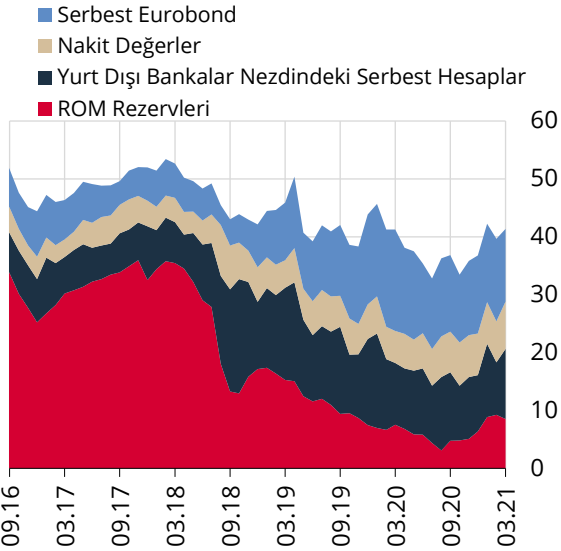
Kaynak: TCMB, MKK Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Dış borç yenileme oranı, menkul kıymet ihraçları dâhil toplam yurt dışı yükümlülük kullanım ve geri ödeme tutarlarının 6 aylık hareketli toplamları üzerinden hesaplanmıştır.

Grafik IV.2.10: Dış Borç Yenileme Oranı (%)

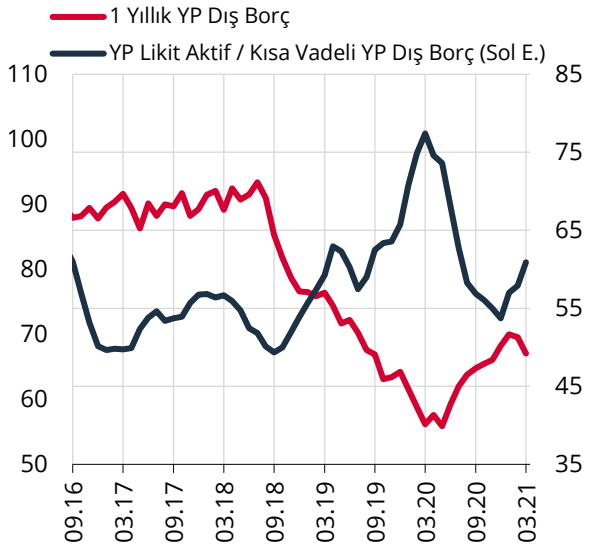
Kaynak: TCMB, MKK Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Dış borç yenileme oranları, menkul kıymet ihraçları dâhil toplam yurt dışı yükümlülük kullanım ve geri ödeme tutarlarının kısa vade için 3 aylık, uzun vade için 12 aylık hareketli toplamları üzerinden hesaplanmıştır.

Grafik IV.2.11: YP Likit Aktiflerin Tutarı (Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB Son Gözlem: 03.21

Dipnot: YP likit aktifler, ROM kapsamında tutulan rezervler ile nakit değerler, yurt dışı bankalar nezdindeki serbest hesaplar ve serbest eurobondlardan oluşmaktadır ve ay sonu kurları ile hesaplanmıştır.

Grafik IV.2.12: 1 Yıl İçinde Vadesi Dolacak YP Dış Borç ve Karşılama Oranı (Milyar ABD Doları, %)

Kaynak: TCMB Son Gözlem: 03.21

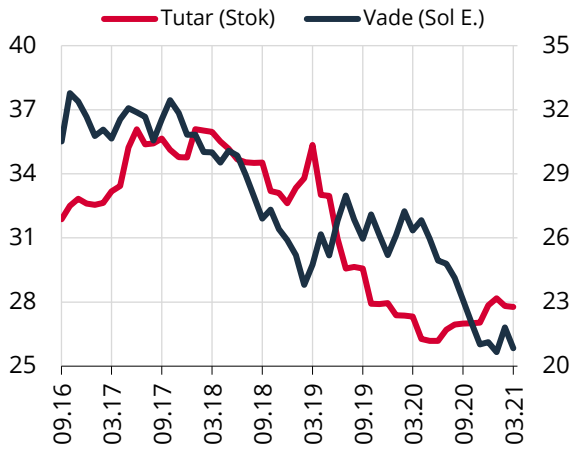
Dipnot: 1 Yıllık YP Dış Borç tutarı bankaların kısa vadeli dış borç stokundan DTH ve TL mevduat hesapları hariç tutularak hesaplanmaktadır. YP Likit Aktif / Kısa Vadeli YP Dış Borç oranının, 3 aylık hareketli ortalamasına yer verilmiştir.

Sektörün YP likit aktif portföyü uluslararası piyasalarda yaşanabilecek olası şoklara karşı bankaların dayanıklılığını desteklemektedir. Bankaların YP likit aktif portföylerinin bir yıl içinde vadesi dolacak YP cinsi yurt

dışı borcunu karşılama düzeyi 2021 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 81 seviyesindedir.³ YP ZK limitleri dâhil edildiğinde likidite tamponlarının kısa vadeli dış borcun tamamını fazlasıyla karşılayabilecek düzeyde olduğu görülmektedir (Grafik IV.2.11 ve Grafik IV.2.12).

Düşük seyreden YP likidite ihtiyacı ve yüksek seyreden maliyetler sebebiyle mevcut Rapor döneminde bankaların yurt dışı YP cinsi menkul kıymet ihraçlarında ve vade görünümünde yatay seyir gözlenmiştir. (Grafik IV.2.13). Bankalar için bu kanal ile fonlamanın artmasında ülke risk primi seviyesi belirleyici olacaktır. Yurt içi tarafta ise bankaların repo ve mevduat gibi diğer alternatif TL fonlama kaynaklarını tercih etmesine bağlı olarak TL menkul kıymet ihraçlarında bir miktar azalış gözlenmiştir (Grafik IV.2.14).

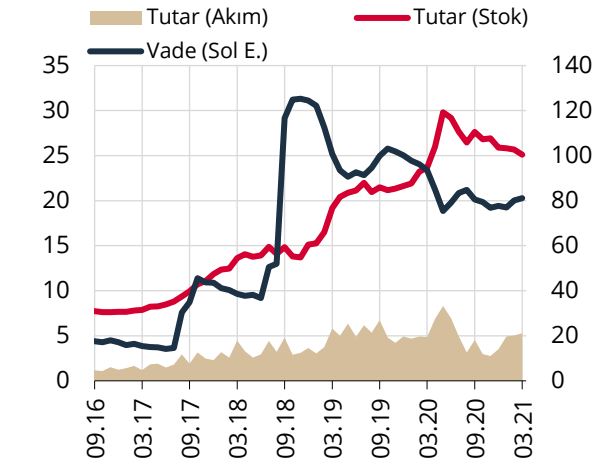
Grafik IV.2.13: Yurt Dışı YP Menkul Kıymet İhraç Tutarı ve Ortalama Kalan Vade
(Milyar ABD Doları, Ay)

Kaynak: MKK

Son Gözlem: 03.21

Grafik IV.2.14: Yurt İçi TL Menkul Kıymet İhraç Tutarı ve Ortalama Kalan Vade
(Milyar TL, Ay)

Kaynak: MKK

Son Gözlem: 03.21

³ Bankaların likit aktif portföyleri nakit, yurt dışı hesaplar, serbest eurobondlar ve ROM rezervlerinde oluşmakta olup sırasıyla 8,2, 12,2, 12,5 ve 8,5 milyar ABD doları seviyesindedir.

Kutu IV.2.1

Bankacılık Sektörü Yurt Dışı Borç Gelişimi

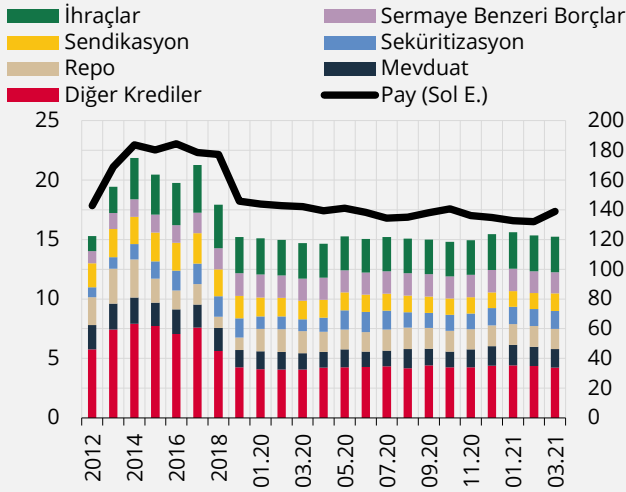
Bu kutuda, bankacılık sektörünün önemli fonlama kaynaklarından olan yurt dışı borçlarının tür, vade ve ülke grupları bazında genel görünümü ile salgın dönemindeki değişimi incelenecektir. Bankaların yurt dışı borçları, mevduat, repo, sendikasyon, seküritizasyon, sermaye benzeri borçlar, tahvil ihraçları ve diğer kredilerden¹ oluşmaktadır.

2021 yılı Mart ayı itibarıyla toplam 122,8 milyar ABD doları tutarındaki yurt dışı borçların yabancı kaynaklar olarak tanımlanan özkaynak dışı yükümlülükler içindeki payı yüzde 17 seviyesindedir (Grafik IV.2.1.1). Yurt dışı borçların yabancı kaynaklara oranı 2014-2017 yılları ortalamada yüzde 22,4 iken, bu oranının 2018 yılının ikinci yarısından itibaren gerilemeye başladığı görülmektedir. 2020 yılının Mart ayında yüzde 17,4 olarak gerçekleşen dış borcun yabancı kaynaklara oranı son yılda yataya yakın bir seyir izlemektedir. 2018 yılından itibaren bankaların yurt dışı borçlarında yaşanan düşüş ve YP kredi kullandırmalarının gerilemesi ile azalan YP fonlama ihtiyacının bir yansımasıdır. Bu durum sektörün yurt dışı fonlama koşullarından ötürü oluşabilecek likidite riskini sınırlandırmaktadır. 2018 yılı Nisan ayındaki seviyeye göre 51 milyar ABD doları azalan yurtdışı borç bakiyesindeki gerilemenin 37 milyar ABD doları diğer krediler ile sendikasyon ve seküritizasyon kredilerinden oluşmaktadır. Aynı dönemde bankaların yurtdışı ihraç bakiyesi 9 milyar ABD doları azalırken sermaye benzeri borçlar 2 milyar ABD doları artmıştır.

Bankaların uluslararası piyasalara erişim kabiliyeti açısından gösterge niteliği taşıyan sendikasyon kredileri salgının etkilerinin yoğun hissedildiği 2020 yılında dahi yüzde 90 oranında yenilenmiştir. Salgın dönemi başlangıcında oluşan küresel belirsizlik ile fonlama maliyetlerinin arttığı bir ortamda repo ve mevduat türü fonlamanın yurt dışı borç stokundaki payı artmış, diğer kredilerin payı yatay seyretmiş, sendikasyon, seküritizasyon, tahvil ihraçları ve sermaye benzeri fonlama türlerinin payı ise gerilemiştir.

Grafik IV.2.1.1: Bankaların Yurt Dışı Borçlarının Kompozisyonu

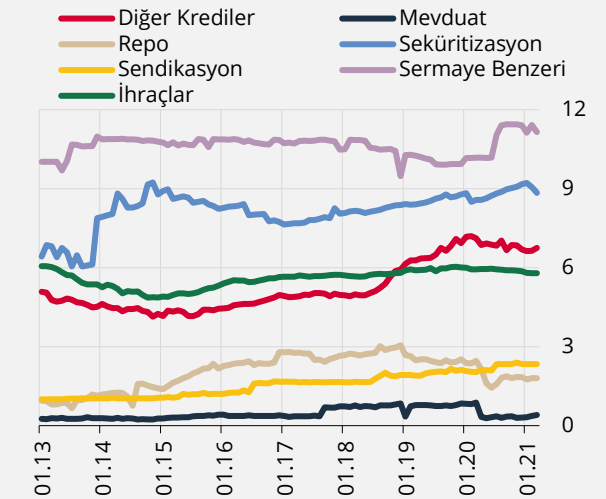
(Milyar ABD Doları, %)

Kaynak: TCMB, SPK, KAP

Dipnot: Veri kısıtı nedeniyle 2020 öncesi için yılsonu verileri kullanılmıştır. Pay ifadesi, yurt dışı yükümlülüklerin yabancı kaynaklara oranını temsil etmektedir.

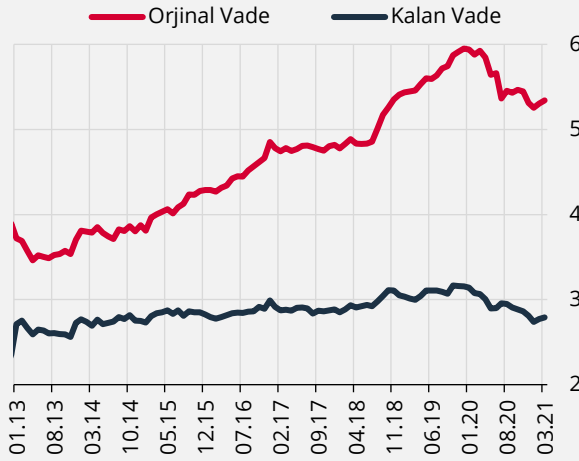
Grafik IV.2.1.2: Bankaların Yurt Dışı Borçlarının Tür Bazında Orijinal Vadesi (Yıl)

Yurt dışı borç tutarında en büyük paya sahip diğer kredilerin, tahvil ihraçlarının ve sermaye benzeri borçların uzun vadeli yapısı bankaların bilançolarında yaşanabilecek vade uyumsuzluğu riskini azaltıcı bir unsurdur. Daha kısa vadeli yurtdışı fonlama kaynağı olan repo ve mevduatın payının artması nedeniyle yurt dışı borçların orijinal ve kalan vadesi 2020 yılının ilk çeyreğinden sonra bir miktar gerilemiştir. Öte yandan, yurt dışı fonlamanın ortalama orijinal vadesinin küresel tahvil faizlerinin yükselmeye başladığı 2013-2014 döneminde gözlenen 3,7 yıla göre artış kaydederek 5,3 yıla ulaştığı görülmektedir (Grafik IV.2.1.2 ve IV.2.1.3).

Yurt dışı borçların alacaklı ülke gruplarına göre dağılımı incelendiğinde AB ülkelerinin en büyük paya sahip olduğu, ancak zamanla ülke çeşitliliğinin artarak özellikle Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) ile Asya bölgesinin payının arttığı gözlenmektedir (Grafik IV.2.1.4). Bu durum fonlama kanallarında ürün çeşitliliğinin yanı sıra herhangi bir coğrafi bölgede yaşanabilecek şoklara karşı Türk bankacılık sisteminin duyarlılığını ve olası fonlama risklerini azaltmaktadır². Diğer yandan, AB ve ABD bankalarıyla süregelen güçlü ilişki ile bu bölgelerden sağlanan fonlamanın salgın döneminde de devam ettiği gözlenmektedir.

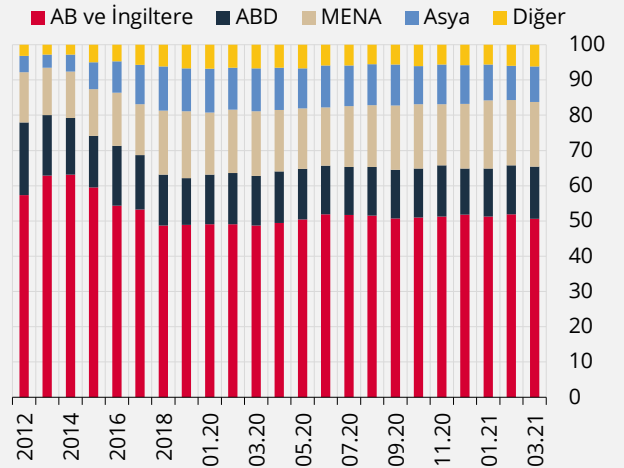
Grafik IV.2.1.3: Bankaların Yurt Dışı Borç Bakiyesinin Ağırlıklı Ortalama Vadesi (Yıl)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.21

Grafik IV.2.1.4: Bankaların Yurt Dışı Yükümlülüklerinin Alacaklı Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: İhraçlar hariç tutulmuştur. Veri kısıtı nedeniyle 2020 öncesi için yılsonu verileri kullanılmıştır.

Tür, vade, coğrafi dağılım ve toplam fonlamadaki payı yönünden yurt dışı borçların gelişimi incelendiğinde bankacılık sektörünün salgın koşullarından genel olarak olumsuz etkilenmediği ve yurt dışı kaynaklı borçlarını başarı ile yenilediği gözlenmektedir.

Salgının ekonomi üzerinde ve finansal piyasalarda etkileri çeşitli yönleri ile hissedilirken salgın öncesinde hâlihazırda yükselişte olan çevreci-sürdürülebilir fonlama yöntemleri küresel ölçekte 2020 yılında hız kazanmıştır (Kutu II.1.1). Firmaların geleneksel finansal göstergelerinin yanı sıra çevreci, sosyal ve yönetimsel göstergeleri de dikkate alan bu fonlama türünün dünyadaki yükselişine ülkemiz bankaları da çevreci-sürdürülebilir tahviller ve sürdürülebilirlik temalı krediler ile katılım sağlamış ve son dönemde bu yöndeki işlemler öne çıkmaya başlamıştır. Bankacılık sektörü 2016 yılından bu yana çeşitli tutarlarda çevreci ve sosyal temalı tahvil ihracı işlemleri gerçekleştirmiştir. Salgının başladığı dönemden bu yana toplamda 1,8 milyar ABD doları tutarında ortalama 5 yıl vadeli sürdürülebilir ve çevreci tahvil ihracı yapılmıştır. Yurt dışı borçlanmada sürdürülebilir finansman uygulamalarının önümüzdeki dönemde yaygınlaşması beklenmektedir.

¹ Diğer krediler; dış ticaret finansmanı (DTF) amaçlı krediler, kalkınma ve yatırım kredileri ile ticari banka kredilerini kapsamaktadır.

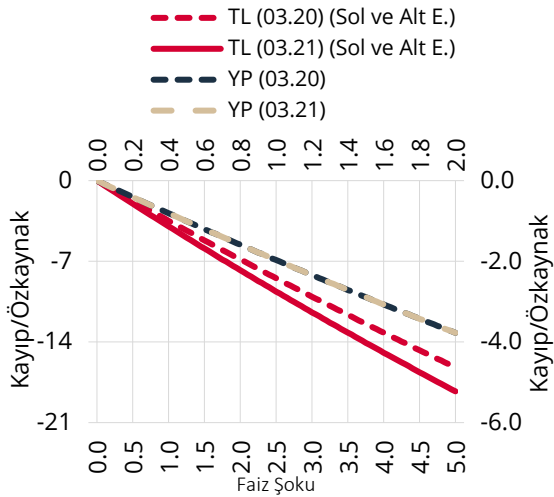
² Capacioglu, Tanju. *Küresel Likidite ve Banka Dış Borçlarının Bölgesel Dağılımı*. No. 1710. Research and Monetary Policy Department, Central Bank of the Republic of Turkey, 2017.

IV.3 Faiz ve Kur Riski

Sektörün TL ve YP cinsinden faize duyarlı pozisyonlarının yeniden fiyatlamaya kanalına hassasiyeti duyarlılık analizine tabi tutulmuştur.¹ Bu kapsamda ekonomik değer yaklaşımı kullanılarak TL cinsinden faize duyarlı pozisyonlara 500 baz puana kadar; YP cinsinden faize duyarlı pozisyonlara 200 baz puana kadar pozitif faiz şoku uygulanarak muhtemel kayıp/özkaynak oranı hesaplanmıştır.

TL pozitif faiz şoklarının incelendiği senaryoda salgın sürecinin başında döneme özgü kampanyalarda ağırlıklı olarak TL cinsi orta ve uzun vadeli kredi verilmesi kaynaklı sınırlı yükseliş gözlenmiştir (Grafik IV.3.1). Mevcut Rapor döneminde değişken faizli ve kısa vadeli TL krediler ile değişken faizli TL menkul değerlerdeki belirgin artış söz konusu yükselişin sınırlı olmasına katkı sağlamıştır (Grafik IV.3.2). YP pozitif faiz şoklarının incelendiği senaryoda kayıp/özkaynak oranları geçen yılın aynı dönemine göre değişmemiştir. Diğer taraftan, 2021 yılı Mart ayında küresel piyasalarda artan belirsizliğin etkisiyle YP fonlama maliyetlerinde ve politika faizindeki artışlar kaynaklı TL fonlama maliyetlerinde yükseliş gözlenmiştir (Bölüm IV.4). Artan fonlama maliyetlerinin fiyatlamalarına yansıtıldığı kredilerin toplam aktifler içindeki payı arttıkça bu kanaldan gelecek etkinin azalması öngörülmektedir.

Grafik IV.3.1: Ekonomik Değer Yaklaşımına Göre Yeniden Fiyatlamaya Kanalından Faiz Riski (%)

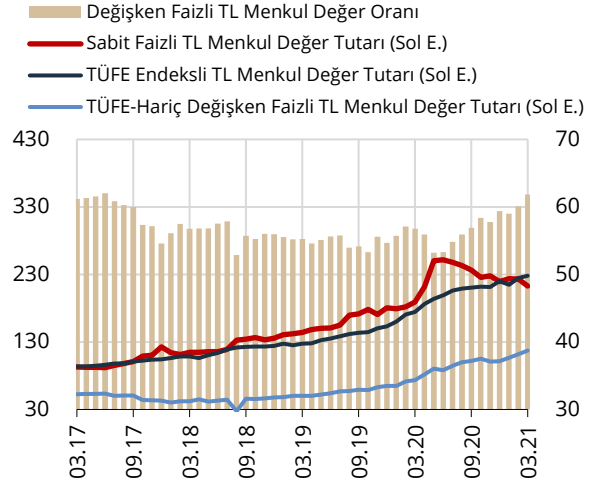

Kaynak: BDDK, TCMB Hesaplamaları Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Ekonomik değer yaklaşımında faize duyarlı tüm varlık ve yükümlülüklerin faiz oranındaki değişim karşısında bugünkü değerindeki değişim esas alınmaktadır. Grafikte alt ve üst eksenler faiz şokunun TL ve YP pozisyonlar için şiddetini, sağ eksen YP, sol eksen ise TL cinsi pozisyonların söz konusu faiz şoku sonucunda oluşabilecek muhtemel kayıp/özkaynak oranını göstermektedir.

Mevcut Rapor döneminde sektörün faiz riskine duyarlı kalemlerindeki pozitif vade farkı TL ve YP cinsi kalemlerde görece yatay kalmıştır. TL cinsinden faiz riskine duyarlı aktiflerin ağırlıklı ortalama vadesi, artan kısa vadeli kredilerin katkısıyla bir önceki Rapor dönemine göre 1 aylık azalışla 19 ay civarında gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, TL cinsinden faiz riskine duyarlı pasiflerin ağırlıklı ortalama vadesi değişmeyerek 4 ay seviyesinde kalmıştır (Grafik IV.3.3). YP cinsinden faiz riskine duyarlı aktiflerin ortalama vadesi menkul kıymetlerin belirleyici etkisiyle 24 ayın altına gerilerken, pasiflerin ortalama vadesi ise bir ay kısalarak 13 ay seviyesine düşmüştür (Grafik IV.3.4).

Grafik IV.3.2: Menkul Değer Gelişimi (% , Milyar TL)

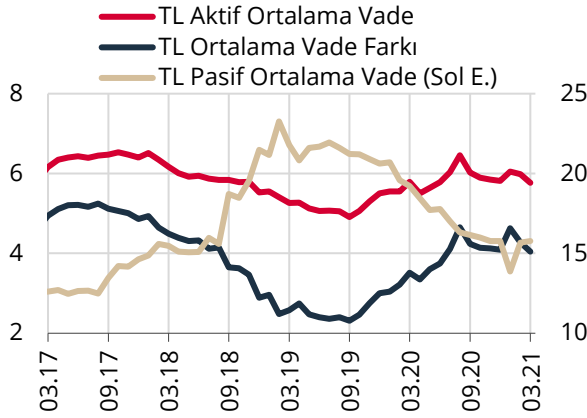
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.21

Dipnot: Değişken faizli TL menkul değerler, TÜFE endeksli menkul değerleri de içermektedir. Değişken faizli TL menkul değer oranı, değişken faizli TL menkul değerlerin toplam TL menkul değerlere bölünmesiyle hesaplanmıştır. 2021 yılı Mart ayı itibarıyla YP menkul değer tutarı bilanço değeri olarak bakıldığında 52 milyar ABD doları civarında olup, söz konusu tutarın yüzde 99,5'i sabit faizlidir.

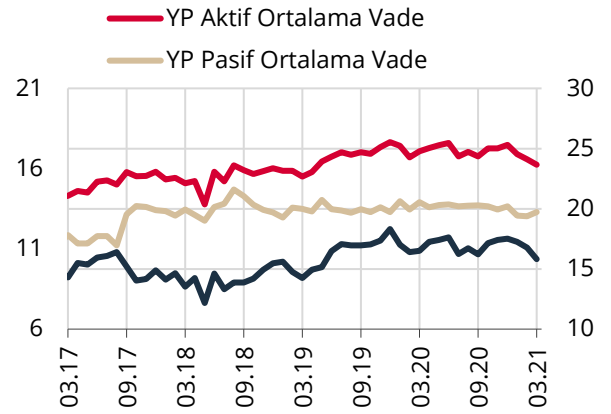
¹ Katılım Bankaları analiz dışında tutulmuştur.

Grafik IV.3.3: Yeniden Fiyatlama Dönemine Göre Faize Duyarlı TL Aktif ve Pasiflerin Ağırlıklı Ortalama Vadesi (Ay)

Kaynak: TCMB Son Gözlem: 03.21
Dipnot: Vadesiz TL kalemler analiz dışında tutulmuştur.

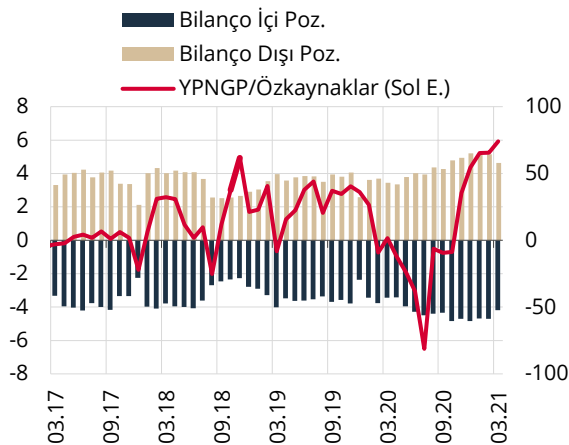
Grafik IV.3.4: Yeniden Fiyatlama Dönemine Göre Faize Duyarlı YP Aktif ve Pasiflerin Ağırlıklı Ortalama Vadesi (Ay)

Kaynak: TCMB Son Gözlem: 03.21
Dipnot: Vadesiz YP kalemler analiz dışında tutulmuştur.

Bankaların net döviz pozisyonu konusunda ihtiyatlı duruşunu sürdürdüğü, kur riskini aktif bir biçimde yönettiği gözlenmektedir. Bankacılık sektörü bilanço içi YP açık pozisyonu mevcut Rapor döneminin genelinde görece yatay seyretmekle birlikte bankaların zorunlu karşılıklarındaki ve yurt dışı banka hesap bakiyelerindeki artış ile 2021 yılının Mart ayında YP mevduat tercihiinde görülen belirgin azalış kaynaklı sınırlı düşüş kaydetmiştir. Bilanço dışı döviz pozisyonu ise para swapları kaynaklı artmıştır. Söz konusu gelişmeler sonucunda YP net genel pozisyonu (YPNGP) 2021 yılı Mart ayı itibarıyla 5,6 milyar ABD doları fazla şeklinde gerçekleşmiştir. 2021 yılının Mart ayında, sektör için hesaplanan YPNGP/öz kaynak oranı iki yönlü standart yasal sınır olan yüzde 20'nin altında yüzde 5,9 olarak gerçekleşmiştir (Grafik IV.3.5). Ayrıca BDDK tarafından YPNGP hesaplamasına ilişkin bankaların 23 Mart 2020 tarihindeki menkul kıymetlerdeki değer düşüş karşılıklarının dikkate alınmayabilmesine yönelik imkânın 30 Haziran 2021 tarihine kadar uzatılması da YPNGP/öz kaynak oranını desteklemiştir (Kutu I.1.1). Kur riski yönetiminde yoğun olarak kullanılan bilanço dışı döviz işlemlerinin türlerine göre dağılımı incelendiğinde ağırlıklı olarak para takası işlemlerinin kullanılmaya devam edildiği gözlenmiştir (Grafik IV.3.6).

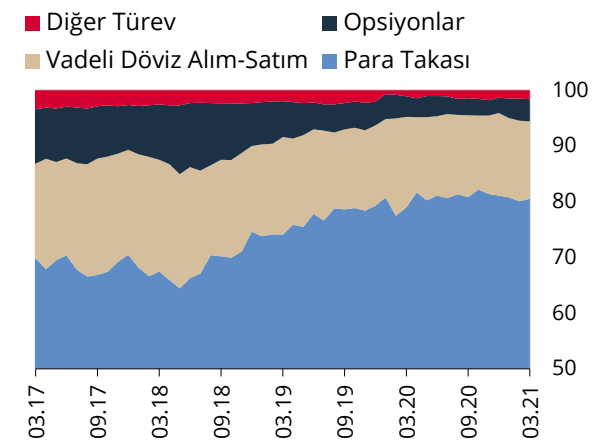
Grafik IV.3.5: Bankacılık Sektörü YP Pozisyon Gelişimi (Milyar ABD Doları, %)

Kaynak: TCMB Son Gözlem: 03.21

Dipnot: 2021 yılı Mart ayı itibarıyla para swap alımları/satımları bilanço dışı varlık/yükümlülük pozisyonunun sırasıyla yüzde 84 ve yüzde 74'ünü oluşturmaktadır.

Grafik IV.3.6: Bilanço Dışı YP İşlemlerin Brüt Pozisyonlarının (Aktif+Pasif) Dağılımı (%)

Kaynak: TCMB

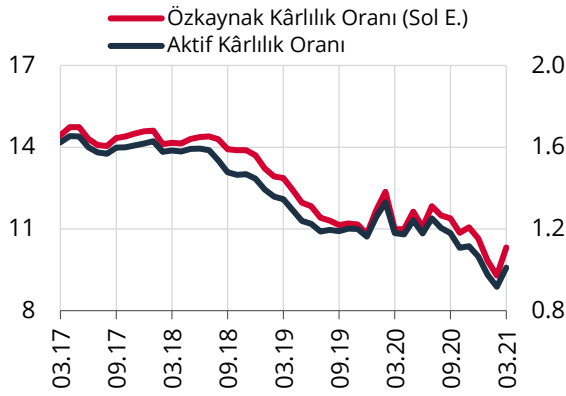
Son Gözlem: 03.21

IV.4 Kârlılık ve Sermaye Yeterliliği

Bankacılık sektörü kârlılık oranları, net faiz marjlarındaki daralma ve net ücret ve komisyon gelirlerindeki düşüşün belirleyici etkisiyle son bir yıllık dönemde gerilemiştir (Grafik IV.4.1). Diğer taraftan mevcut Rapor döneminde kredi karşılık giderlerindeki azalış kârlılık oranlarındaki düşüşü sınırlamıştır. Bankalarca alınabilecek ücretlere ilişkin getirilen sınırlamalarla 2020 yılı ilk dokuz ayında kredilerde güçlü büyümeye karşın yıllık bazda yüzde 10 düşüş gösteren bankacılık hizmet ve ücret/komisyon gelirleri toplamı, özellikle 2021 yılının ilk çeyreğinde toparlanarak sektörün kârlılığına destek vermeye başlamıştır.

Bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranları mevcut Rapor döneminde sınırlı şekilde azalsa da sermaye yapısı güçlü bir görünüm sergilemeye devam etmektedir. BDDK tarafından SYR hesaplamasına ilişkin düzenlemelerin 30 Haziran 2021 tarihine kadar uzatılması SYR'yi desteklemiştir (Kutu I.1.I). Diğer taraftan söz konusu düzenlemeler kapsamında kredi riskine esas tutarın hesaplanmasında kullanılabilir döviz kurunun yukarı yönlü güncellenerek son 252 günlük ortalama döviz kuru olarak değiştirilmesi 2021 yılının ilk çeyreğindeki SYR düşüşünde etkili olmuştur (Grafik IV.4.2).

Grafik IV.4.1: Aktif ve Özkaynak Kârlılığı Gelişimi (%)

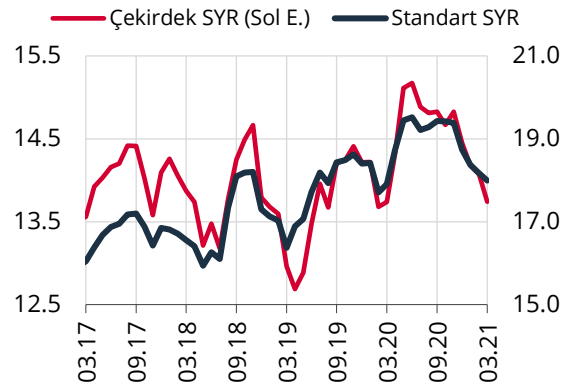

Kaynak: TCMB

Son Gözlem:03.21

Dipnot: Kârlılık oranları bir yıllık birikimli kârın paydada yer alan büyüklüğün bir yıllık ortalamasına bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır

Grafik IV.4.2: Standart ve Çekirdek SYR Gelişimi (%)

Kaynak: TCMB

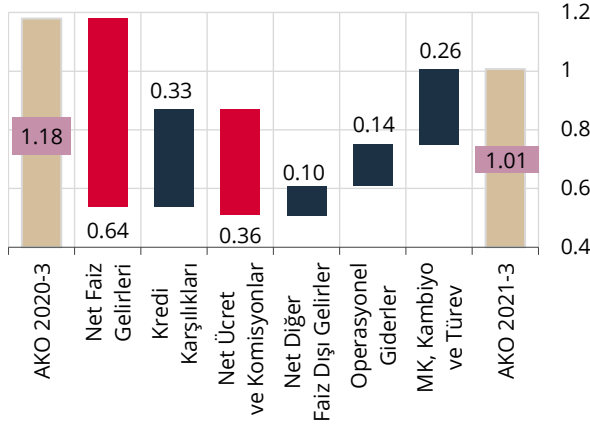
Son Gözlem:03.21

IV.4.1 Kârlılık

Sektörün 12 aylık birikimli kârı üzerinden hesaplanan aktif kârlılık oranı (AKO) son bir yıl içerisinde 17 baz puan azalarak 2021 yılı Mart ayı itibarıyla yüzde 1,01 olarak gerçekleşmiştir (Grafik IV.4.3). Son bir yıl içerisinde AKO'daki değişimi etkileyen faktörler incelendiğinde, kârlılığın aktif kalitesi gelişmeleri, operasyonel giderlerindeki düşük büyüme ve sermaye piyasası işlemleri kârlarından olumlu etkilendiği gözlenmektedir. Diğer yandan, net faiz gelirleri ile net ücret ve komisyon gelirleri kârlılığı olumsuz etkilemiştir.

Kredi sınıflamasında kullanılan gecikme sürelerini uzatan BDDK düzenlemesi salgın döneminde takip hesaplarına intikalleri sınırlarken, bu dönemde bankalar genel olarak krediler için ayırdıkları karşılıklarını ihtiyatlı duruş sergileyerek artırmışlardır. Dolayısıyla BDDK tarafından yapılan düzenlemenin 30 Haziran 2021 tarihinde sona ermesi durumunda takip hesaplarına intikal edebilecek kredilerin kâr seviyesine etkisinin sınırlı kalması beklenmektedir. Mevcut Rapor döneminde kredi büyümesi ve karşılık giderlerindeki azalmanın etkisiyle sektörün brüt risk maliyetinde düşüş gerçekleşmiştir (Grafik IV.4.4). Diğer taraftan, bankaların kredi karşılık giderleri ortalama toplam aktiflerden daha düşük büyüdüğü için 12 aylık dönemde sektör AKO'suna 33 baz puan civarında destek vermiştir.

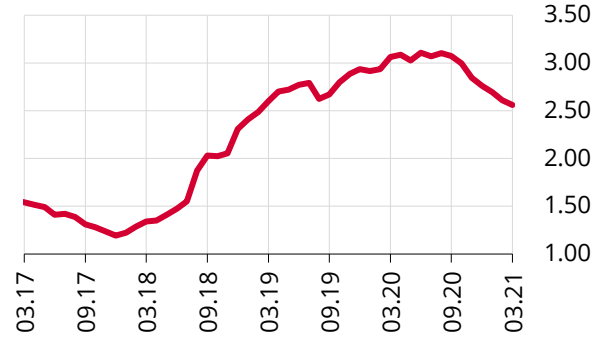
Bankaların menkul değer alım-satım, türev ve kambiyo işlemlerinden elde edilen kâr ve zararın netleştirildiği kalem, geçtiğimiz yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında kârlılığı 26 baz puan civarında desteklemiştir. 2020 yılının ikinci ve üçüncü çeyreğinde gerçekleştirilen YP karşılığı TL swap maliyetlerinin nispeten düşük olmasının sermaye piyasası işlemleri kârını olumlu etkilemiştir.

Grafik IV.4.3: Gelir/Gider Kalemlerinin AKO'ya Etkisi (Yıllık, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem:03.21

Dipnot: Lacivert sütunlar AKO'ya ilgili kalemden gelen artırıcı etkiyi, kırmızı sütunlar ise azaltıcı etkiyi göstermektedir. Kredi karşılıkları, genel ve özel karşılık giderlerini kapsamaktadır. Net ücret ve komisyonlar, kredilerden alınan ücret komisyonlar ile bankacılık hizmet gelirlerinden verilen ücret ve komisyonların çıkarılması ile bulunmaktadır. Operasyonel giderler, personel gideri, kıdem tazminatı provizyonu ve amortisman giderlerinden oluşmaktadır. Geri kalan diğer faiz dışı gelir ve gider kalemler toplamı net diğer faiz dışı gelirlerde gösterilmiştir.

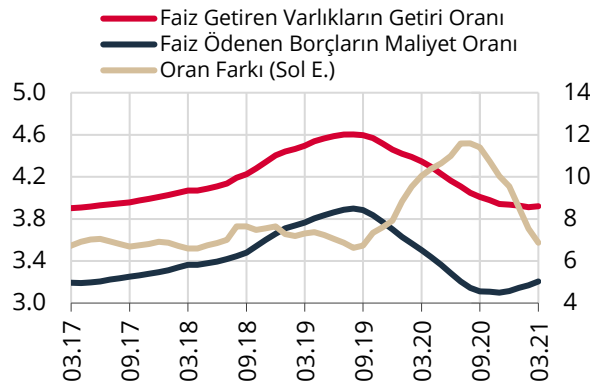
Grafik IV.4.4: Brüt Risk Maliyeti (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem:03.21

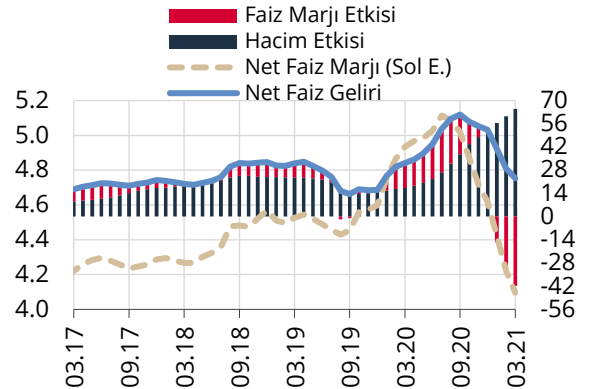
Dipnot: Brüt risk maliyeti, krediler için ayrılan 12 aylık birikimli genel ve özel karşılık giderinin 12 aylık ortalama toplam kredi (canlı ve TGA) bakiyesine oranını ifade etmektedir.

Mevcut Rapor döneminde aktif ve pasif fiyatlamasındaki durasyon farkı ve salgın sürecinde kullanılan düşük faizli kredilerin etkisiyle 12 aylık birikimli net faiz gelirlerindeki büyümenin yavaşladığı gözlenmiştir. Bu kapsamda, net faiz gelirlerindeki değişim 12 aylık dönemde sektör AKO'suna yaklaşık 64 baz puan düşürücü etkiye bulunmuştur. Para politikasındaki sıkılaştırmanın etkisiyle mevcut Rapor döneminde faiz oranları artarken, artış görece kısa vade yapısı gereği ödenen faiz maliyetine daha çabuk yansımıştır. Bunun sonucunda faiz getiren varlıkların getiri oranı ile faiz ödenen borçların maliyet oranı arasındaki marj daralmıştır (Grafik IV.4.5). Diğer taraftan, dönem içinde gerçekleşen güçlü kredi büyümesi kaynaklı hacim etkisi, net faiz marjındaki daralmayı telafi etmiştir. Bu sayede net faiz gelirleri yıllık bazda yüzde 12,7 artmıştır (Grafik IV.4.6). Kredilerdeki yeniden fiyatlama sürecine bağlı olarak sektörün net faiz marjının önümüzdeki dönemde toparlanma eğilimi göstereceği değerlendirilmektedir.

Grafik IV.4.5: Faiz Getiren Varlıkların Getiri ve Faiz Ödenen Borçların Maliyet Oranı (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem:03.21

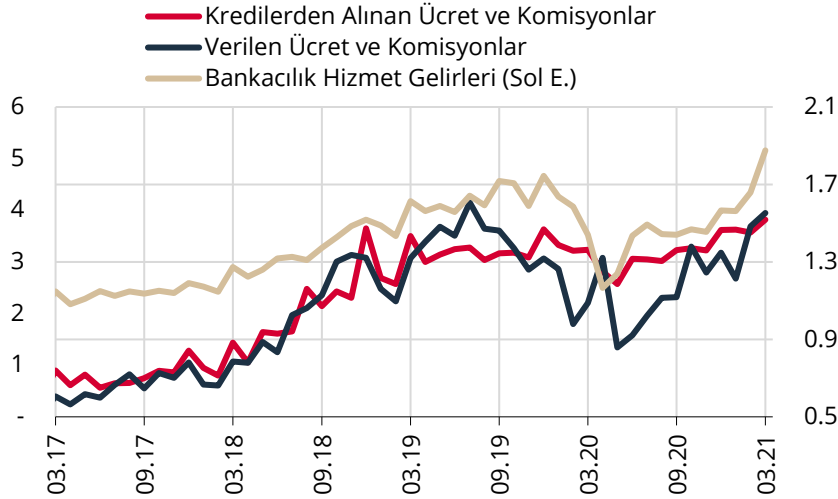
Grafik IV.4.6: Net Faiz Geliri Değişimine Katkı (12 Ay Birikimli, Milyar TL, %)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem:03.21

Kredilerden alınan ücret ve komisyonlar ile bankacılık hizmet gelirleri toplamının verilen ücret ve komisyonlarıyla netleştirildiği net ücret komisyon gelirlerindeki düşüş sonucu 12 aylık dönemde AKO yaklaşık 36 baz puan gerilemiştir. Söz konusu düşüşte 2020 yılının Mart ayında belirlenmiş ücret kalemlerine getirilen azami sınırlar etkili olmuştur. Diğer taraftan, kredilerden alınan ücret ve komisyonlar ile bankacılık hizmet gelirleri aylık bazda değerlendirildiğinde sektörün kâr seviyesini desteklemeye başladıkları görülmektedir (Grafik IV.4.7). Söz konusu gelirlerin aylık artışında ücret ve komisyon düzenlemeleri kapsamında bankaların alabilecekleri ücret ve komisyonların azami sınırlarının enflasyon ve faiz gelişmelerine dayalı olarak güncellemesi ile işlem hacimlerindeki artışlar etkili olmuştur.

Grafik IV.4.7: Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar, Bankacılık Hizmet Gelirleri ve Verilen Ücret /Komisyonlar (Aylık, Milyar TL)

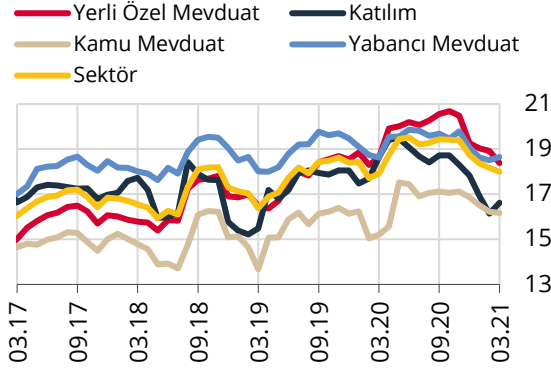
Kaynak: TCMB.

Son Gözlem: 03.21

IV.4.2 Sermaye Yeterliliği

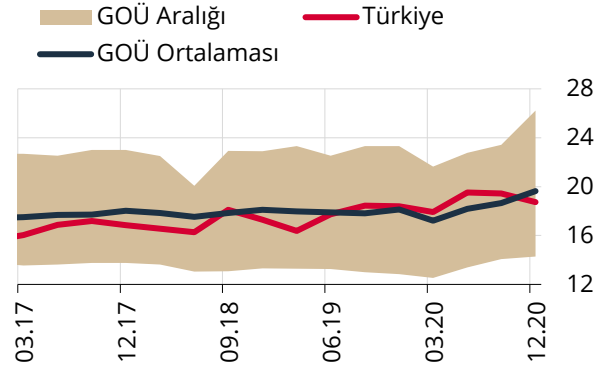
Bankacılık sektörü güçlü sermaye yapısını mevcut Rapor döneminde de korumuş olup, 2021 yılı Mart ayı itibarıyla sektörün SYR'si yüzde 18 seviyesinde gerçekleşmiştir. Mevcut Rapor döneminde kredi bakiyelerindeki artışın da etkisiyle risk ağırlıklı aktiflerde kaydedilen büyümenin özkaynak büyümesinin üstünde olması sonucunda SYR'de düşüş gerçekleşmiştir (Grafik IV.4.8). BDDK tarafından yapılan destekleyici düzenlemelerin 30 Haziran 2021'e uzatılması düşüşü sınırlamıştır. Söz konusu düzenlemeler, gerçeğe uygun değeri diğer kapsamlı gelire yansıtılan menkul değerlerin net değerlendirme farklarının negatif olması durumunda bu farkların özkaynaklara yansıtılmayabilmesine ve kredi riskine esas tutar hesaplamasında cari kur yerine BDDK tarafından belirtilmiş döviz kuru kullanılabilmesine ilişkindir (Kutu I.1.I). Bu kapsamda, 2020 yılı Aralık ayında yapılan değişikliklerle SYR hesaplamalarında 31 Aralık 2019 kuru yerine hesaplama tarihinden önceki son 252 iş gününe ait TCMB döviz alış kurlarının basit aritmetik ortalaması kullanılmaya başlanmıştır, söz konusu değişiklik mevcut Rapor dönemindeki SYR düşüşünde etkili olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda Türk bankacılık sektörü, 2020 yıl sonu itibarıyla SYR seviyesi açısından seçilmiş emsal GOÜ ortalamasına yakın seyretmiştir (Grafik IV.4.9).

Yasal özkaynaklar mevcut Rapor döneminde, kâr, yedek ve ödenmiş sermaye ile sermaye hesaplamasına dahil edilen borçlanma araçlarındaki artışlardan olumlu yönde etkilenmiştir. Diğer taraftan 2021 yılının ilk çeyreğindeki dönem kârındaki azalış bu etkiyi sınırlamıştır (Grafik IV.4.10).

Grafik IV.4.8: Sektör ve Banka Türü Bazında Aylık SYR Gelişmeleri (%)

Kaynak: TCMB

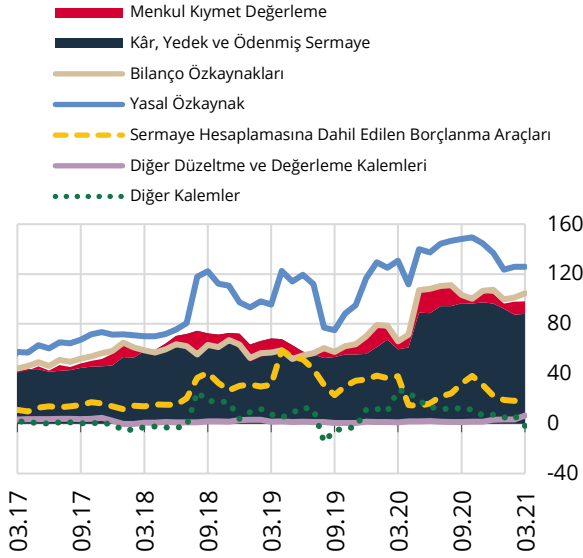
Son Gözlem: 03.21

Grafik IV.4.9: Türkiye ve GOÜ Çeyreklik SYR Gelişmeleri (%)

Kaynak: IMF, Ülke Finansal Otoriteleri Son Gözlem: 12.20

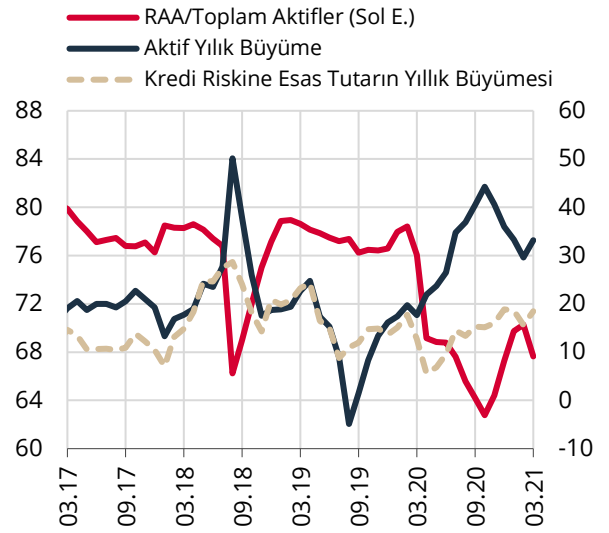
Dipnot: GOÜ aralığı Brezilya, Endonezya, G. Afrika, Kolombiya, Malezya, Macaristan, Meksika, Polonya, Romanya ve Şili bankacılık sektörü SYR'lerinin aldığı en düşük ve yüksek değerleri göstermektedir.

Risk ağırlıklı varlık kompozisyonunda önemli bir değişiklik olmamakla birlikte, mevcut Rapor döneminin genelinde kredi riskine esas tutar büyümesi sınırlı artış sergilemiştir. Risk ağırlıklı aktiflerin büyümesinin aktif büyümesinin üzerinde olması sonucunda risk ağırlıklı aktiflerin toplam aktiflere oranında yükseliş gözlenmiştir (Grafik IV.4.11). Risk ağırlıklı aktiflerin büyümesinde BDDK tarafından tanınan kredi riskine esas tutarın hesaplanmasına ilişkin kur imkânındaki değişikliğin YP kredilerin TL karşılıklarında görülen artış kanalından etkisi olmuştur.

Grafik IV.4.10: Özkaynak Değişimleri (Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem:03.21

Grafik IV.4.11: Risk ve Aktif Gelişmeleri (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem:03.21

Kısaltma Listesi

AB	Avrupa Birliği	HMB	Hazine ve Maliye Bakanlığı
ABD	Amerika Birleşik Devletleri	IFS	Uluslararası Finansal İstatistikler
AKO	Aktif Karlılık Oranı	IIF	Uluslararası Finans Enstitüsü
Alt E.	Alt Eksen	IMF	Uluslararası Para Fonu
AOFM	Ağırlıklı Ortalama Fonlama Maliyeti	K/M	Kredinin Mevduata Oranı
BCBS	Basel Bankacılık Denetim Komitesi	KAP	Kamuyu Aydınlatma Platformu
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu	KEA	Kur Etkisinden Arındırılmış
BES	Bireysel Emeklilik Sistemi	KGF	Kredi Garanti Fonu
BIS	Uluslararası Ödemeler Bankası	KK	Kredi Kartı
BİST	Borsa İstanbul	KKO	Kapasite Kullanım Oranı
BKEA	Banka Kredileri Eğilim Anketi	KMH	Kredili Mevduat Hesabı
BKK	Bireysel Kredi Kartları	KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
CDS	Kredi Temerrüt Takası	KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
DEK	Döviz Endeksli Kredi	KYB	Kalkınma ve Yatırım Bankaları
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü	LIBOR	Londra Bankalararası Faiz Oranı
ECB	Avrupa Merkez Bankası	LKO	Likidite Karşılama Oranı
EGM	Emeklilik Gözetim Merkezi	MK	Menkul Kıymet
EPFR	Yükselen Portföy Fonu Araştırması	MKİ	Mikro ve Küçük Ölçekli İşletmeler
EURIBOR	Euro Bankalararası Faiz Oranı	MKK	Merkezi Kayıt Kuruluşu
Eurostat	Avrupa İstatistik Ofisi	MSCI	Morgan Stanley Capital International
FAVÖK	Faiz Amortisman Vergi Öncesi Kâr	MÜSİAD	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
FOMC	Federal Açık Piyasa İşlemleri Komitesi	OKS	Otomatik Katılım Sistemi
Fed	ABD Merkez Bankası	ONS	Ulusal İstatistik Ofisi
FSB	Finansal İstikrar Kurulu	PMI	Satın Alma Yöneticileri Endeksi
G20	Grup 20 Ülkeleri	PY	Piyasa Yapıcı
GOÜ	Gelişmekte Olan Ülkeler	RAA	Risk Ağırlıklı Aktifler
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	ROM	Rezerv Opsiyonu Mekanizması
GÜ	Gelişmiş Ülkeler	SAMEKS	Satınalma Müdürleri Endeksi
HO	Hareketli Ortalama	Sol E.	Sol Eksen
HHO	Haftalık Hareketli Ortalama	SPK	Sermaye Piyasası Kurulu

SÜE	Sanayi Üretim Endeksi
SYR	Sermaye Yeterlilik Rasyosu
S&P	Standard & Poor's
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TGA	Tahsili Gecikmiş Alacak
TL	Türk Lirası
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
VYŞ	Varlık Yönetim Şirketleri
YP	Yabancı Para
YPNGP	Yabancı Para Net Genel Pozisyonu
ZK	Zorunlu Karşılık

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

İdare Merkezi

Hacı Bayram Mah., İstiklal Cd. No: 10 Ulus, 06050 Ankara,

Türkiye

www.tcmb.gov.tr

ISSN 1305-8576 (Online)